

Chatura Chandrasaham

A Drama in Five Acts.

BY

Chilakamarty Lakshmi Narasimham

AUTHOR OF

Prasannayadavamu, Soundaryatilaka and
Karpuramanjery etc. etc.

ORISSA UNIVERSITY
COLLEGE LIBRARY.

3000 COPIES

Mattai Subba Row

*ublisher and General Merchant,
Rajahmundry.*

1922.

Copy right.

Price 0-8-0

చతురచంద్రహాసము .

అయిదంకిముల నాటకము.

ఇది

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారిచే
రచియింపబడి

ఈనాటకమున వచ్చుపాత్రలు.

హేమవర్మ—కుంతలదేశపురాజు

భాగురాయణుడు—కుంతలదేశపుమంత్రి—(ఈతని కేడుప్రబుద్ధియనిపేరు)

ఉగ్రసేనుడు—కుంతలదేశపు సేనాని

జయంత్రుడు—మాళవదేశపు రాజుచే బంధించిన బ్రాహ్మణుడు

సుమత్రుడు—పులిందదేశపుమంత్రి

మదనుడు—భాగురాయణుని కొడుకు

ఇంద్రదత్తుడు—పులిందదేశాధిపతి

నంద్రహాసుడు—పులిందాగ్రహారమున వ్రేపుత్రుడు—భానాయకుడు

మందనుడు } భాగురాయణుని సేనకులు
శౌనకుడు }

చారాయణుడు—నంద్రహాసుని కిరముక

భీముడు } కుంతలపురములోని కాళికాలయరక్షకులు
జైరవుడు }

గాలవుడు—కుంతలేశ్వరుని పురోహితుడు

స్త్రీలు.

విషయ—భాగురాయణుని కూతురు—కథానాయిక

కాంచనమాల—విషయచలిమికన్య

ఇంకను కంచుక, సేనకుల, పాపములున్నగువాగు వచ్చెదరు.

చతురచంద్రహాసము.

నాటి.

మ. కనులం జూడక యున్న సెక్వని కుభాకాగంబు, సెవ్యాని మేన్
మనకేలన్ స్పృశియింపకున్న, విసకున్న స్వీనులంబోల్చి యె
వ్వని కంఠధ్వని, విశ్వముం గన ననిగ్వాచ్యుం డెకం కున్నవాఁ
డని నోచున్నది. దానినిం గొరకడే దాచేల్చు విశ్మయతన్.

దెండియు,

శ్రీ. విబుధకోటికి విజ్ఞేయ విషయ మగుచు
నమిత మోహలతా చంద్రహాస మగుచు
భువన నిర్మితి నిర్మిత్తు బుద్ధి యగుచుఁ
గ్రామి నా పునర్మృత కామమిచ్చు.

2

(నాగద్యంతమున నూత్రధారుడు ప్రవేశించి సభకంక జూచి)

నూత్ర—

మ. కలశే భిక్షము, కాస్త్రమే నరము, నిజానందై కాశ్యంబు గా,
వల దబ్బానవిసోధి మండలము చేపందాడి తూలించి ని
శ్చల భగ్యంబులు ధాత్రినిల్చు కవితాసామ్రాజ్య పట్టాభిషి
క్తుల, విద్య న్నృపులం దృశీకృతునో తోటిండులం గొల్చెదన్.

2

(అని పుష్పంజలిఁ జల్లి, రైవకంక జూచి)

నూత్ర—మరిసా! నీవొకసారి యిటు రమ్ము.

పారిపాల్పింతుడు—(ప్రవేశించి) బావా! నా కిష్ట దేమి నియోగము!

నూత్ర—ఏమినియోగ మని యడుగుచున్నావా? ఈరాత్రి మన విరాగంధుల
మున నొక సుంపకప్రసాదముఁ జేయఁ దలంచినమాట మఱచితివా?

పారి—మఱకలేదు. గంధులమున నంతయు సిద్ధముగ నున్నది. కాని బావా!
నీ వాగ్రహింపకుండువేనిఁ జరకాలమునుండి నా మనంబును వీడించుచున్న యొకంశ
యమును నిన్నడిగి తీర్చుకొనకలయు నని యున్నది.

నూత్ర—ఓభీరుడా! ఆగ్రహముతోఁ బని యేమి? సంశయ మెఱింగింపుము.

పారి—ఇదిగో వినుము. మనము వేడుక గీర్చుకొంటుంటే, భవమాంబులను యను
రెందును? దక్క యీ నాటకమువలన నేమి ప్రయోజన మున్నది?

నూత్ర—(నవ్వి) ఓ విచేకమాగుడా! నాటకమువలన వనవంటి విలాసవంతు
లకు వేడుక తీరుటయే ప్రధానప్రయోజన మైనను, వీనికంటె వేయిమడుంగు బుత్తప్ర
మైన ప్రయోజనము మఱియు కలదు. అది యే దనిన, లోకులకు భగ్యముల నుపదే
శించుటయే.

పారి—ప్రాచీనకవినిర్మితము లగు కావ్యపురాణేతిహాసములఁ జదువుకొన్న నీరులు
భగ్యములు, లోకులకు సుబోధములు గావా?

నూత్ర—కావు. ఏమనిన.

తే. గీ. అతివిచిత్రములైన నపుడెగాక

మదికి నెక్కవు వట్టి భగ్యములు పులిక.

దేన బూసిన మింగింప నాను గాదె

చేదుమందుల నేనియు స్వాదులట్ల.

మఱియు (తత్వకావ్యములకు దృశ్యప్రబంధములకుఁ గలభేద మిందుక చెప్పెద. వినుము.

మ. శ్రీకణ్ఠానందమే నేయు శ్రోతలకు సారంబైన గానంబు, మ

త్సవి నిర్మించు మహాప్రబంధము లలంకారప్రపూర్ణంబు లై

నెదికి. నైమృదికిం, బ్రయంబులగు; హాసిన్ దృశ్యకావ్యంబు క

న్యకకు. స్వీనులకు, నృనంబునకు. నానందంబు నల్పించెమనన్.

దృశ్యప్రబంధంబులందుఁ దక్కిన కావ్యములందుఁ గనబడని విశేషము మఱియు కలదు.
అది యే దనిన,

మ. ఇల నేదేశము నందో, యేనగరినో, యేనాడో జీవించు నా

రల వారిత్రిము నేటి కేయి మన యారంభింపబండు. గ

న్నులకుం గట్టునటు బ్రయుక్త మగు చుండుల గావున నత్కథా

ఫలితార్థంబులు ముద్రితంబు లగు నేక న్నాటక జల్పంబులన్.

పారి—బావా! యుక్తయుక్తము లగు నీవచనములచే నానందమును పీఠినది.
“ఏకక్రియాన్యభిగ్రహి” మనునట్లు నాటకప్రయోగము నటులకు విచిత్రమైన మగు
టయే గాక, పనులకు భర్తమాన్యప్రదర్శక మై యుండును. ఇంకఁ బ్రస్తుతము వివాహం
తము. మనము ప్రయోగింపబోవు రూపకముపే రేమి? తద్వర్ణనకర్త నామఁదేయ మేమి?

నూత్ర—మరిసా! కృష్ణమండలాంతర్గత పితవాసరగ్రామాణుడు, శ్రీమదాం
ధ్రమండల మండనాయకాన రాజమహేంద్రవరనగర నివాసి, యారామద్రావిడకాఖా

వైదికబ్రాహ్మణుడు, ఋగ్వేద, యాజుర్వేద, సామవేదములు, కాశ్యపగోత్రుడు, చిలక మర్రికులజాండ్రు, పేదయాళ్ళపాత్రుడు, చిత్తమసాధ్యుని వెంకన్నేశ్వరుడు, బుత్రుడు, పురాణపండితద్రామాద్వైతహితము, మల్లయమనీషిశిఖామణి మేనల్లుడు, సకల విద్యజ్ఞుడు విభీషణుడు సగు లక్ష్మ్యవృత్తిని భిక్షువగునట్లే శుభముగా వినిపింపబడ చతురచంద్రహాసనాటకమును బ్రయోగింపఁ దలఁచుకొన్నాము.

పారి—ఓహో ! ప్రచండయాదము, ప్రసన్నయాదము, మొదలగు బహుళ ఐకంబుల రచించిన కవి కాదా యితఁడు ?

సూత్ర—అవు నాతఁడే.

పారి—అయ్యో ! పుంభూతసంస్కృతు లని చెప్పఁబడిన కాళిదాసు, భవభూతి ప్రముఖ ప్రాచీన విద్వాంసునిచంద్రులు రచించిన రసవంతులు లగుమహానాటకము సివాటి యాంధ్రకవులచే గాంధ్రీకరంపబడి యుండగా, వానియందేదో నొక్కటి ప్రయోగింపక మీ కీకవి నిర్విత్తమున యభినయరూపకమునే యాదేవలఁచుచుండ గారణ మేమి ?

సూత్ర—మారితో ! నీ ప్రశ్నమున కుత్తము లేకపోలేదు.

తే. గీ. కాళిదాసారి గీర్వాణకవులు దృశ్య

కావ్యములఁ దొల్లి స్వకపోల కల్పితమున

నల్లి రేకాని యెమాల మనునాటించి

వాని భావంతయులు పరిపరయ్య.

7

పారి—ఆమహాకవు లుట్లే యీనాటి కవులును స్వకపోలకల్పితమున దృశ్య ప్రబంధములు నిర్మించియున్నా రనియ నీ పయన్నావు ? జాతిభావనకు గచ్చేయ నకు భేదముండదా ? ఈనాటివా రెట్లో యవస్థలబడి గ్రంథముల వ్రాసి రనుము. సనాతనకవికృతులయందలి సందర్భశుద్ధి, కల్పనాచమత్కృతి, శబ్దసామ్యము మున్నగు నుత్తమగుణము లభినాతనప్రబంధముల నుండునా ?

సూత్ర—ఉండవచ్చు, మానకచ్చు, దానికేమి. ప్రస్తుత మీవిషయము సిద్ధాంతిక రెండుటకు లే వనియే యొప్పుకొందును. అయినను లోకమున కిట్టిగ్రంథములుగూడ నుండవలయు, ఎట్లన్న :

తే. గీ. అధిక మతిచుంతు లా కృతు లధిగమింతు

అల్ప మేధావు లీ కృతు లాదరింతు

అంటుమామిళ్ళు ధనవంతు లారగింప

శిడిమామిళ్ళు వేద భక్షించుగాదె.

3

పారి—సరే. నీ వాదము నే నొప్పుకొంటి. అప్రస్తుతవిషయముద్రంబునం బడి మన మిరువురముం గొట్టుకొనిపోవుచు బ్రకృతమును విడుచుచున్నాము. చతుర చంద్రహాస యాపకమువలన లోకమునకు వెల్లడి యగునీతులు ధర్మములు వినగోరు చున్నాడను.

సూత్ర—ఈకథార్థమునం వట్టినీతిరర్థము లనేకములు గలవు. చూడు.

కా. స్వామిగోహము లోఁ దలంచుకొని యిర్వ్యాదుగ్రహవిష్టుఁడై,

నేమగ బేమియులేక కోరికలకు, నింద్యక్రియారంభుఁడై

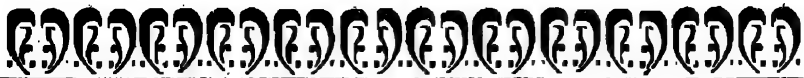
వ్యామోహంబున సాక్షులం జెలుపగా యత్నించు క్రూరుం, దేదక

బొము ల్బొందుచు దుష్టబుద్ధి పగిది న్నాశంబు నొందుం దుదిక.

9

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది ప్రస్తావన.

చతురచంద్రహాసము

ప్రథమాంకము.

కుంతలపురము—మృతీమండరము.

[అన్నకు మృతీ ప్రవేశించుచున్నాడు.]

మంత్రి—(తనలా) రాజోపశాంతిలో మంత్రియే సర్వోత్కృష్టుడు. ఏలయిన-

తే. గీ. మహాట మాదల నిడదెడ్డు మాటెకాని

కనకసింహాసనము నెక్కడ నులెకాని

సచివుడే యీలుమందును న్మౌళిలంబు

రాజు గుడిలోని మూల విరాట్టువోలు.

1

మఱి మంత్రిలా, యగ్గులట్లు కోట లనియెడి కోవెలలందు నరదేవులను మంత్రిత్వత్ర
బలంబుల బంధించి, కాలోచితముగ గావ్యనివేదనను చేయుచు, నిత్యోత్కృష్టంబులు,
సర్వోపభోగంబులు, కైంకర్యంబులు యథా సమయముగ నెఱపుచు దత్తప్రసాదం
బులు స్వీకరించి, సకలైశ్వర్యంబులు వానితో సమానముగ దారు ననుభవించుచుందురు.
ఇట్లు భావించుటకు గాదని మేమన, రాజు.

తే. గీ. సోగకన్ద్యి గల్గెయ్యఁ జూడలేడు

నెడద వీనులు గల్గెయ్య విన్నగలేడు

చేతులుండియు నొకపని చేయలేడు

పలుక నేర్చియు న్నేచ్చమై పలుకలేడు.

2

తెండియు, నాత్మగౌరవగోపనంబు నెసంబున,

చ. ధరణి విభుండు భూద్రవకు ద్భావమేయిడఁ జూలరింపఁజే

మొఱి, నిజకార్యనిశ్చయము మోపు నమాత్యుని మీఁద, మంత్రియే

నరపతికన్ను, వాఁడె జననాథునకుం తెవి, వాఁడె ధారుణీ

శ్వరుని భుజంబు, వాఁడె క్షితిపాలు శరన్ను, మనన్ను నాతఁడే.

3

ఇంత మహాధికారము చేతనున్న దని యమాత్యుడు నైతము గర్వింపవలసినపని లేదు. ఏలయన, సేవకుఁ డెప్పటికిని సేవకుఁడే. నృపాల మేఘంబులు కరుణాపాంగ విలాసన వర్షంబు లెప్పుడు తురియ నన్నడ మంతుల యధికారసస్యంబు జీవనరహితమై మాడి పోవు. నేయేల,

తే. గీ. సిరులఁ దుల తూఁగుచుండియు సేవకుండు

నృపుని బిట్టల్క కగ్గమై నిలుచు సేనిఁ

జేడును బూవులఁ గాయలఁ జెలఁగుచుండి

సిడుగుపాటున దగ్గమా వృక్ష మట్లు.

4

పూర్వపుణ్యవశమున నే నింతవఱకు రాజానుగ్రహంబునకుఁ బాత్రుఁడ నై నాకాసనంబు యాతని కాసనంబుగ, నామాట వాని మాటగ, మెలంగుచుంటి. ఎట్లు మెలఁగినను సేను సేవకుఁడనే గదా! ఆనృపుని కనుసన్నల మెలఁగలసినవాడనే గదా! వాని గీచినగీటు దాటఁగూడనివాడనే కదా! హా! యెంతకష్టము. నిగంతుక చందకాని నుండ నై, యతుంతత ప్రజ్ఞానిలయుండ నై, భాగ్యవాంగీకర నీతికొలుగుండ నై, నిరుప మాన మనీషా బలసంపన్నుండ నై, నిగంతవిక్రాంతకీర్తి నైనసేను దుష్టులుండు, దుర్వి ద్ధుండు సగుసీరాజున కనుజీవుడైన బ్రతుకవలసికచ్చెఁ గదా. దీనికేమి? ఇంతకన్నను విశేష మనోవేదనకుం గారణము జేసిండు గలదు.

మ. జనపాలాగ్రిణి ద్యువంఘ్రి యడయన్ సానుంత భూపాలకుల

ధనము ల్కాన్తలు కప్పుము క్తానుమ రాఁ దత్సన్నిధి న్నే భయం

బునఁ జేదోయి మొగిడ్చి పేదలగు మాపు ల్తూచుచున్నిల్లుఁ గొ

ల్కున, నానైచ్చమె చాలు నాదు హృదయంబు న్నాల్వఁ జిచ్చులెరెక్క. ర

కాపున నిప్పటియట్ల పేరునకు మాత్రమే కాక సర్వవిధంబులఁ బ్రయత్నించి యాకుంతల దేశంబునకు సేను నిక్కమగు రాజుం గాఁగయు.

ఆ. తె. నా మనోరథంబు నవరత్న మకుటంబు

నా చిరాభిలాష రాచటికము

నాదు గమ్యభూమి నరనాయకునిగడ్డ

నాకు మోక్షపదము లోకజయము.

మ. ఆత్మఁడే ధన్యుఁ డతఁడే పూరుషుఁడు పుణ్యాత్ముం డతఁడే యగున్

క్షీరి నెవ్వఁడొ కిరీటమూస తలఁచు, సింహాసనం బెక్కి, ర

చ్చతురంభోనిధి మేఖలాపలయిత డ్దౌమండరీపాలనా

యరభాగ్యాశ్చదుడై నృపుల్లాటన కూర్మాంభోధి నోటానునో.

అంత యదృచ్ఛము నాకు లభించునే ! నాకుటుంబము కుంతలరాజకుటుంబ మగునే ! వండులు కైవారములుగేయ, మాగధులు వంశకిర్రనలు సలుప, వైశాఖరులు కాల్యకృత్యములు విజ్ఞాపింప, ప్రగ్గడలు రాజకార్యములు నివేదింప, రాయరాదులు వినయమున సందేశము లెఱిగింప, శ్రీచుంతు లగుసామంతులు పాదాక్రాంతులై కొలువ, వీర హస్తలు సాహసానినాదమలతో బరాకులు లెలుప, రెండవ యాఖండలుండునుంబోలె నసిండిగద్దియ నెక్కి నిండుకొలువుండు భాగ్యము నాకుఁగాని నాకుమాకుఁ దగుమదను నకుఁగాని పట్టునే ? ఏల పట్టక యుండును ? కార్యములు ప్రయత్న సాధ్యములు.

లే. గీ. పురుషకారంబె చెలి ఫలంబులకు నెల్ల

పురుషకారంబె సిద్ధి మొదటివత్తు

పురుషకారంబె దైవంబు భూతలమునఁ

బురుషకారంబె కల్పించుఁ బూర్ణజయము.

8

పురుషకారంబునందు దృఢవిశ్వాసముఁ గలవాఁడనగుటచేఁ గాదె పదునాలుగేండ్లక్రిందట జ్యోతిషులు దిక్కుమాలిన యొక చక్కని వజ్రనిఁ గాంచి యతఁడు చక్రవర్తిలక్షణ లక్షితుఁ డనియు, దప్పక కుంతలంబున కధీశ్వరుఁ డగుననియుఁ జెప్ప నే నని సహింపక నామాగ్గంబు నిష్క్రంభికము గావించె దలంచి వరహంతకలఁ బిరిచి యా బుడురనికి నాఁటిరాత్రియే యమలోకవాససౌఖ్య మిప్పించితిని. నాటంగోలె నే నీవ్యక్త సాయంబునం దగిలియంటి. అసను నిమిత్తము వెడకుచుంటి. ఇంకఁ బ్రతిక్షించినఁ గార్యము లేదు. రాజ్యమెట్లయిన గ్రహింపవలయు. ఏమి యుపాయము ?

ఉ. చంపుచునా నృపాలకునిఁ ? జంపితివా పృజ సైవపేషణ

జంపకయున్న రాజ్యరమ నా వశవర్తిని యాట యెట్లు ? ఆ!

చంపకగంధి యున్నయది చంపకనామక రాజపుత్రి, నే

వెంపెనలార నయ్యునిదఁ బెండ్లి నేయదు నానుపట్టికె.

9

రాజునకుఁ బత్రసంతానము లేమింజేసి యాఘాపాలుని హోతుమున నాపుత్రిఁడు కుంతలంబునకు రాజగును. కాని, రాజు చంపకను నా కుమారున కిచ్చి వివాహము నేయునా ? దానికిం దగిన యెత్తులు నే నన్నఁజాలనా ? జయంత సదృశుఁ డగు నా కుమారునికన్న మంచి యెల్లఁ దీరాజునకు లభించునా ?

[అప్పుడు కంచుకి ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

కంచు—దేవా ! మాళవేంద్రుని పురోహితుఁ డగుజయంతుఁడు మీ దర్శనమును గోరుచున్నాఁడు.

మర్రి—తల్ల బాము ప్రవేశపెట్టుము.

[అంతట జయంతుఁ డనుబ్రాహ్మణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

జయం—జయతు జయతు మహామర్రి.

మర్రి—అనూచానున కిళివాదము చేయుచున్నాఁడను.

జయం—హనోధము సిద్ధించుగాక !

మర్రి—దేవా ! మీ పాదపూజితే నాగృహమును బావనము చేయించినకార్య విశేషము వివశోరుచున్నాఁడను.

జయం—అనుభవ్యశేఖరా ! అవధారు. మాళవేంద్రునకు వసంత, నలకూబర సమావసుందరుఁ డగునందనుఁడు కలఁడు. అతఁ డిప్పుడు సుప్రాప్తయౌవనఁ డగుటం జేసి ననకుఁడు వాని గృహస్థాశ్రమంబునఁ బ్రవేశ పెట్టందనుచి యనుపాపలావణ్య భవ్య లగుకన్యలవిమిత్తము వైదిక యెందునుం గానక, మీరాజునకు భువనమోహినియగు చంద్రక యనుకూతురు కలదని విని యామెం దనకుమారుని కిప్పించుచున నిన్ను వేడ కన్నుం బనిచె. ఇదె నా సందేశాద్యము.

మర్రి—(తనలా) అలస్యమున నున్నాను విషయగు నన్నలోకోక్తి యథార్థ మగుచున్నదే. నా యువేతకలమున గాఢకన్య సరాధీన యగు నని తోచుచున్నది. అయినను ప్రస్తుతము కార్య మెంచినకాదు నాకము దప్పినదో కనుగొనియెద. (ప్ర)కాశ ముగా) ఆర్యా ! మీరు మహారాజుగారి కన్యకము కిసి సర్విగా ?

జయం—లేదు. ముందే మిముఁ జూడ వచ్చితిని. ప్రధానమున విరుదర్శనమునఁ బడప నినదర్శనము కదా.

మర్రి—(తనలా) అదృష్టమా ! నీవు నన్నిప్పుటికి విడువలేదు. (నిట్టియ్య విడిచి) (ప్ర)కాశముగా) ఓచుకీదేవ ! నేను విక్రిలి మందభాగ్యుఁడను. ఏనున,

ను. సరిగానున్నది యున్నటు ల్పొలుక రాజుద్రోహివై పోదు, ట

క్రూరివై నే నవృతంబు పల్ల నెడ లోచద్రోహివై పోదు, పా

నునుఁ డట్లుకల యుండునన్న నపు దాత్మద్రోహివై పోదు హ !

నునుఁ డంతఃకలకానుకల్ల యయి యుండఁబాలుఁ డీ భూరుణిక.

10

జయం—(అశ్చర్యముతో) అశ్చర్య ! మీగుండు కన్యము తెలియకున్నది. ఇందు విషాదమున నెడ మే మున్నది ?

మర్రి—అదృష్టమీనురా లక భూరాజకన్యను మీ చూడరాజు నిమిత్త మడుగుటయే నాకు విషాదహేతువు.

జయం—(తెల్లనోయి) ఏమి ? అదృష్టమీనురా ?

తే. గీ. చక్కదన మున్నదట నెఱజూతనము

కరము గలదట ; కలదట కల్పితనము

మఃత్రి) — ఎన్నితనము లుండిన మన కేమిఫలము

తలగుండ్రాడికి వైదురతనమె కొలుతే.

11

జయం — కటకట ! ఎంతకష్టము ఈబాలిక సర్వములకీ యని లోకు లను కొనుచున్నారు.

మఃత్రి) — భవవాక్యమువలన సత్యసూక్తుః బాల దప్పు మాళ వేంద్రుడు నాకుఁ బరమాత్ముడు కావున నాని మేలుగోరి నేను సత్య మెఱిగించుచున్నాను. ఈబాలిక వివాహిత యైన మాడుకెలలకు భర్తకు గొప్పపండము గల దని వ్యతిరేకులు నాకెఱిగించిరి. ఈరహస్యము వివాహానంతరం విక్కడ దదితరుల కెఱిగింపవలదు. ఎఱిగించిన నా తలమీఁదికి వచ్చును. ముత్రునిజేను మదిగోరి నేను శాస్త్రదమునకైన నొప్పు కొంటి.

జయం — (లేచి మంత్రినేతులు పట్టుకొని) అమాత్యశేఖరా ! నీవు మావారిలో దైవంబు. మాదాజానకు నీవు పుత్రభీతియు పెట్టితివి. ఈరహస్యము మేము యెల్ల ముద్రము. వివేచిం చునము. నాకు వెలు వొసంగుము.

మంత్రి — మాళ వేంద్రునకు నా వందనములఁ బెల్లుము. నా నిమోవాకము గ్రహింపుము.

జయం — కల్యాణమస్తు. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

మఃత్రి) — (లేవలో) నా మంత్రిశక్తి లేని గాఢానన్యకు వచ్చిన నుంచి గంబంధముల నన్నిటి నిర్మలంబున నెఱిగింపైది. అంతట గాఢా లేననుమారక కనుకూల మగుడు లభింపములేక యామె నెట్టికీకు నాకుమారునలే యిచ్చి వివాహముఁ జేసి తీరకలయు. తేదా గొప్పవ ముమెను ప్రహ్లాదాదునికిగా నుంచవలయును.

[అప్పుడు కంఠుకి ప్రవేశించుచున్నాడు.]

కంఠు — దేవా ! పులిదంబుకు ఇంద్రదత్తుని వద్దనుండి గుమంతుడు వచ్చి యున్నాడు.

మఃత్రి) — సత్యదను రానిమ్ము.

కంఠు — చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును. అంతట గుమంతుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

గుమం — (లేవలో) నుహసమద్రముల గాంభీర్యమైన నెఱుంగ వచ్చును కాని, మంత్రిల హృదయమర్థముల నెఱుంగరాదు. ఏమనిన,

తే. గీ. తరిచి మనసాక్క చిషయంబుఁ గలంచు చుండఁ

బ్రైక నో రన్యవిషయంబుఁ బలుకుచుండుఁ

గూర్చినప్రపంచలిత సహావసములు

గడ్డిఁ గప్పిన నానులుఁ గద సచివులు.

12

అం దితిఁ దలొక సామాన్య ప్రజ్ఞానిలయుండు. నీరు పల్లమునకుఁ బాటుతెలుంగున నీయన బుద్ధి కాటిబ్రహ్మము మీది కవశీలం బోవు. అందుచేతనే గదా యీతనికి బాల్యమునఁ దల్లిదండ్రులు కెట్టివ భాగ్యరాముణ నామము మఱచి లోకులు దుష్టబుద్ధి యని వ్యవహరించుచున్నారు. ఈతనియం దీనానందము సార్థకము. ఎట్లన,

క. మాటలు లేనియ లేటలు

పాటిలు చెయిదములు పిడుగు పాటు, లితనతోఁ

గూటములు పులులతోఁ జేరి

లాటలు, ఫణితోడి మద్దు లాటలు గలఁవజ్.

13

ఈతని దర్శనము చేసిన నొకబాధ. చేయకున్న నొకబాధ. అయినను సుహృదాదు నియోగమగుటచే నీకాన్పలు సమర్పించి వచ్చెద. (అని సమీపించి ప్రకాశముగా) అమాత్యశేఖరా ! జయము జయము.

మంత్రి—(చూచి) ఓహో ! సునందా ! ఇటు గూర్చుండుము. నామిత్రు నకుఁ బొలిందునకు సేమమా ?

సుమం—మీ యాస్రహమువలన.

మంత్రి—పులిందుఁ డిప్పు డేమినిమిత్తము నిన్ను మాకడ కంపెను ?

సుమం—నీగతమైన దిన కృష్ణార్థము సాకాము చేసి మహారాజునరీను, మీకును సమర్పింపు మని నన్నుం బుత్తెంచె. ఇదే గూపపత్రములయిన యీతని భిక్షి విశ్వాసములు. (అని యొకమూత్యాలహారము, నొక రత్నహారము నిచ్చుచున్నాఁడు.)

మంత్రి—(పుచ్చుకొని) సుమంత ! చంద్రదత్తుడు నాయెడఁ జూపిన గౌరవ మునకు నే నేమియుఁ బ్రత్యుపకారముఁ జేయఁబాలన. అయినను,

తే. గీ. సజ్జదయుం దైన మీతని సుహృదయత్వ

మాకృతినిఁ బాల్చి నననొప్పు హారములను

స్వార్థము పూర్వకమున నాతఁ డిచ్చు గాన

స్వాగత సన్నిధి వదిలించు నెల్లయఁ పూను.

14

సుమం—దేవా ! ఇదియే గావు. ఆకావడివెట్టెటా నున్న యమూల్యవస్తువు లన్నియు మీ నిమిత్తము తెచ్చిన కానుకలే. చిత్తగిండుకు గాక.

సుబ్రహ్మణ్య—అది కుఠాస్థానము చూడవచ్చును. నహావాణాగారిని సందర్శించితివా ?

సుమం—కానుక లర్పించి యిప్పుడే రాజసన్నిధినుండి వచ్చివచ్చినాను.

సుంతి—మంచిచనిర జేసితివి. కాని, సుమంతా ! పులింగుర జేరితేటెర గుంక లేళ్ళవనకు సమర్పింపవలసిన కప్పుమే సరియ. నీ నుజాలకుండునాడునా యిప్పు డా తనీ ధనసంపదములు తెట్లు లభించినవి ?

సుమం—(తనలో) ఆయ్యా ! ఈజను విషమప్రశ్నల నడవ వాదంబించి నాడు. విమర్శిం దని చెప్పరాదు. శక్త్రుం దని చెప్పుకుండరాదు. ఆయన నిట్లు చెప్పెద. (ప్రకాశముగా) దేవా ! కలరుగదా కుండలరాజ్యలక్ష్మీక బ్రహ్మణ్య బల్లెములట్లు మన యెల్లలలో ననిమ వాటవిను లగుకొగాతనములు. అరుగామ్యులు నీటిలోని మొసళ్ల వడువున స్థానపుబలిమిచేతఁ గుంతలరాజుపెద్దయ్యల కిశేయులై యింతకాలమునుండి ప్రాంతభూములకుఁ జాలసారు లుపద్రవకును లాట పాల్గొనకడయే గదా. ఆపస్త్రవీయు నీవడుకు విశ్వంఖలవృత్తిం తెలరేగి నువనీసల నున్న పల్లియల నడంబుల గోధంబుల హాయిని గృహములఁ బోతురాను ప్రీతిఁ గావించి నానకంటకు తెలి. అది కారణం బునఁ బులికొనఁగా నిబద్ధివయ్యలఁ గంటి గూగుండకులు కండకావన మడుచి వాగు ప్రబలవద్ద హరించిన వత్సకనకవస్తు వాహనములఁ జూచి స్వామి యగుకుంలేళ్ళగు నకు, మీకు వాధవంబులై కానుకలుగాఁ బంపె.

సుబ్రహ్మణ్య—మేలు పులిందా ! మేలు. నీకాదునీ సాహసకృత్యము నీకాదుకల కంటె నెక్కువగా విలువ గలది. నీవిలువయు మాకుం బిచ్చియును : మన యుభయములకు లాభకరము ; అంతోపకాశము. సుమంతా ! ఈధనకాక్ష్యమును గుఱించి మీరాజును బహుశంకించుటకు నే నొకసారి చందవానరకు గావనో నని యున్నది.

సుమం—(తనలో) ఈతని రాక వ్యసన్నితఁడౌ ప్రవేశము గదా. ఇది సోక పోవుఁ గాక. (ప్రకాశముగా) దేవా ! పులింగుర నెనుగ్రహించెను.

సుబ్రహ్మణ్య—సుమంతా ! ఎంతధన మార్జించిన దేమి ? ఎన్ని వైభవములన్న నేమి ? పాపము, పులింగునకు సంతానము లేకుదా !

సుమం—దేవతవారు వినియుండలేదు కావలెను. మాగానముకు గుమారుడు కలదు. ఈధన సంపదము లాకుమారుని బాహులుగారి వస్తులే.

మంత్రి—(అశ్చర్యముతో) ఏమి ? కుమారుడు కలవాడా ? ఎంతకయ్యనువాడు ?
నే నన్ను డెబ్బంగనే.

సుమం—పదునెనిమిదేండ్ల ప్రాయము కలవాడు.

మంత్రి—పదునెనిమిదేండ్లవాడా ? పదునెండ్లకిందట నేను చందాహాసానికి
జోయినపుడు మీరాజు సంతానహీనతకు నాకడ బిట్టుకగచెను. ఇంతలో మీరాజు
సేధావిసేదవి కొడుకైన యొక్క సాం నామకేంద్రకొడుకునకు గతనా నేమి ?

సుమం—దేవా ! అతడు కన్నకుమారుడు కాదు.

మంత్రి—కొరకుడు కానిచో దత్తుడా ? మీరాజు జ్ఞానులలో దత్తుడు కా
దగిన కుఱుడు లేడే ?

సుమం—దత్తుడును గాదు.

మంత్రి—(నిందాగర్భముగా) అట్లయిన మీ రాకుమారులన్న మేనశిష్యులలో
నుద్యమించెను ? అకాశమునుండి యూడిపడెనా ? భూమిలో మొలచెనా ?

సుమం—అగ్రగాత్రమున వద్యాములలో నొరకెను.

మంత్రి—(నాశేపముగా) అగ్రగాత్రమున, వద్యామున దొరకనా ? హాసము,
మీకొఱ కాబాలు డడవిలోఁ గనికెట్టుకొని యుండె గాబోలు. ఇది వమ్ముగు కని
యే చెప్పచుంటినా ?

సుమం—దేవా ! ఇది సత్యము. మీ సహాయమున నేను యనుక జేయులనా ?

మంత్రి—సత్యమే ? సత్యమే ? బాలకుడు దొరకె యింతకాల కయినా ?

సుమం—పదునాలుగు ఏండ్లునని.

మంత్రి—(లేనలో) వెనుక నే నాకట్లని నింపబరిపి యొకకాలమును
దునో ? పదునాలుగుండ్లు కాదేనా ? వాడు మీ డయి యుండునా ?

జ. వె. వచ్చుచుగినబట్టు నాపండు పూరిననుభో

చెల్లియుండు నాటి చెనటికుట్టు

యైన నేమొకాని యనుమాన ముదయించె

నిర్మల శృంగునాదు వెన్నవమున.

15

(ప్ర)కాశముగా) సుమంతా ! దొరకెవ్వడు బాలుర దేంతకయ్యనువాడు ?

సుమం—వాలుగై దేంద్రవాడు.

మంత్రి—(లేనలో) అప్పుటికి వాడుగూడ నాత వయసువాడే వాడా ?
యననా ! కలవరము నొందకుము. కళ్ళలో బోలినకళ్ళలు లోనమున నుండకపోవు. (ప్రకా
శముగా) సుమంతా ! అప్పుడు బాలుర దేస్థితిలో నుండెను ? మీ కెట్లు దొరకెను ?

సునుం—(తనలో) మారాజునకుఁ గుమారుఁడు దొరకఁ జని విన్నది మొదలెహా
కాని యితఁడు కళవళము నొందుచున్నట్లు కనఁబడుచున్నాఁడు. మొగము వివర్ణమై
నది. దీని నే మగునో కదా ! (అని ప్రకాశముగా) జేవా ! మారాజు వేట ముగించి
యజ్ఞమున సవరివారంబుగ గుఱారముల విడిసియుండ నడిచేయి బానిగొలుపునట్టి
చిన్న బిడ్డని యేనుపు వివఁబడియే. అది విని యాయన కాగడాలు వేయించుకొని కూయి
గయ్యచున్న తైపునకుం జని కాగడాలు వెలుఁగినకు వెలుఁగొనంగు కేదీప్యమానప్రభ
లతో, కడిగి చూటల కుత్తునట్లైన బొంగులేని లేచిపూనాముతో, తనమేని నెత్తుటం
బొంగలుచున్న బొంగుని గాంచి యేమి భూత జగుగునో యని పరీక్షింప, వతిలేని బ్రహ్మ
దేవుఁడు వాని యులోక సామాన్యబాహ్యమునకుం దరకట్లు చేసిఁ యెడమకాలి గూఱన
వ్రేలు పిఠాపరహారాధ్యన బోధి భుజింపఁబడినట్లుగాంపనయ్యె.

పూ(త్రి—నడుకఁబడినవో) లచ్చట నుండెనా ?

సునుం—పరిజనులు వెదకిరి గాని కానఁబడలేదు.

సుంది—(తనలో) ఇదుగాళ్ళులు నా కానవాలుగఁ జూపినవే లదియే
కాబోలు. నా కిలఁచిన పనియే యుండదు. (ప్రకాశముగా) కథ మిక్కిలి చిత్రముగ
నుండుటచేఁ జరిచి నుడుగుచున్నాఁడను. అనంగిక మేమి జరిగినది ?

సునుం—జేవా ! చిత్తగింపుఁడు. మారాజు సంరాసహీనుం డగుటంజేసి ముద్దులు
మాటఁగట్టి నక్కురూగుఁ గాంచి, పెన్నిధిగన్న వేదనడుపున సంతసించి మఱునాఁడు
చంకనానతికిం బోయి నుర్బాలకునిఁ బెంచుకొనఁ దలచి క్యోతిషికులకుఁ కాప
నాలక్ష్మ్యమాణ శుభిలక్షణంబులఁ జరికించి నా కట్లనిది.

స. “ అన్నియు నాచిహ్నములై, యన్నియు మానవో లక్షణంబులే

యన్నియు సుందరారములై, యన్నిటిమాటకు నేమికాని నగా

కన్నులకే కాలి నిలి కాఁపుననుండును నీని యింట నీ

చిన్నికుమారుఁ డీకు కృపచే భగదోలమెల్ల నేలఁజా.”

18

సుంది—(తనలో) ఈకు కృపచే భగదోలమెల్ల నేలఁజా ? ఆకుజ్జనిగూర్చి
యుం దొట్టి యిదిభయన నే క్యోతిషికుని నా కటించిరి కదా—ఎవని సామ్య
మెంతవఱకుఁ గచ్చునో చూచును. (ప్రకాశముగా) సునుందా ! అనంగిక మే మైనది ?

సునుం—అనంగిగము నిర్బదనల్లిభూషణుఁడు నానికిఁ జిగద్రహానుం డని నాను
కలముం జేసి పేర్బొందినది కిన్ని పెంచు నని చెప్పి నాట నోర నాతఁడై తనయుం
డుగ నెవ్వఁగ దక్కి, వానినె యువరాజుం జేసి, యెల్లవిద్యల నేర్పించి పుత్రవిద్యస్త
రాజ్యభారందై సుఖంబున నున్నవాఁడు.

మంత్రి—యవరాజు పరిపాలనమున దేశ మెట్లున్నది?

సుమం—ఇట్లున్నది—

ఆ. వె. నకుచు ధర్మ మిపుడు నాల్గుపాదములను

గాటకములు పూర్వకాల కథలు

జానవోర ఫీతి శబ్దవశేషము

స్వప్నగతము తీతిపాథ లచట.

17

దేవా ! నేయేటి ! చంద్రహాసుడు జనలచే నిట్లు పరిగణింపఁ బడుచున్నాఁడు.

శ్రీ. గీ. ఆలమునయందు నభివృద్ధి మూలపాణి

సాధుసత్తాణి శిందవ చక్రపాణి

చైతన్యమున మానన వశపాణి

ధర్మవృత్త మధ్యమలోక దండపాణి.

18

మంత్రి—(తనలో) అబ్బా ! ఈస్త్రోత్తరము నవజాలకున్నాఁడను. ఈనాటి పలుకులు మాకు లట్లు నాకుఁ గర్ణకకోశము లగుచున్నవి. దానిని నింకఁ బంపి నేచక్రాలయము (అని ప్రకాశముగా) సుమంతా ! చంద్రహాసుని దళము నేను ముంగలజాల ననుము. తన పుత్రుని ప్రజ్ఞావిశేషమునకు నేనును మహానందభరితుఁడై నైతి ననుము. ఆచిత్రకాలమున వచ్చి తన యానందమున సుగబాలు పంచుకొని యనుభవించు ననుము. నీ వింకఁ జనుము.

సుమం—నుహస్రసాదము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

మంత్రి—(తనలో) ఏమి ? ఆకుమారుఁ డర్హతాస్త్రమున నశణమున లభించెనా ? నాలుగుదేంద్రులయినా ? ఆటవచేలు ముక్కలుగడి యుండెనా ? కథలను బోలివకథలు లోకమున నుండవచ్చును గాని యిన్ని సామాన్యలక్షణము లుండుట యోధి. నేను తొల్లి ఘాతుకులచేతి కిచ్చి వంశబంధిని దింభకుఁడుగూడ నాల్గుదేంద్ర యాదువాఁడగుట చేతను, నృశంసకులు వాని నగ్రరాశ్రమున నుండుమునకుఁ గొంపోవుటచేతను, బాలకుని దెగటార్చినందున కాశవాలుగ ఘాతుకు లొకచిన్న (మొదటి) నాకుఁ జూపుటచేతను ఖండితాంగులి కానబడ లే దని సుమంతుడు పలుకుటచేతను, బుడుతుని రూపరేఖా విలాసంబులం బరికించి నాశ్లోతిషికు లెట్లు సూక్తితో చంద్రదగ్గర్ని కాంతింపకులుగూడ వట్లే వచియించుటచేతను, సర్వవిధముల వాఁడు పీఠము యుండవచ్చు నని తోచుచున్నది. నీతిబాహ్యు లగుహంసకులచేత నేను మంత్రిపదవి యుండవచ్చును.

శ్రీ. గీ. నాలుగు వరాల లంఛనము నాకడఁ దిని

రేయి పసిబిడ్డ కుక్కుకఁ గోయఁదలంచు

హంతృకులమున నీకుల కానపడుట.

చేపకాయలలో దీపు వెదకకొనుట.

19

మఱియు నొరులకై ఘాతంజేయువాని చేయి, యని దాల్చుకత్తి, తుల్యగుణవంతులు. ఏమన,

క. ఎవ రేమి ఘాతంజేలఁచిన

నని పనిముట్లె యొనగన్ నాఘాత ; నెఱుంగ

గవు గద నుంబెఁకగణ

పువ్వుత్తి, మొదలె యెఱుంగవు కృపాక్రొధములన్.

20

నిన నిష్ఠ జేమాము. నాటి హంతలు కృపాశుచై వానిని బ్రతికించిన బ్రతికింతురు గాక. క్రొత్తపిళ్లలు ప్రహరాగంబును గడియించి, పలంబులు గుణియించి యభండ భూమండలాధిపత్యము వానికిఁ బ్రాప్తించు నని శ్రవమున క్షాణించిన వక్తాశింతురు గాక. వారు వక్తాశించుటయే కారు. ప్రహరేవుండు వాని లలాటభాగంబున విస్ఫువ్వంబుగ నీతఁ డెవ్వనంతుం డని మూడు తులఁ దీర్చి వానిని వాని యుఁగాక. నిజముగ నీ పుష్కలహంతుని నాటి యగులిగఁ జేయవలయునని విశ్వానిత్రంకముం బోలె నగుట నాఘటనననుగ్ధుడై, రాజనీతివైపులే తృణీకృత శుక్రంద్రుడైన యాకుంతలరాజువైత్రి, హంతలకృత వ్యర్థరక్తగట్టు, క్రొత్తపిళ్లల మాటలు నిష్ఫలము లగునట్లు, బ్రహ్మవ్రాత విపరీత మగునట్లు సహస్యోరాయంబునఁగానిం దువముట్టించి తీరును. అట్టిని మొగముఁ జూచుటకు నాహ్వానమును త్రొక్కిపశుచున్నది. ఇప్పుడె చుహారాజుకద్దరుఁ బోయి యేదో నంకఁ గల్పించుకొని చందనావతి కరికెద.

(అప్పుడు కంఠికి ప్రవేశించుచున్నాడు.)

కంఠి—దేవా ! చుహారాజుగారు ఘమ్ముల జూడఁగోరుచున్నారు.

మంత్రి—(పదలో) రాజ్యాధ్యాయ నాతిలపును సుమకూడినవి. ఇది శుభ నిమిత్తము. (చైకి) ఇదె వచ్చుచున్నాడను. (ఇద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

[అపుడు మండిరమునఁ గుంతలరా జగుహేమవర్మయుఁ, కాశ్మీరరాజపుత్రోహితుం డగు

దేశశక్తయుఁ బీకములనొడఁ గూర్చుండి ప్రవేశింతురు.]

హేమ—అంభ ! దేశశక్త ! కాశ్మీరరాజునయఁ గుమారు లెందఱు ?

దేశ—హేమవర్మమహారాజా ! సింహదేవుఁ డొక్కఁడే.

(అప్పుడు కంఠికి ప్రవేశించి)

కంఠి—హేమ ! చుహారు దర్శనమును జేయుచున్నారు.

హేమ—సర్వరమ ప్రవేశపెట్టుము.

కందు—చిత్తము. (అని నిష్క్రమింప రుద్రుని ప్రవేశించును.)

మర్రి—బయము బయము మహారాజా! (అని సీతమునకుఁ గూర్చుండును.)

హేమ—భాగురాయణా! ఆహిలాగ్ని యగునీమహాత్ముడు కాశ్యపరాజు పురోహితుడు దేవశర్మ. ఆస్థపురిమాయుఁ డగుసింహదేవునకు మన చందకమాలిని నమ్మని యడుగ వచ్చె.

మర్రి—(తనలో) ఆహా! మఱి నొక గజ్జిపని వచ్చినదిగదా. వచ్చిన నేమి? ఈయంత్రాయములెల్ల నాబుద్ధినువర్ణము మేలిమిఁ జూపదగిన గీటుకాట్ల. (ప్ర)కాశముగా) కుంతల కాశ్యప కుటుంబముల కలయుక నాకుఁ బరమనందతోఁడును. ఉభయ శాతకములఁ జూచి ముహూర్త మేర్పటిచి వెనుకనుండి పంపవచ్చును.

హేమ—ఆవును. బ్రాహ్మణోత్తమా! సింహదేవుని బాలికము, వాని చిత్తరువు నాకిచ్చి మీరు విజయము చేయుడు.

దేవ—చిత్తము. ఇదే బాలికము. ఇదే చిత్తరువు. ఇంక నే నరొక. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

మర్రి—(తనలో) మర్రిశర్మదేవత నుటీయుక సింహమును వెడ నడకలిసి. (ప్ర)కాశముగా) దేవా! బాలికయును చూడనిండు.

హేమ—శ్యామివరునందు నీకుఁబట్ల నాకుఁ బ్రవేశము లేదు. ఇది నీవ చూడఁ దగినది. (అని యిచ్చును.)

మర్రి—(మాచుట నభినయించి) మహారాజా! మన మొగడయవల కదృష్ట వంతులము. బాలికముం చూడక వివాహము నిశ్చయించినచో బాల ప్రమాదము కుంభ వింఛి యుండును.

హేమ—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమిప్రమాదము జరిగియుండును? బాలిక మెట్లున్నది?

మర్రి—ఎవరికి మనవచేయుండును? నిష్క్రమింప రా తున్నది. అయినను రాని భక్తి యారోహస్యమును నాహృదయమున దాగిననును. సింహదేవుని బాలికమునం బాయస్థానమునఁ గ్రూరగ్రహ మున్నది. అందుచే నరిక డల్పయుష్కంతుండు.

హేమ—భాగురాయణా! చాలు. కాశ్యపరాజసంబంధము చాలు. ఇంక నా కసంగము లేకపెట్టకుము.

తే. గీ. దేవలు వెలిగింకల గల మహా కేవలమున్న

మైత్రు నలవికాని మహా ప్రతాపమున్న

నాయవు కొంతవడు నేని నతడు వావు:

జమరులేని దీపమువారె సత్వరంబు.

22

మంత్రి) — (తపలా) జ్యోతిశ్శాస్త్రమా ! నీ వడ్డపడి నాయాపద నిప్పటికి గడవం బెట్టితివి. (ప్ర)కాశముగా) జేవా ! ఈ ముదిమిలో బారికానివాహనిషయికమైన చింత మీరు నునంబున నుంచుకొనరాదు. ఎట్టియట్లాడు కాళరముగో తెలిపి సంబంధ నిశ్చయభారము నా తలపై మోపుడు.

హేమ — అమాత్యా ! ఇదిగో జెప్పనున్నాడ.

ఉ. అల్లునిఁ జెప్పు నా కొకని యందము నెంచినఁ జడనూపు మే

నల్లుని నేలువాని, బల మారసిచూడ విడవరాదు వె

ద్దల్లునిఁబోలు వానిని, మహానీకత్వమునందుఁ గంసు చి

న్నల్లుని మీలువాని, నీరి కంబుధియల్లునిఁ గేరువానినన్.

23

మంత్రి) — చిత్తము. (అని తనలో) ఈ లక్షణములన్నియు రాకావుగ మా మత నునియందుఁ గన్నట్టుచున్నవి గదా.

హేమ — ఇది నీ వరికీప్రయునఁ జేయవలయు. ఇట్లు నేను జేగిరపడుటకుఁ గెడు కారణములు కలవు. బాలిక వివాహాచార్యునగు తమసుం బ్రాపించినది. వసుంధరాపరిపాలనకై మీముదిమిని మునుపటికన్న దుస్సహాయుగ నున్నది. ఇది నీ వెఱుంగనిది కాదు.

చ. మితులదండు వచ్చిపడి మేయునొ పంటల. శత్రు) నైశ్యముల్

విడిచడునో జగీష, నతివృత్తులు ముంచునొ నేల, తామ మే

బెడిదముగాఁ బ్రజం దుడిచివెట్టునొ యందుఁ గిరీటధారణం

జడపక నేయు మూగము సుఖింపక వ్యాకుల భాజనంబగున్

24

అటులున్నను,

చ. చిరముగ నేలినాడ మహి సింగపు ద్దిండు నెక్కి ధారుణి

శ్రవలరిగాఁపులై కొలువ, సౌఖ్యములన్నియుఁ బొందినాడ, నీ

చరమదక వ్రపోవనులఁ జక్రపాంబుజచింతనంబునన్

జయపఁ దలంచినాడ దివసంబుల నల్లునికిచ్చి రాజ్యమున్.

25

అందుచేతఁ బుత్రసంతానహీనుడనగు నాకు హిమవంతునకుఁ జండ్రిచూపియ, క్షీర సాగరునకుఁ బురుషోత్తముండును లభియించినట్లు యిల్ల జీకమ్మండు నల్లుడు కావలయు., పుత్రసంతానవంతు తెంతయదృష్టవంతులొకఁడా.

తే. గీ. ప్రాణపదమైన నక్కటా ! యాడపిల్ల
పిలిచి యొక్కయ్యచేతిలోఁ జెట్టదగిన
యెడపునామ్మాటచేత నా కిపుడు మదినిఁ
గాననయ్యదుఁ గొడుకులులేని వెలితి.

26

మంత్రి—జేవా ! చంద్రకమాలినికి మదనునిఁ జెచ్చి కూర్చున్ననుఁ గూర్చి
నీవనోధసిద్ధిఁ జేయుదు. అనపర్యులు విచారింపవలయునుగాని యేదో సంతానమున్న
వారు పుత్రులులేరని చింతించుట యుచితముకాదు. మీకుఁ గొడుకైనఁ, గూతురైనఁ
జంపకమాలియే. అదియునుగాక కడుపునంబుట్టిన బిడ్డలు స్త్రీలైనఁ బురుషులైన
సమానులే.

తే. గీ. కూతురు దదయించి తెచ్చెడు కొఱుకయేమి
కొడుకు జనియింపఁ గల్గెడు గొప్పయేమి
యభయములం గన్న బిడ్డలే. యువశిఁ బుట్టు
మాక్తికము, వజ్రము సమూల్యములులే కావె.

27

హేమ—పుత్రులు నశపారంభమును నిల్పి, నశకత్రాతలై నష్టములు
కల్గింతురు.

మంత్రి—అనివయముల దోహిత్రులు పుత్రులులు. (తనలో) రాజపుత్రికా
వివాహప్రసంగమున శ్లేషాక్తిగ మా మదనునిమాట నూచించితినిగదా. వార్ధకముచే
దుర్బలవయిన యాయనమనస్సును క్రమమున మదనున కనుకూలముగాఁ ద్రిప్పెన.

[ఒక కంచుకి ప్రవేశించును.]

కంచు—(రాజుతో) జేవా ! సుమంతుఁడు చందనానతికిఁ దిరిగిపోవుట కమ్మ
వేడుచున్నాఁడు.

హేమ—పోవచ్చును. అంపిన కాన్కల నానందముతో నంగుకొంటినిని పులిం
దునితోఁ జెప్పువనుము.

కంచు—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును.)

మంత్రి—(తనలో) పులిందునిప్రసంగమెత్తి, నాసంకల్పము కొనసాగించుట
బిడయే సయము. (అని ప్రకాశముగా) జేవా ! చిత్తగించితిగదా, పులిందుఁడు పంపిన
వెలలేనికానుకలను.

హేమ—కానుకలకేమి కాని, మన్నెదొగలం గెలిచి యాతఁడు నాకుపకార
ముఁ జేసెను.

మంత్రి—ఈ విజయమును, మితిలేని యానందమునుజూడ మనమే సామంతు

లము, పులిందుఁడే సార్వభౌముడుగా మాతీనట్లు కనబడుచున్నది. మీకెగాక, నాకుఁ గూడఁ గొన్నియమూర్ఖభరణములయులుపా పంపెను. మనకంపిన ధనసంబయంబులే యింత మితిమాతీయుండఁ దాను దాచుకొనిన యగ్రరాసు లెంతగానుండునో, ఇంతకు నూఱుమడుంగులైన నుండవచ్చు. పులిందుఁ డేటిట, మన కీయవలసిన కప్పుమే సరిగా నీయలేక యప్పులుజేసి, యెడనెడ నంతఃపురాంగనల నగలు తుడువఁబెట్టి నానాబాధలు పడుచుండువాఁడు. ఇప్పుడు నోరలేని మన్నెమూఁకల దోచుకొని లేఁగాఁదెచ్చిన సొమ్మునుటంతేసి కావళ్ళతో దేవరవారికిని, మీబంటునకు నాకును గట్టుములఁ బంపె. విక్రమము పేరుపెట్టి నలిపిన యీ బండిపోతునకు దేవరవారు తన్ను దండింతునను భయమున మిమ్మును, నన్నును బ్రసన్నులఁ జేసికొనుటకై కన్ను చెదరిపోవునట్లు ధన రాసు లుండె. ఇది మనకన్నులఁ గప్పటకిచ్చిన లంచములుగాని కాన్దలు కావని నేఁ దలంచెద. అట్లే కాకున్న,

కా. నానాటె న్నపుల బప్పుచంబులనుప న్నాకంట నేఁ జూచ నే

యేనాఁడైన నృపుం దేవందయున ము న్నీరీతిఁ గావళ్ళతో

నానాలోత్తుము లంపఁగాఁ గలిగినే, నా మాటటాండంగిన

దేవాఁడైనను గంటిరీ కనులతో నీయంత మీరేనియున్.

28

అన్యపాలుని దివాణంబున మానికంబులు మనబొట్టలట్లు, చవ్వలు గవ్వలట్లు, కంపులు పెంకులట్లు క్యూహంపం బడుచున్నవని తోచుచున్నది.

తే. గీ. ఎన్నిప్రాణము వీరెనో, యెన్నియింట్లు

కూలఁద్రోసెనో, యెన్నాళ్ళు కొల్లఁగొనెనో

ఎన్నిచంశము క్లాపెనో యీవిఁ దకట !

ఎన్నిసేయక యీ నీరి యెల్లు గాంచు.

29

పాప మనాగరికులైన యా కొండకాఁపు లెంత చిత్తితోభము నొందినో, దిక్కుమారి యెంతవిలపించినో, యెవ్వఁ డెఱుంగును. సార్వభౌములయిన దేవరవా రుపేక్షింప వారు పిల్లికింజకిన్చించిలంకలభాతి పులిందుని దురాకాక్షిధనుఁ గబళంబులైరి. అన్యాయార్థిలిములయిన యీధనములను నానందముతో నందుకొంటినిని పులిందునకు నుమల తుని ముఖమున మిగిలిన నందోము నా కంఠియొం గవ్వముగ నున్నది. ఇందుకు దేవ నన్ను తుమించుఁగాక,

తే. గీ. మనకు నంపిన యా మణుల్ మంబులు గావు

బోయదొరల కొన్నెత్తురుబాట్లు గాని

నమ్రతనుబంపు బంగారు నాణెములును
నాణెములుగావు పూజల ప్రాణములుగాని.

30

మతియు,

క. ఈ ధనములు సరకమునకు

సాధనములు కైటభూరి చందాబ్జయుగా
రాధనములు గావించెడు

సాధులు మనబోంట్లు ముట్టజన దీధనముల్.

31

నాకుఁ బులిందుడు సుతుంతునిచేతఁ బంపిన మణిహారాగ్యపాయనంబుల నేను
దాల్చును. దేవరవారి ధనాగారమునఁ జేర్చెద. పాపకర్మాగ్నితంబులకు పుష్కములు
విమంబులుబోలె ననుభోక్తలం జెఱుచు.

హేమ—భాగురాయణా ! పుత్రులనాజు మన్నెదొరలయెడ నెఱుఁగె శౌర్య
మధర్మమాలకమైనదా ? అది మన కుపకారము కాదా ?

మర్రి—దేవా ! అది శౌర్యమునుట కూడల నవమానింతుట. చూడుడు.

తే. గీ. దేవగలదని గర్వింపి లావుదేరి

యవనిపరులను గిల్లి కిన్ద్యములు దెచ్చి

పోరి, త్రవ్రాజ్యదంపద ల్పడికి కొనుట

చౌర్యమగుఁ గ్రౌర్యమగుఁ గాని శౌర్య మగునె.

32

హేమ—జట్లయినఁ బుత్రులందు చేసినదోషముల నిరూపింపుము.

మర్రి—అవధరింతురుగాక ! సాధ్యభౌములకు దేవరవారి యాజ్ఞ బడవాకయే
మీ కరిగాఁపురు లావు, లేన వలె నరిగాఁపులకు మన్నెదొరలను నిష్కారణంబుగ, నిష్ప
యంబుగ దండించి వారిదేశములు కొల్లఁగొనుట మీయకుజ్జఁ గొనక పుత్రస్వీకారముఁ
జేసికొనుట. చంద్రహాసుడను కొడుకు నీరఁడు పెంచుకొని పరునాలుకలెడలయిన
నామాట యింతకణకు మీచెవిం బడినదా ? అతఁ డెంతకైన సాహసికుఁడే. కానిదో
నట్లూరకుండునా ?

కా. వీరి న్నాకటిగింపడయ్యె సరి నాపేరేమి యూరేమి

స్వాత్మస్థానము మీ దివాణముగదా మన్నించి తాఁ జెప్పెనే,

మితో నేమియు, నేలచెప్ప ? కడిమి న్నిన్నంటి నాఁ డుండఁగా

నీ తాటోటులు భిక్షలతాణములొనే మీయెడ నున్నారా !

33

చచ్చినంతకలగన్నప్పుడు పెండలకడ మేలుకొనరలయు నన్నట్లు పులిందుని విషయ
మున మన హేమతీ యుండరాదు. ఏమనిన,

తే. గీ. నేడు సామంతస్వపులను నిగ్రహించె

నెల్లి మనమింకే యాతం గెల్చినప్పు
నట్టికొన మారుంగాల్చిన కొలుకునుక

క్రమముగా మండి నట్టికొప్పు గాల్చునున్నె.

34

త్రాచుబొమ్మిల్లను, రాజదేవుడల యెట్టియెరాడు. నాపలుకులు కొండములు కావునుడి. ఏలయన, పులియందు సోయి మిఠుండుకాని శత్రుండు కాడు. మిఠుని లిలమై నేనములు మాపుట పొడియగునా యందులెనె, రాజభక్తిముందట మైత్రి నిలువనేదుగదా. రాజభక్తిలేని మనము కాదు. రాజభక్తినువ్యుడగు మహామ్యుడు రాక్షసుడు. రాజు ధాత్రి నవలెందల కొననుడొ. గాని సాకారమైన భక్తము ఆ రాజులలో మిగిలెనుట యెట్లు. చేయరాదను కాని—భక్తు, దీర్ఘ రంభదేవ, వాకిచ్చిప్రసముగ పుష్పగా న్నె. ముందు యేడు భగ్మముయ్యు. ఎవడుకాని మాయెడల స్పృహనుడగుట నాకమునకు పట్టాట్టుట. నేరేల! నా నిర్భయము వినుడు.

కా. ఏద్రోహులును నమింపదుగుగా వెంటే కృపాదృష్టి నా
జన్మోహింబును నుగ్ర సేవకు నను నే నేరి మరగా బాల. స్వా
మిద్రోహులును బోలు పాతికిము భూమింగాన. నేతాదృశున
నీవ్రుత్, నైవ్రుత్ భావణంబునకు నాశ్చర్యమన మబోధితునె.

35

హేమ—నీ ముత్తులవలన నవిచపరాధియని తోచెదనికర్తవ్య ముపదేశంపుము.
మంత్రి—నిజానెల వగు నేని నేను జురనాకనకి బోయి క్షితిగతుల స్వయముగ
జూచి కర్తవ్యము నివేదించె.

హేమ—నీకే, అట్లచేయును. నీవు వచ్చుకొను మాకడ నగునను గాక
నిర్వాహమునకు నిల్చుము. (అని రాజు నిష్క్రమించును.)

మంత్రి—(నిజలా) అవధ్య! ఇప్పుడొక ప్రయత్నమున గృతకృత్యుడనైతిని.

తే. గీ. మాయామర్దంబు లనియెడు నశ్వలాన
బురుగుకావినయల బోసినాడ

నోయదృష్టమేఘు! యిట్టే నుజిమిచనక

కురియగదె సహాయభక్తున్ గోర్కపండ్.

36

పరమేశ్వర ప్రభావమే యితివృత్తముగానిల జగన్నాటకమునందు నేను గథానాయకుడుగా నాడెదలంచిన యంతర్నాటకమునందు బ్రహ్మాంకము ముగిసినది. ఇంక ద్వితీయాంకమునందు బ్రవేశించుటకు నేను నిష్క్రమింపవచ్చును.

————— (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

చతురచంద్రహాసము.

ద్వితీయాంకము.

—(D):—

[అంతట చంద్రుఁ డనుసేవకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మంద—(తనలా) తే. గీ. ఏజువలె నిరంతరమునుఁ బాటుచుండు

గాలివోలె నెల్లప్పుడుఁ గడలుచుండు

భోజిరీతి లేబ్బవలనుఁ దిరుగుచుండు

క్షణము విశ్రాంతి నెఱుంగఁడు గద భటుండు.

నూతిలో జల యూరినట్లు యజమానుని చనస్సలా, సేవకలనిమిత్తము పను లెవతెగక యూరుచునే యుండును. సేవకులు, నోరు జ్ఞానముగలనునప్పులయ్యు నెద్దులు మొదలగు బంతువులట్లే, భారవని వగవక, నొప్పియని మొఱవెట్టక సేవ సేయవలయును. ఎవరి గొలిచియైన మెప్పు వడయనమ్ముగాని దుష్టుబాని యనుసాగక నామ మొందిన యీ భాగురాయణ మంత్రని మెప్పించుట కష్టము. క్షణముద్రందట నన్నుఁ బిలిచి, దేవమహిరుండను తన జోస్యునిఁ బిలుపుచుని యానతిచ్చి. ఆయాఁ బిలిచి వచ్చినతోడనే సేనాపతియగు నుగ్రసేనునిం బిలుపుచునియె. ఆయనకుఁ గల పిదపఁ దనకూతు పరిచారికయగు కాంచనమాలం దోడ్కొని రచ్చునియె. ఆమె యుండున్న దో వెదకి తీసికొనిపోవలయు. అందఱు మనుష్యులవంటి కరచగణములేగాని నాచి యినుఁపచేతులు నినుఁప కాళ్ళుం గావుకదా. అందుచే నా యలసట తీరువఱకు నొక్క నిమిష మి చెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండి, పిదపఁ గాంచనమాలం బిలువఁబోయెద. (అని చరికిలఁబడి ముందుకుఁజూచి) అమ్మయ్య! నా యదృష్టము మంచిది. కాంచోక సేపు నాకు విసోదముగాఁ బ్రొద్దు జరగుటకు నా తోడిసేవకుఁడు కౌసకుఁ డిటువచ్చు చున్నాఁడు.

[అంతట కౌసకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

కౌస—(తనలా) హరిహరీ! నా పాపకర్మ మేమి కాని యన్ని దాసములిచ్చిన గొన్ని కాంతులుచేసిన నా గ్రహచారికిఁ బాగుపడినది కాదుగదా. గొప్ప జోస్యుల

వద్దకు నన్ను దీసికొనిపోయి నాకుగల పీఠంబు దొలగించునట్టి పుణ్యాత్ముఁ డెవఁ డయినఁ గలఁడా ? దీనికై నే నెవ్వరి నాశ్రయింతు. (అని నలువెనులఁ జూచి) ఇదిగో మా మందఱుండు కొండముచ్చులగున నిచ్చటనే కూర్చున్నాఁడు. ఈతని నాలోచన మడిగద. (అని వానికడకుఁ బోవుచున్నాఁడు.)

మంద—కౌనకా ! నీచేసో యాలోచించుచున్నట్లున్నావే!

కౌన—మందగా ! నాతఁడీ ! నాగ్రహచాన్గి బొత్తిగ బాగుండలేదు. ఉదయమున లేచినది మొదలు రాత్రి పండుకొనుకంటె యజమానునిచేతఁ దల నాచు నట్లు చివఁజేకద. మాటిమాటికిఁ బోవఁజేకద. సంతినిముసము దొడ పగులునట్లు చెంపకాయలేకద. అనుక్షణము తల చిల్లిపడునట్లు మెట్టికాయలేకద. ఈ యుష్మద్రవములు మాన్యుకొనుటకు గట్టి గ్రహశాంతిఁ జేయవలయును. అని చేయింపఁగల గొప్ప బోగ్యు నెవనినైన నాకుఁ జూపఁగలవా ? నీ విమ్మన్నంత డ బృహస్పతిచ్చేసి యా యనకు సమర్పించుకొనియెద.

మంద—ఎవఁడో బోగ్యుఁ డెందుకు ? నేనును బోగ్యునిప్రాప్తములఁ గొంచెము చేలు పెట్టినవాఁడనే. నీకుఁ గావలసినది నేనే చెప్పఁగలను. ఏ నుడిగదవో యడుగుము.

కౌన—ఇదిగో నడుగు చున్నాఁడను. నాజాతకమునుఁ జూచి, యోగములు, గ్రహచారములు, రాసులు, దశలు, ఫలములు, గ్రహశాంతివిధానములుఁ జెప్పవలయును.

మంద—జాతకము చూడనక్కఱలేదు. నీజన్మకర్మముఁ జెప్పినం బాలును. రానిబట్టియే చెప్పవచ్చును.

కౌన—నాజన్మకర్మము ధన్య.

మంద—ఓహో ! ధన్యైన సంతకములఁ బుట్టితివా ? సరే. జాతకప్రభావము వినుము. నీకు శాశ్వతమైన యోగము ముక్తిగారి నియోగము. తప్పుచేసినప్పుడు దండప్రయోగము. జీతము నిలుగఁగోరుటచేత నప్పుడప్పుడు ధనవియోగము. తక్కిన యోగము లవయోగములే. నీగ్రహములు ముక్తిగారి యాగ్రహములు, నిగ్రహములు. అనుగ్రహములు సున్న. నీ రాశి చూటచూటకుఁ దెద మంభరాశి. దానితోఁ నలునుగ మీనరాశి చేరుచుండును. దశమ దుర్దశలు. అనన్యలు మనకన్యలు. ఫలములు నిష్ఫలములు. నీజాతకము నందరి కోణములు చీకటి కోణములు. నీ జాతకక్రికము మనసులోఁ జేసికొనిమాచఁగా బండిచక్రమునకె నున్నది.

కౌస—బోరా! ఎంత సరిగాఁ జెప్పితివిరా. ప్రస్తుతము నా జాతకము నీవు చెప్పినట్లే మిక్కిలి పాడుగా నున్నది. జ్యోతిష్యాస్త్రములూ నీవెంత గొప్పవాడవురా ! ఇంతవాడవని యెన్నఁడెఱుంగనే. ఇదిగఱ కంఠగో జోక్యము నాగ్రహచారములఁ జెప్పిరికాని యింతచక్కగాఁ జెప్పినవారులేరు. ఒక జోక్యము నాకు శని చాలఁ డన్నాఁడు. ఏలినాటికిని యిటు. ఇప్పుడు నాకు శని యెన్నింటి నున్నాఁడు ?

మంద—ఎన్నింటి ననలే ? అన్నింటి నున్నాఁడు. ఆ జోక్యము నీకిప్పు డున్న శని చాలఁడన్నాఁడా ? ఇంక పెక్కు శని కావలయువా ? నీకన్న పెక్కురి కెక్కువగా నున్నాఁడు శని? నీది యేలినాటికిని కాదు. అలినోటికిని, బిడ్డలనోటికిని ఏమన, నింటున్న బిడ్డయన, కందులు మొదలగునవి కన్యగ నీయాలిడ్డలు తనకుండ గ్రహచారములు చెప్పుట క్కరిబ్రాహ్మణుని యొడిగిఁ బోయియుండువు.

కౌస—బ్రాహ్మణుల కిచ్చినదానములు వ్యర్థముగాఁబోవు. ఎప్పుటికైన గ్రహములు చక్కఁబడును. నీ భుల్లఁజువుమాటలకేమిగాని. నాజాతకము నాలుకైజేండ్లలో యోగించుననియు, నాకు వాహనప్రాప్తి గలుగుననియు నొకజోక్యము చెప్పినాఁడు. అది నిజమేకా చూడ.

మంద—అట్లుచెప్పిన జోక్యము నీ చేయిచ్చితిని ?

కౌస—నా చెండికడియము లమ్మి యొకవరహా సా మ్మాయనచేతిలోఁ బెట్టితిని.

మంద—అయ్యో ! నిష్కారణముగా సామ్య పాదాచేసితివి. సామ్య పుష్ప కొనకుండ నీ మాట నేనేచెప్పియుండును. ఏది యబద్ధమైనదావచ్చునగాని యామాట యబద్ధము కాదు. నీకిప్పు డెఱువదయిదేఁడున్నదికదా. ఇంక నాలుకైజేండ్లలో నీకు వాహనయోగము పట్టవచ్చును. ఏకకట్టపల్లకిలో నిన్నుఁ బండుకొనఁబెట్టి మే మందఱము “వోంవోం, వోంవోం” అని మోసికొనిపోవుము. అప్పుడీ యూరికి దక్షిణమున రెండుపుట్లకట్టతో నొక్క వెలుగు వెలుగుదువు. నీ కామోగము పట్టెనాయితే మంత్రిగారికి నీదగ్గనమేకాదు. ఒకరికొలుపు నీవు చేయనక్కలలేను.

కౌస—చదువుకొన్న వాళ్ళకున్న తెగులేయిది. సరిగాఁజెప్పకయడ్డదిడ్డముగాను వేరొకాళముగాను మాటలాడదురు. నీ యెగతాళి క్షణముకట్టిపెట్టి నాకు శని యెప్పుడు విఱుగడయిపోవునో చెప్పు.

మంద—నీ కొంపకు నీచే శని. నీ శని నీతోనే పోవును.

కౌస—చీ ! ఇంక నీతో మాటలాడఁగూడదు. మొదట తిన్నగఁ జెప్పిరికాని యిప్పు డెగతాళి మొదలుకెట్టితివి. (అని పోఁబోవును.)

మంద—(చేయిపట్టుకొని యాసి) తాతా ! నే నొక్కమాట చెప్పెద వినుము.

స్వప్న, కరుణ, సామృద్ధిక, జ్యోతిశాస్త్రములు బూటకములు. బ్రాహ్మణులకుఁ బ్రతుకుఁ దెరువులు. బాపనవాం దీర్ఘాస్త్రముల యాధారమున మూర్ఖుల బెల్లించుకొని డబ్బులా గుంచుదురు. పసిమృనికన్న గొప్పజోస్యుఁడెవఁడు ? శిరీరామపట్టాభిషేకమున కాయన పెట్టిన ముఱూర్త మంతచక్కగా మోగించినదో యెఱుంగరా? ఇట్టివశేకములుకలవు. కావున జోజ్యాలమాటనమ్మి చెడక, యున్నదబ్బు నీయాలుబిడ్డలకే పెట్టికొనుము. నీ పొరపాటులకు నీ తెలివితక్కువయే కారణముకాని గృహచారము కాదు. అప్పుడప్పుడు మిడతంభూట్లకరుణములవలె జోజ్యాలపలుకులు కొన్ని చెప్పినట్లు జరుగును. నానిం బట్టి మనము మోసపోఁగూడదు.

కౌన—ఓరినా స్త్రీకుఁడా! నీ చదువు తగులఁదెట్టి. ఇదియో నీ చదువు? రాజాగారికి, మంత్రిగారికి జ్యోతిశాస్త్రముం దెంతోనమ్మకము. వారికంటెను గొప్పవాఁడవా? అందుకే మిడిమిడిజ్ఞానము పనికిరాదందురు. బ్రాహ్మణులమాట లబద్ధములైనచో వారు చెప్పినట్లు గృహణము చేపట్టుచున్నవి? తెలియనివాఁడవు తెలియనట్లుండక యీ ప్రకల్పము లెందుకురా? పాశ్చాతీకాపమున నెప్పుడైన నొకటిరిండుసంగతులు, చెప్పినట్లు జరిగకపోవచ్చునుగాని కాస్త్రమే యబద్ధమా? చీ! పశువా! నీ మొగముచూడఁ గూడదు. కాస్త్రమును, బ్రాహ్మణులను చూపించినందుకు నీపాపము నిన్నే కొట్టును. (అని కోపగించి పోవుచున్నాడు.)

మంద—(తనలో) ఆహహా! మూర్ఖుల బ్రబోధింపఁ బ్రయత్నించుట యిసుక జక్కఁదేతుఁ బ్రయత్నించుట. మంత్రిగారికి జ్యోతిశాస్త్రమునందు నమ్మికమెందు. నే నట్లుపలికితినని యానిగొప్పగియ్యఁ దాయనతోఁ జెప్పెనా, నా మాకు పడిపోవును. నే నెదుట నున్నప్పుడు కౌనకుఁడు సాహసించి మంత్రిగారితో నామీఁదఁ కొండెములు చెప్పులేడు. అందుచేత నే నిప్పుడేపోయి కాంచనమాలం బిలిచి, నుంత్రిసన్నిధి నుండెద. (అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

ఇదివిష్కంభము.

మంగము:—మంత్రిమందిరములో నొకగది.

[అప్పుడు మంత్రి ప్రవేశించుచున్నాడు]

మంత్రి—(తనలో) ఆహహా! అన్యతమహత్త్వ మెవ్వఁడు కొనియాడఁ గలఁడు.

చ. అనితరలంఘ్యమైన విపదంబుధి దాటఁగ నాన యేది, భీ
జనమునందు భాగ్యకవచం బెది, మిత్ర మదేరి సేదగున

ధనికి, గృహాణికన్న నిశలంబగు నాయుధమేది శస్త్రు సా

ధనముల యందు, యట్టి మనస్త్రంబునను నృదివేల ధండముల్.

ఏదానికి మర్రితెలు మొదలగు భౌతికల మనస్సులు వాసధనంబులూ, యేదానికి వజ్రజాల నాలుకలు స్వేచ్ఛగా గమనాగమనముల కనుకూలంబగు రాచబాటలూ, యెయ్యది రాజులకు బలంబులనెల్ల మించిన మూలబలంబో, యెయ్యది రాజనీతికి, బ్రాణిమో, యెయ్యది ఖడ్గాది సాధనంబులందలెను, నారాయణాది మహాస్త్రంబులందలెను స్థలకాల పరిజ్ఞానముఁ గలిగి పరియోగించువాని కాశలంబునుఁబట్టి యమోఘమై విజయంబు సంఘటించునో, యేదాని ప్రయోగవిధానంబునం గుళలతలమై హరిశ్చంద్రునకుఁ జండాలసేవయు, బరికిరి నిర్విఘ్నంబు సామ్రాజ్యభ్రష్టతయు, దశాశ్వన కకాలచూరణంబును సంభవించెనో, యెద్దానియందుఁ బరియోగ వైపుణ్యము తోడునుటచే యుద్ధిస్తురునకు ద్రోణాచార్య మరణ మూలకంబుగను శ్రీకృష్ణునకు హంస డివిక రాజాన మూలకంబుగను మనోరథసిద్ధి చేకూఱెనో, యట్టి మనస్త్రము జగద్దేయమై, ఫల పరిదాయకమైవర్ధిల్లుగాక! ఇతర దేవతలుపాసించువారికిఁగను నీ మనస్సు మానవస్సు. కాని మనస్తదేవత సమర్థముగా నుపాసించఁబడునేని వాము ప్రసాదించకపోదు. అధావిధిగా సేవించనేరని వారి నీ దేవత యెదురు తిరిగి, నెత్తినుంచి వెలుపును. చిన్న నాటకంబునందు నాకుఁ దోడునడమై యుండి యిప్పటికిని శతకర్తవ్యము మెలంగుమఁ గార్యసిద్ధి జేయుచున్న దీ దేవతయేకదా. నేడు నానాక్రూరనిలిచి పులియనివైఁ గుంతలేర్చున కాగ్రి వాంబుఁ దెప్పించి చందనావతీపున ప్రయాణమునకు నాకు రాజానుజ్ఞ నిచ్చించిన నీ దేవతయేకదా. ఓ జగదుపకారిణి! ఓ జగన్మోహిని! ఓ యాపద్బాంధవి! ఓ విశ్వవ్యాపిని!

చ. మనుజులు సత్యమే యని భ్రమంబుడ మోహన మైనమూర్ఖుడా

ల్పి, నరునినాల్కకు న్వేగటు నేయక బ్రాహ్మణునోరెఁ దియ్య నై

ధనములు గూర్తు, సౌఖ్యములఁ గూర్తు, విప్రులు వారింప నేర్తు నో

యన్వతమ! నీవు చేసెడిసహాయము బిల్లియుఁ జేయలేకుఁ గా.

2

నీవు సర్వదా మాకు నియమంబుగూర్తువుగాక!

[అప్పుడు మందగుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మంద—జయము జయము దేవా! దశ్శవాశ్వము దేవమహినులవారు వచ్చినారు.

మర్రిత్రోత్తరాదు వారిం దోడ్కొనిఁ గుమ్ము.

మంద—చిత్తము ఆని పోయి తోడ్కొని వచ్చి స్వామీ! వీర వచ్చినారు.

మర్రిత్రోత్తరా! ప్రణామము చేయుచున్నాఁడను. ఆ కీర వలకరింపుఁడు.

భండరా! ద్వారముకడ నుండుము.

మంద—చిత్తము. (అని నిష్క్రమించును)

దేవ—సహోధాన్ధిస్తు! (అని హుర్బలమగు)

సంజీ—ఆగ్రా! అండజాతక మనుషులముగఁ గుడిసెనా!

దేవ—అహ! నిష్క్రమింతుగాఁ గురికెదె. మీరు సలకల్పసిద్ధులు.

సంజీ—దైత్యసావ్యభేమా! ఇది మీ హృదయశుద్ధిగాని నాసంకల్పసిద్ధికాదు.

ఎట్లకఁ గుండ్లభావనేది భవంతిరహులగు సింహవాక్రూరిహృదస్వబలుల మచ్చికఁ జేసి యని తనదెప్పిన గూఁడులగుచున్నట్లు, తన నిలిమివోట నిలుచుచున్న చేయు విధమున విముఖోద్ధృతనగును క్రూరులగు కరకూచుని యని మీ నిలిపిన నెలవుల నుండు చుట్లు, మీ చేచ్చిన ఫలము బాసంగుచున్న చేతులగు. మఱియ,

తే. గీ. ఇచ్చు ఫలములు నిలిచిపోయెను మట్టి

వాయు శక్తిగల గిరి దైత్యభావ.

తేనెలములు తోచితి నీల వ్రాసి

వ్రాసికట్టల బహుమిదగు నివారు.

గ

క్రొత్తజాతికమును జూడ నాసంకల్ప చిత్తజనకుమచ్చుచి. వీరీ యిటుఁజెందు!

దేవ—ఇదే మీ నందనుని నిజమైన జాతికము. అలెఁడు శ్రీముఖ సంవత్సరా సాధి బహుళశరణ దేవతకి నోరువా! బలముమునఁ బునర్వసు మత్రి ద్వితీయ చరణ యుక్త కన్యలన్నియును నిలిచియోచును. ఈ జాతికఫలములు సామాన్యములు.

సంజీ—క జాతికము నే నెఱుఁగుచును. క్రొత్తజాతికమును జూడ వలదు.

దేవ—ఇదే మీ గూఢాచారికము నేను సృష్టించిన క్రొత్తజాతికము. దీనింబట్టి మదనుని జన్మము శ్రీముఖ సంవత్సర ప్రత్యేకచుళి పంచమా శుక్రవానము మధ్యాహ్న సమయమునఁ సృజనకో నక్షత్ర ద్వితీయచరణ యుక్త కన్యకుఁ లన్నియును.

సంజీ—తోచిందోతో! ఫలములు చెప్పఁడు. ఫలములు చెప్పఁడు.

దేవ—చెప్ప మన్నాడను ననుట. ఈజాతికమునందు నాల్గుగ్రహములుచ్చస్థితి యందున్నవి. కేంద్రాధిపతులనను, కోణాధిపతులనను, బహుగ్రహబంధములున్నవి. ధన గాఢ్యాధి పతులకుఁ బరగ ద్దమున్నవి. ఈఫలములన్నియు విశేషిగినవే. ఈ జాతికున కఖండ భూసుండలాధిపత్యము చేయఁజూను. గాఢమాయాము నేసి సావ్యభేముఁ డగును.

సంజీ—భిన్నోస్థి! భిన్నోస్థి! ఆగ్రా! జాతిక మెంతసేర్వుతో మార్పితరయా!!

దేవ—అమృతకకోసుణీ! నాకలమే ప్రభుత్వమున్నముకాదు. నాచేయి జాతి కములమాగుటయం దాతఁజేసినదే. నాఁడు వినినవెల్లడి, ప్రథమకళిత్ర వియోగమైనపు డేబది యేండ్లు దాటినందునఁ దనకుఁ బడుచుకన్యనిచ్చి యెవ్వరు బండ్లిచేయజను

భయంబున ముప్పదియై డేండ్ల వయసుండునట్లు తనజాతకమును మార్పుమని నన్నుఁ బ్రార్థింప నేనవలీలగా నట్లు వ్రాసియిచ్చితిని. ఇప్పుడున్న మీపినతల్లి నే వ్రాసిన జాతకమునుబట్టి పెండ్లి నేయఁబడినదియే. పాప మాయన వివాహానంతరము కొద్దికాలములో నే స్వర్గస్థుఁడయినను మృతి నందు వఱకు నాయుండుఁ బుత్రప్రేమ గలిగియుండెను.

మంత్రి—అవును. వినియుంటిని. అందుచేతనే నాతనయుని జాతకము మార్పుమని మిమ్ము ప్రార్థించితిని. మిహిరవంశమునకును మాకుటుంబమునకును సంబంధము నిన్నటిదా! నేటిదా! మాపితృపితామహులకు మా పితృపితామహు లాత్రితులై, మిత్రులై సర్వకార్యములని దోడ్పడుచు వచ్చిరి. ఎంతెంత రహస్యములు మీ పెద్దల చెవులం బడిన నవి కడుపులలో జీర్ణములగుచు వచ్చునేకాని వెలికివచ్చి యెఱుంగవు. ఆహా! రహస్యములు వెలిపుచ్చుట మీ యింటనొంటలేదుగదా. అట్టిసుగుణ సంపదకల వేదస్వరూపుల కులదీపకులగు మిమ్ము మఱియొక యర్థముఁ బ్రార్థించెద. ఈవఱకు నాకొనర్చినమేలునకే నావేనిచగ్గము గోసి యిచ్చినను మీయుణము తీఱదు.

దేవ—దేవా! నన్నింత పొగడవలయునా? నన్నుఁ బోషించుభారము మీది. మీపనుపులు శిరసావహించిచేయువిధి నాది.

మంత్రి—ఆర్యా! అవధరింపుడు. మన మహారాజుగారికి నిబతపఃఫలమని చెప్పఁ దగిన పుత్రిక చంపకమాలిని కలదుగదా. జనకుఁ డామెనిమిత్త మనుకూలమనున వేదకుచు రాజకుమారుల జాతకములన్నియుఁ బరీక్షింప నుద్యమఁ డయియున్నాఁడు. అస్థానవైద్యులగుటంజేసి, మహారాజుగారు జాతకపరీక్షయందు మిమ్మే నియోగింతురు. అప్పు డేసందర్భముననో యిప్పుడు మీరు నిర్మించిన మా మదనని క్రొత్తజాతకమును మహారాజుగారికిఁ జూపి గ్రహముల యుచ్చస్థితియు, జాతకప్రభావమును చేయి నోళ్లం బొగడి, యిన్ని యుత్కృష్టగ్రహములు మఱియొక జాతకమునఁ గూడియుండుట యరిదిమని నొక్క వక్తాశించి, యాయనమనసు విఠిచి యావిభుండు తనముద్దు కూతు నాపుత్రునికేచ్చునట్లు, రాజ్యంబు నావంశంబున నిలుచునట్లు, మీరువ్రాసిన జాతకము సఫలమగునట్లు, కడుచచ్చుత్పితో, బుద్ధిసూక్ష్మతతో, సమయమెఱిగి చేయువలయు. ఈ మహాపకారమునకుఁ బ్రత్యుపకారము చేయఁగలనని గత్యోక్తులు పలుకఁజాలను గాని నా సలుపఁ దలఁచిన దిండుక విసుండు. మహారాజుగారిచేత, రాజోవు సూర్యగ్రహణమునాఁడు మూడ్రహారములు పుత్రప్రేమారంపర్యము జరగునట్లు మీకిప్పించెద. మీయెత్తు ధనము కుప్పవోసే నే నిచ్చెద. ఇది గుఱ్ఱములు పల్లములు కావలసినన్నికదా. పరోపకారపరాయణులగు మీరు కార్యసంఘటనమునం దెట్టి బహుమానముల కాసపడరని నే నెఱుంగుదును, మాకుటుంబముమీదనున్న యభిమానముచేత నే మీరు చేయుదును. నేను చెప్పునేల. కార్యభార మిఁక మీదే.

దేవ—అమాత్యమణి ! నీ సంకల్పము నిశ్చయముగా నెఱవేఱినదని నమ్ముము. గుణవంతుడగు నీ కుమారునిఁగూర్చి యొకఁడు ప్రశంసింప వలయునా?

చ. మదనుడు, రూపరేఖ మహిమంబున నాకృతిఁ దాల్చినప్పు న
మృదనుడు, లేజనుడు నసమానుడు, మౌగ్యత నద్వితీయఁడొ,
జనువుల పోడిమిం దలంప జ్ఞానలిపై మగరూపుఁగొన్న కా
రదగద, నాని కేమిటి కొఱంత నృపాలుని యల్లుఁడౌటకున్.

4

మర్రి—నాకొడుకగుటయే కొఱంత. దూతపుఁగొండలు నునుపన్న ట్లితరరాజ నందనులు మోగులట్ల కనపడుదురు.

దేవ—సరే. నాప్రయత్నమువలన దగ్గఱకొండలే నునువులగుఁగాక! ఇఁకనాకు సెలవొసంగుడు. (అని లేచుచున్నాడు)

మర్రి—చిత్రము. ఇది విశాఖ్యము గాని నాకార్యముగాదు.

దేవ—(నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

మర్రి—(తనలో) నేను బందనానతికఁ బోవుచోపలఁ జేయఁదలసెట్టిన కార్య ములలో నొకటి యైనదికదా. తక్కినదికూడ నిట్లే నెఱవేలునా! ఏల నెఱవేఱవండు. సామ్యకర్తృత్వమున్న సునుష్యులు ప్రపంచమునం దున్నంతకాలము కార్యసాధనము చేలిలోనిదే. సరమనిష్కర్తృత్వఁడని, వేదాంతియని పేరువడిన యీ రాహులనిచేత నా కార్యమును, మైత్రీ, విశ్వాసము మున్నగునవి చేయింపఁగలవో లేవో చెప్పలేను గాని, మూఁడగ్రహరములు తప్పక చేయించితిరునని దైత్యముతోఁ జెప్పఁగలను. ఏలయన,

తే. గీ. ఆత్మశుద్ధిమహాగ్నికి నంబుదంబు

విమలనిశుభాధూజమునకు వేరునిర్దు

ఆస యనియెడు బెబ్బరి కామిషంబు

లంచ నుది ఘటింపని పనుల్లలుగ వెండు.

అదియునుఁగాక,

క. మంచిలెనంబులు నీతులు

నంచిత వేదాంతబోధ లాచారంబుల్

కాంచనరాశియు, రూకల

సంచులు కంటఁబడునఱక జనులకు నిలుచున్

మందరుఁడు—(ప్ర)వేశించి) దేవా! ఉగ్రసేనులు దయచేసివారు.

మర్రి—(చూచి) మి లిగిమా ! ఉగ్రసేనా ! రమ్మ. మందరా ! వ్యూరముకడ

నుండును.

ఉగ్ర—(ప్రవేశించి) కమాత్యా! జయము జయము, నన్నుఁ బిలిపించిన కార్య మెటుగఁ గోరుచున్నాఁడను.

తే. ౧. దండు విడియరు కద శత్రుధరణివిభులు
తరుగఁ బడలేదు కద ప్రజల్లెగువనినాటి
పల్లియల దోచుకొనుగాఁ బందికాల్చు
మంగళంబేకదా మన మనుజపతికి.

మంత్ర—అహ! మహారాజునకు మంగళమే. ఏతోందోలు లేవు. సింహమున్న యడవిలో నెనుఁగల ఫలి యుండునా?

సీ. ఎవ్వని భుజముగం దీ రాజ్యలక్ష్మికిఁ దెట్టని పుజుపుఁ జాట్టునోడ
ఎవనికి త్తి యరాశివృక్షోటికిని నెల్లు దళింబొద్దనుగూర్చి తాగుగలై
ఎవనిశంభుభూవి యెదిరిమాఁకిల నెల్ల యముని నన్నిధికి గం డనడు మిలుపు
ఎవనిపంగరభూమి మృగ్యదేవత వచ్చి చిందారగించెను మౌనగంబు
వింటనెవ్వఁ డమ్ములుగూర్చి మింటపుడె
విరులదండలు గూర్చు పేల్చుఁజెలులు
వారెన్నసాలకంఠంబులయం దమచ్చ
నట్టి యుగ్ధ సేనుడె నల్ల నలఁతెకలదె.

ఎరుట ప్రోక్షణము ననుఁగొనెను కాని. పర్యమే పుంకళలనీవచ్చెనా, కలలోలరా జ్యవ్యాపార మునీసేమని సాయములేక యొక్కపూట బ్రాసదని నేను భుజింపఁగలముగఁ జెప్పఁగలను.

ఉగ్ర—ఈ రాజ్యమును నావను సరిగ నడపునట్టి ముక్తాని యమాత్యభాగురా యుఁగఁ డొక్కఁడే. మాద్యకులగు ఎవ్వఁడు లలంకారార్థమే.

మంత్ర—నా రాజనీతియు నా మంత్రశక్తియు, నస్త్రముల సమస్తవిరోధివయో ధినీజాలంబగు నీ కరవాలంబుచాటున నొదిగి యుండవలసివడె. నా మున్నగు నితరలొకి తులు దివాణమునకు జీతములదండఁగ నిమిత్తమే. దానికేమి. ప్రస్తుతము వినుము. రాజా మజ్జకు బడసి కార్యాంతరమునొడ నేను బందవావశికిఁ బోవుచున్నాఁడను. కొంతసే నన్యముతో నీవు న స్త్రనుసరించి రావలయును.

ఉగ్ర—జేసర యాజ్ఞాప్రకారము వచ్చువాఁడ.

మంత్ర—ఇది రాజసేవ. నాకు నీవొక్క యుపకారము నేయవలయు.

ఉగ్ర—ఉపకారమా? నూర్చునకు దీపము కావలయునా?

మర్రి—ఆ యువమానము సరికాదు. నా పలకులు వినుము. కలదుగదా నాకు విషయ యను కూతురు. వేనాంతవిషయవిచారము చేయుచుండ నాకుబ్రుతికా జనన మయ్యెనని శుభవార్త తెలియుటంజేసి యామెకు బ్రహ్మవిషయ యను పేరు పెట్టితిని. ఆమె యిప్పుడు సంప్రాప్తయౌవన యైనది. ఎంతెంత చక్కదనపుటిక్కలైనఁ జేటిమాడ నొల్లని రాజసందనులు నా బిడ్డ నిమ్మని నోరుజూచి స్వయముగ నడిగియు, సందేశముమీఁద సందేశమంపియుఁ బ్రార్థించుచున్నారు.

ఉగ్ర—పండున్నప్పుడు చిలుకలు మూఁగవా ?

మర్రి—బాలిక విద్యారంభము, యుక్తవయస్కుయు, సదసన్నివేశ కాలినియు నగుటంజేసి వరన్లొనుచు మునున స్వాతంత్ర్య మామెకే యిచ్చితిని. ఏలయన,

ఉ. ఎవ్వనిమెచ్చునో పడఁతి యెవ్వనికిన్ హృదయంబు నిమ్మచో
య వ్వరుఁ గూర్చుఁగావలయు నంతియకాని తదన్య గూర్చుచో
న వ్వనకాక్షికి న్పతికి హాయిగఁ గాఁపుగ మొప్పుదెప్పుడున్
మర్వఁపు గమ్యసంపఁగికి మైత్రి ఘటిల్లునె శేటితోడతన్

ఉగ్ర—ఆమె స్వాతంత్ర్యము ననుమోగించుకొని తగు వరు నెమ్మకొనినదా ?

మర్రి—ఎప్పుడొనినది. కాని, పురుషుడు దుర్లభుడు.

ఉగ్ర—పురుషుడు దుర్లభుడా ?

క. ఎవఁడా దుర్లభుడీమనం

దెవఁడా బాలికుడు నిగనుఁ డెవ్వఁడు, సిరి రాఁ

దివుఁగ మూఁకా నొడ్డెడు

నవినీతుఁడు కలఁడె సామె లది నిక్కముగాన్.

పాపము! తే. గీ. చూచి నెఱుంగఁడు కాబోలు నువరి నెన్నఁ

దలఁడు ; చూచినా కలదంటి కలని తరమె

యశఁడు కలదన్నఁ గాముఁ డేమగును ? కాముఁ

డు రసస్వమ విరితాపు లూరకున్నె ?

ఆ దుర్లభుఁడెవఁడో యందున్న వాడో తెలుపుచురని నే నెట్టిశ్రమకైన నొప్పి యాతని కులభునిఁజేసి మీకడకుఁ దోడ్పెచ్చద.

మంత్రి—(చిలునవుతో) నీవు దూర మేగ నక్కఱలేను. అరిఁదీపురముననే యున్నాఁడు.

ఉగ్ర—ఈపురముననే యున్నాఁడా ? ఆ మహాత్ము నే నెఱుంగుదునా ?

మర్రి—నిన్న నే నెఱుంగుదునేని వానిఁగూడ నెఱుంగుదువు.

ఉగ్ర—అతః దీప్యతి నా మనోగోచరుడు కాలేదు. ఇప్పుడు ఇందున్న నాడు?

మంత్రి—(నవ్వుచు) ఇప్పుడు నా సమక్షమున యున్నాడట.

ఉగ్ర—(తనలో) ఏమి? ఆ యదృష్టవంతుడను నేనే యగుదునా? (పైకి) మీ సమక్షమున నున్న యతఁడు దుష్టభుడు కాఁడు.

మంత్రి—ఉగ్ర సేనా! ఇంక సునిగ్ధవచనములతోఁ బ్రయోజనమేమి? ఇటు విను. మా విషయ యొక్క నాడు సాయంకాలమున మేడమీది గవాక్షమునుండి స్వారాజులు నిన్ను జూచెనట. చూచి, నీ నామధేయములు చెలిమికత్తెలవలన విని వలవంతం దగిలెనట. తగిలిననాటంగోరె యిట్లున్నదని శబ్దము నాకెఱిగించిరి.

కా. నీ నామంబై జపించు; నీ సాగసె పట్టించు న్భవతో లేలు, నీ
జ్ఞానంచే కొనియాడు నీ జయములే క్లాభించు, నీ గాధలే
వేనోళ్ళం గయివారము ల్పలుపు, నీ విక్రాంతియే మెచ్చు, నే
భూవాగు స్థలపెట్టినీయదట, మా మోహం బదేమోకదా.

అందుచే నీ నా నాలికం జేపట్టి యామెకును నామంబు సునోదధిస్థితి జేయఁ బ్రార్థిం
చుచున్నాడ.

ఉగ్ర—(లేచి సంతోషముతో) ధన్యస్మి! ధన్యస్మి! వీనికి మిగుల నన్నుఁ
ప్రార్థింప వలయునా? మీ కల్లుండ నగుటకన్న నాకు మహాభాగ్యము కలదే? ఇది
నాకు బహుతపశఫలము. బహుజన్మసుకృతఫలము. కోటిసకోటులు ధనము వ్యయము
జేసినను, మహీరుండలంబంతయు నోలిగా నిచ్చినను నే కన్యాజ్ఞానహస్తంబు దుర్ల
భంబో, యా సుందరి నా కప్పయిచ్చుముగి లభియింప నున్నది. చింతలమునుండి
యీ మోహనాంగివై వలపు నిలిపి, నా కామె నిచ్చుని యొకటి కొడుకాసులు మిమ్మ
కుగఁదలంచి ములభమనోరఘువం గాకపోవున నేమో ముగ్ధులు మహాక యుంటి.
ఇప్పుడు నా భాగ్యము పండె. జన్మము ధన్యమయ్యె. తులము వన్నె కెక్కి. ఇంక
నేను మీ దాసుఁక.

క. మెలఁగెద నీ కనుపన్నుల

నిలిపెద నీ యాన హృది, నీ చరణములే

గొలిచెద, నింక నా పా)నా

బులు నీయని, నా శరీరమును నీయనియే.

మంత్రి—(తనలో) నా ప్రాగించిన మోహదాసము వీని తలకెక్కినది. ఈతిక్త
తిరుగుతొడ మఱియొక రసము గ్రుక్కెడు ప్రాచించెద, (ప్రకాశముగా) ఆయుష్షం

కుడా ! నా కలవై నున్న మహాభాగమును దింకితివి. ఇప్పుడున్న నీ ప్రభుత్వ శ్రమను నీ యగ్రిమహిషిగ, సహధర్మచారిణిగఁ జూచుకొనవచ్చు. నాకూఁతురు నీకు ద్వితీయ భార్యగ మెలంగుటకుఁ జేరింపదు. అది యటుండెను. నీకు మఱియొక కథ మెఱిగించెద. పులిందుని సింహాసనభ్రష్టుని జేయుటకే నీ నిఘ్నకు చందనానతిఁబోవుట. ఆ రాజ్యమునకు ని న్నభిషిక్తుండేసి యా సింహాసనము మీఁద నిన్నుఁ గూర్చుండఁజెట్ట కలయునని నేను సంకల్పించితిని. నా యల్లుడ నైన పివపఁగూడ మునుపటియట్లు సామాన్యుడనై యుండునా ? ఇకమీఁద నీవు విషయామనోహనుండనై, పులింద మేదినిశ్చరుండనై, కుంతలరాజునై న్యాధిపతివై, బుధజన గేయమానకీర్తివై యుండువు.

ఉగ్ర—ఆహా ! సుఖముగాని, దుఃఖముగాని యెంతిగ రాదను నాశోభకీ నిజము.

లే. గీ. చిలుకలట్టులు గుంపుగుంపులుగ వచ్చి
సురుచిరానంద మొనగూర్చు కుభములెల్ల
నలసితోఁజేర్చగతి మందమందలగుచుఁ
జేరి కన్యముల్ ప్రజల హింసించి పోవు.

నామనస్సానందమునుఁ బట్టఁజాలకున్నది. మీ ముదల యయ్యెనేనిఁ జందనా నతిఁ దీసికొని పోవలసిన నైశ్యము నాయత్తము జేసెద.

మర్రి—అట్లేజేయుము. పయనము రేపుదయము.

ఉగ్ర—చిత్తము. (తనలో) అయ్యో ! పార్వాపర్యయలు బాగుగ విచారిం పక మర్రిమాటల వత్తి, విషయాసాంక్ష్యము కలగవుకంటాఁ బరవకుండనై సంతాన కలిమూ, యోగురాలు, బరమపతివ్రతయు నగు భార్యయుండ వేటొక్క భార్యఁబరిగి హింప నొప్పుకొంటి. ఎంత యనుకులకలియయిన నంగనకు సంతిమత్సరముండట సహ జము. ఈ నార్త నామె చెవి నెట్లుచేయుదును ? అది విని యామె లిట్టువగవకున్న ! ఈ విరక్తములకేమి ? మర్రితోడి బాంధవ్యము, మిత్రాశ్రయము, రాజ్యాధి పత్యము, విశేషించి కవిలూనవతిపాణిగ్రహణము గలుగుచుండ నాఁడుదాని పుష్పలత మర్సరంబులకు జెఱచి యాసంపదలు చెడఁగొట్టుకొందునా ?

లే. గీ. గొప్పరాధము ల్పాల చేకూలునపుడు
స్వల్పవస్థము ల్లలఁపున నిల్పరాదు
పిడుగు లొకటి రెం డెప్పుడో పడునటుంచు
నాన కలదంచుఁ గోరెడువారు కలరె.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

మర్త్య—(తనలో) ఆహా! కాంతాకనకంబులు, మోహపీఠాచము కన్ది ప్రపంచమున విడిచిన కరలపిల్లుగదా ! ఎరకుబడనిజంతువులు, కాంతాకనకంబులకు లోఁగని మనుష్యులగుట యరిది. ఎల్లనష్టపులకుం బలె బ్రహ్మజనముంబట్టి మనుష్యులకును వెలగలదు. ఎల్లజంతువులకుంబలె మనుష్యులకు నెగగలదు.

తే. గీ. ఒక్కడు డబ్బు కట్కు జీతిచే నొదిగియుండు

నొక్కడు స్త్రీలాలతను విధేయుడయి మెలగు

నొక్కడు ముఖస్తుతులచేత నుబ్బి లోఁగు

నొక్కడ డధికార మెరఁజూప నూరకుండు.

ఉగ్రసేనునియొద్ద నీ నాలుగు కట్కులులు లున్నట్లు కనబడుచున్నవి. ఉండుట చేతనే నా కార్యసిద్ధి కా నున్నది. ఈతని లోఁ బఱచుకొనుట యర్థావశ్యకము. ఏల యన నా కార్యసిద్ధి యీతని చేతిలోనుండుటచేత దేవమహిమంబు నిర్మించిన కృత్రిమ భారకమును నమ్మి, రాజు చంపకమాలినిని నాపుత్రునికెచ్చి పెండ్లి చేసినను స్వపాలుని పరోక్షమున మా మదనుడు గడ్డి నెక్కవలసివచ్చినప్పుడు ప్రజలు సామంతులు మత్స్యగంబునఁ దిరుగఁ బడవచ్చు. అప్పుడు గ్రసేనుఁడే యా కలఁత లడఁపవలసివచ్చును. ఒకచేత రాజు తనకూఁతును మఱియొక రాజనందనునకిచ్చి వివాహము సేయునేని, రాజమరణానంతర మల్లునిఁ బాఱఁదోలి సింహాసనమునిఁగఁ దమనునిఁ బ్రతిష్ఠింప సుంకల్పించినవాడనుగావున నప్పుడునుఁ గార్యభార ముగ్రసేనునిదే. విషయకంతమునఁ గట్టఁబోవు మంగళసూత్రముచేత నీతఁ డీశాస్త్రిమునకు బంధుఁ డగును. కాని, విషయ యుగ్రసేనుని వరించునా ? ఏలయన, నాతనివద్ద,

మ. జగరాఁడ న్వలకంత ముంచెడు మహాసౌందర్యమా లేదు, లే

త నయస్సా నెఱుసున్న, సద్గుణముల తద్వంతుమండే లభిం

పవు, మా బాలికయో, విచేకగుణసంపద్రాశి. సుప్రాస్తయు

క్తవయోరూప, వరించుటె ట్లకని, హా ! కర్తవ్యమే మియెడక ?

కర్తవ్యమున కేమున్నది ?

తే. గీ. విషయమును విద్యయునుఁ గల్గు బిడ్డ విషయ

దాని పితృభక్తి వర్ణింపఁ దగ్మెకాదు

కాన నామాట మన్నించు, గాకయున్న

బలిమినేనియుఁ గావంపవలయుఁ బెండ్లి.

బలిమిని వివాహము గావించినచో బాలిక యావశ్యకము సౌఖ్యమునకు వెలియై మనఃభేద మొందదా ? అ! పొందినసేమి ? మొదట నశోభావ్యమరాగమున వరించుకొని

వధూవగులు వివాహానంతరము పొత్తులు పెడి దుఃఖభాజనములైనవా రెందలులేరు ?
అదియునుగాక,

మ. ధరణీమండల మండనాయిత మహాద్వర్త్యులలక్ష్యాశ్రయం

ధరభాగ్యం బానగూడు కాలమిదె పొప్తం య్యె; నన్దాని ముం

దర నీ బాలిక సౌఖ్యమెంత ? మఱి మోదంబెంత ? నే నిత్తు రా

జ్యోతమాదేవికిఁ బుత్రికానుభవితే సుకల్ప మీదేఁగఁగాక.

అట్లు పొత్తులు పెడి నేని, వానినే కలచి మా బాలిక కలవంతపా లగుచున్నదని నే
యగ్ర సేమనితోఁ బలికిన పూకు లసత్యములని యెల్ల సేనుడు తెలిసికొనునేమోదా !
అప్పు లేదో పన్నుడ పన్ని యగ్ర సేమని ననమన్నవకు నచ్చువట్లు పలుకలేవా ? అంత
మోద మేలకమ్మ ? ఈ నకుమ నేను బందనానతినుండి వచ్చువానఁ గాంచనమాలచేత
నాలికనునను పెత్తెబడి యగ్ర సేమనియందఁ బొలుకొనునట్లు నయమున నయమున
జెప్పించెద.

[అప్పుకు కాంచనమాల ( ) వేళందుచున్నది.]

కాంచ—జయము జయము దేవా !

మంత్రి—(చూచి) కాంచనమాలా ! కన్పిలివా ?

కాంచ—ఁమ్మాయజడ నగవల్లి వచ్చితిని. నీమి నెలవు ?

మంత్రి—నేను బందనానతిఁ రాజకార్యవ్రత్యులైన పుత్రదయము సోవుచు
న్నాఁడ. అది యటకన్యలనుగట నెమిలింపములు. చమరీవాలములు, లేడిపిల్లలు,
దుప్పికోమ్ములు, పులిగోళ్లు, పునుగుఁబిల్లులు, మొదలగు ననోజ్జనవ్యవస్తువులఁగా నీకును,
విషయకు నేవి కావలయునో వివర్యులయన్నాఁడ. నీవును నాకు విషయకంటి నిడ్డవే.
ఆ విధమెంచినట్లే నిన్ను నీచేతులఁ బెంచితి. నీమనోరథంబుఁ దీర్చుటయే నాకుఁ బ్రథమ
కర్తవ్యము.

కాంచ—దేశవారి కంటె యనుగిహ ముండుటచే నే నేనింత వర్ణించున్న
దానను.

మంత్రి—నీ యోగ్యతకం దగిన యాచరము మేము చెయ్యటయేలేదు.

కాంచ—దేవా ! దేశవారు బందనానతి కరుగుట గాజకార్యమే ముఖ్య
కారణమైనను బుత్రికావరా న్యేషణముంగూడ మీమనసులూ సంతకమాల నిలుపకలయు
నని కోరుచున్నదానను.

మంత్రి—(నవ్వుచు) ఓపెట్టివాన ! గాత్రనలఁగా నిత్తుములు దొరకవు. కోయ
మాకల కునిపట్లగు గొండలలో, నడవులలోఁ బెద్దికొడుకులు లభింతురా ? తేభా

నేపథ్యమనఁగా నేజ్ఞ ప్రికివచ్చినది. బిడ్డ యెవ్వనిమీఁదలైన మనసు నిలిపినదేమో చెప్పఁగలవా ? ఈవిషయము నీకన్న నెఱిగినవా రుండరు.

తే. గీ. అంతిపురినుండు కాంతల యభిమతములు

ప్రతిఫలించునద్దంబులై పరిభవిల్లు

తెలిగగల్గిన చెలిమికలైల మనసులు;

చెలురెఱుంగని రహస్యము ల్లవె! సతికి.

కాంచ—ఆమె యిప్పటి కెవ్వనిమీఁదను మనసునిలిపినట్లు తోచదు.

మంత్రి—కాంచనమాలా ! పుత్రికావివాహవిషయము తలచుకొనినపుడెల్ల నా గుండె ఝల్లుమనుచుండును. ఏమనఁ బూయగూరిలోనున్న యే రాజమందనుని వేరి లానో పెట్టి నేను బిడ్డనెడబాసి యుండవలయునని. విషయమిడిచి నేను, నన్ను విడిచి విషయయు నుండఁజాలము. అదికాఁబంబుగఁ బుత్రిక నీపట్టణమునందే నా సమక్షము నందే నిరంతరముండువాని కెవ్వనికైన నిచ్చి వివాహము సేయవలెనని యున్నది.

కాంచ—ఈ పట్టణమునఁ దగిన వరుఁ డెవ్వఁ డున్నాఁడు ?

మంత్రి—లేకేమి ? ఒక రిద్దఱున్నారు. సేనాపతియగు నుక్రసేనుని నెన్నఁదైనఁ జూచితివా ?

కాంచ—(నవ్వుచు) విషయ నాతనికిచ్చుట కాకిముక్కున దొండవండు గట్టుట, జాజిపూవులదండ దున్నపోతుమెడ వేయుట.

మంత్రి—ఏమి ? జాజిపూవులదండ దున్నపోతుమెడ వేయుట? ఇచ్చయలేక యిట్లనెదవుతాని వాని కేమికోఱత ?

తే. గీ. మనసు కుదురు నేనిఁ గురూపి మన్మథుండు

కుదరకుండిన వలరాజు కొండముచ్చు

మన మనోభావనలె తాని మందయాన !

మంచిచెడ్డలులేవు ను మ్రొంచిమాడ.

ఉగ్రసేనుని చక్కఁదనము కూడ గొందఱు రాచకన్నియల వలపించినదే. అతఁడు సర్వలక్షణసంపన్నుఁడు. ఒకవేళ బాలిక యాతనిని నేటుగాఁ దలంచినను నీ వాతని లక్షణంబుల ననయంబు వర్ణించి, పొగడి యామె మన సాతని యందు లగ్నం బగునట్లు చేసి నాకుఁ బుత్రికావియోగదుఃఖము తప్పించవలయు. ఆ వర్ణించుటలూ,

మ. హనుమానుం డనుమా భుజాబలమునం, దాయోధనకీర్తలం

దగుమానం బగుమాత్ర మూనఁ డనుమా, యా డేవకాచార్యుఁడే

యనుమా బుద్ధికి, నాదిశేషుఁ డనుమా యత్యంత వాక్రాప్తిమం

బున, నా నిర్జరసార్వభౌముఁ డనుమా భోగంబులం దన్నిటకొ.

అంగనకు వీరపత్ని, వీరమాత యగుటకన్న నతేతుజీయము వేటొందు లేదనుము. ఈతనిచెట్టుబట్టు నేని విడ్డకి రెండును సమకూడుననుము. నీ వెన్ని చెప్పిన: నామె చివకున్న నా నిమిత్త ముగ్ధి నేనునికేలు వట్టుచునుము. తండ్రిమాటనిలపఁదలచి గాంధారి యంశు నిఁ బెడ్డియాడెననుము. భీష్ముఁడు పితృసౌఖ్యము ప్రధానముగఁ జేసికొని స్వసౌఖ్యంబు పొటింపఁ డయ్యెననుము. రఘురాముఁడు పితృవాక్యపాలనమునకై వనవాసమున కరిగె ననుము. తనమాది మమతచేత నే నింతగా నొక్క చెప్పవలసివచ్చెననుము. కాంచన మాలా ! విడ్డమనసు నీమనసు నొక్కటియే గావునఁ గార్యసిద్ధి నీవు చెప్పటలొ నున్నది. విడ్డమీద జనకునకన్నులప్రేర, విడ్డకు జనకునిమీదనుండుట సహజము కాదు. కాని నీ సహాయమున నిప్పువది సహజము కావచ్చు. నా హృదయశత్రువు నీవే వెలుకవలయును. ఇందనావతి నుండి నేను వచ్చులోన నీవామెను వివాహమునకు సిద్ధ ముచేయవలయును. నా విడ్డచెలికత్తెలలో యోగ్యతకు, గురుజనగౌరవమునకు, దాని యెడఁ బ్రేమకుఁ బ్రేమవడినదానవుకావున నిన్నీ పనియందు నియోగించితిని. వివచను విడిచి నీవును, నిన్ను విడిచి వివచయము నుండఁ జాలని కావున నీమఁగూడ నీయూరనే యనుకూలమైన సంబంధము విచారించి యుంచుతిని. అది నీ యదృష్టమువలన లభించినది. నేను దిరిగివచ్చినపిదప నీ వెలుగఁగలవు.

కాంచ—(శిగ్గునఁ దలవంచుకొని) దేవా ! అమ్మాయి సదస్వస్తివేక కాలిని. మా యిరువురమనస్సు లొక్కటియే యనుమాట నిలమేకాని యీవివచయములో నామాటయే పొటిసేయునని ధైర్యముతోఁ బలుకఁజాల. అయినను సర్వవిధములఁ గార్యసిద్ధికి నా లోపములేకుండఁ బ్రయత్నించెద. తనయాస్నేహమేకాని స్వలాభపరాయణత యిందే మియు లేదుకావున మీసంకల్పము నెఱవేఱవచ్చును.

మంత్రి—సరే. నీవింకఁబామ్మ.

కాంచ—చిత్తము. (నిష్క్రమించుచున్నది.)

మంత్రి—(తనలో) బారికాసభీజనమందుఁ గాంచనమాలయే మెత్తని మనస్సు కలది. తక్కినవారెదు దేవతలకుఁ బంచాంగము చెప్పవారు. ఆదియునుంగాక విడ్డకు దీని యందు విశ్వాసము మెండు. ఇదియు నా పన్నిన కలలోఁ బడినది. ఈ అత్యణములం బట్టి చూడ నామకార్యసిద్ధి సమీపమునకు వచ్చినట్లు లోచించుచున్నది. ఇంక మదనసన్న నా ప్రయాణసన్నాహ మెఱిగించి, చెప్పవలసిననీతులను జెప్పి నావచ్చునతకు రాజా వద్ద వానిఁ బ్రేరింపించెద. (వైకి) ఓరీ ! యెవడక్కడ ! మదనుఁ డెక్కడ నున్నాఁడు !

మందహాడు—(ప్రవేశించి) దేవా! అబ్బాయిగా గర్వలాదిలో నున్నారు పిలుచుకొనినట్టునా?

మర్రి—అక్కలేదు. నేనే వచ్చెదను. దారిఁ జూపుము.

మంద—దేవా! యిటు యిటు (అని కొంతదూరము నడచి యిద్దఱు గదిప్రవేశించుచున్నారు.)

[అంతటఁ జేతఁ బుస్తకము పుగ్గుకొని చదువుచుఁ బ్రకమునఁ గొనియుండి మందహాడు ప్రవేశించును.]

మంద—(గదినిఁ బ్రవేశించి) కుమారా! ఇదే నాయన గారు నీ నిమిత్తము వచ్చి యున్నారు.

మద—(లేచి పుస్తకము పుగ్గున నొట్టుపాటుతో) నాయనా! ప్రణామము చేయుచున్నాఁడను.

మర్రి—కళ్యాణమస్తు!

మంద—దేవా! నేనుపోయి ద్వారముకడ నుండెద. (అని నిష్క్రమించును.)

మర్రి—కుమారా! నీ వెల్లప్పుడు గ్రంథోటకమువలెఁ బుస్తకములనే యాశ్రయించి యుండెదవుగాని లౌకిక వ్యాపారములయందు నీబుద్ధిఁ జొనుపకేమి! విద్య ముగిసిపదపఁగూడ గ్రంథముల నొడవ యేల?

మంద—నాయనా! విద్య యాద్యముల విద్యార్థయే. విద్యకు నమాత్మ కలదా! అయ్యది ప్రబ్రహ్మాంబునం బోలి, దేశకాలస్థులల చేత నపరిచ్ఛేద్యంబై యనాద్యంబై యనంతంబై వలయు.

మర్రి—అట్లయిన మనుష్యుఁ డెల్లప్పుడు గురుకుల నానము నేయకలసినదే?

మద—కాదు. గురుకులవాసము కొంతకాలమే. గురుబోధ లిల్లిపాలవంటిది. తల్లిపాలు విడిచి ననుఁ దాహారమును స్వయముగఁ దెచ్చుకొని దేహపోషణముఁ జేసి కొన్నట్లు గురుకులంబు విడిచియు మనస్సున కాహారమైన విద్యను సంపాదించవచ్చు. ఎట్లన.

మ. తనపూర్వ స్థితియించి యిచ్చున మాధారంబుగా నెంతో నేర్పన వాణిజ్యము సల్పి లక్షాధిపంబుం గూర్పు దేహరినాకా ఘనులౌ పూర్వులు వ్రాసియిచ్చిన మహాగ్రంథంబు లాధారముగ న నుండాత్తన సేయఁగా వలయు విజ్ఞానార్థ మెం లేనియనాక.

రండీ! వేయుమాటలేల? పుస్తకమువంటి విత్రిము హతియుకటిలేదు.

మర్రి—ఈ విశ్రమము విడిచి యింక లోకకన్యనహరములోఁ బ్రవేశించుట యెన్నఁడు?

మద—అనగరమైనపుడు.

మర్రి—ఇదిగో నవనరము వచ్చినది వినుము. మహారాజుగారి యాజ్ఞాప్రకారము నేను బందనాపతికి రేపుదయము పోవుదు. నేను వచ్చుకొను నీవు మర్రితీర్థము నేయవలయునని రాజుగారి యాదేశము.

మద—రాజ్యతంత్రమున కధిపతుడనగు నేను మర్రితీర్థ మెట్లు నేయఁగలను?

మర్రి—నా యుపదేశమున.

మద—సాధనానుడనయి యున్నాడను. ఉపదేశింపుఁడు.

మర్రి—నా యుపదేశము నీకు రాజనీతివేదమునం బ్రవేశము కలిగించు గాయత్రీపర్వత మగుఁగాక!

తే. గీ. క్షితిభువనెంత కన్యనిఁ జేరనీకు

మతిని నొకటతో నెపుడు మాటాడనీకు

మాతఁ జేరడిగిన నిన్నె యనగరముఁ

తెప్పవరు మత్తము నీవె చెప్పవలయు.

ఇది మహాకవికావ్యము స్థితియుగా నిలుపుకొనుటకుఁ బ్రథమోపాయము. రెండ్రా న్వేదనిమిషులకు యుర్రాడున్న కొండలు నేను లేని యదను నినినెట్టి రాజుతోఁగొండె ములు చెప్పఁ జూచురు. అట్టి పురుషస్వముల కీ యుపాయ మిశ్యవేదు. మఱియు,

తే. గీ. పంజాగ్నికనుకనుట్లు సాగ్ధవుండు

మర్రి నేర్పిన పలుకులె మగల ననుచు

నొకలఁ జూడకఁ గోటలో నుండవలయు

భూవిభుండు మర్రిచేతి కీర్పించుగాదె?

రాజెవ్వరికేమి పురుగుల్లేదను లిచ్చినను మర్రి యాతనికి చెవిలోఁబోసిన వాక్యా న్ముతమే నోట వెలువడవలయు. ఇది రాజవిషయము. ఇంకఁ బ్రజావిషయమై మర్రి నేయవలసినది చెప్పెద వినుము.

సీ. వట్టిమాటల వాస పుట్టింపవలయును సూర్యుని క్రియలలోఁ జూపవలయు

నేఁటేటఁ బన్నులు పొచ్చింపవలయును బ్రజలేడ్వఁ గప్ప నట్టిపంకవలయుఁ

బ్రజల పక్షియువారిఁ జైకి మెచ్చవలయు నదనువచ్చినయప్పు డదఁపవలయు

పద్యాభిమానంబు వెలికిఁ జూపవలయు శాస్త్రవిద్యాభోధ చలపవలయుఁ

తే. గీ. బ్రజల విశ్వాసమే రాష్ట్రమలమటంచు
నమ్మినటులుండి, జనలను నమ్మకుండ,
భద్రమున నమ్మి యేలుట కాన్యమగును
భద్రనీతి మించిన నీతి గలుగజెందు.

మద—తండ్రి! లోకకన్యాపాదములఁ బ్రవేశించుట యింద్రజాలవిద్య నభ్యసించుట.

మర్రి—అవును. మర్రి యింద్రజాలికుని వంటివాడే. ఎట్లన,

క. ఇరువురు వైకుంఠము లేమ, యజ్ఞచేతులఁ జూపనేర్చు, రథికులుగ ని
ద్వారకుండు వాక్యలాఘవ, కరలాఘవక క్తి జనలఁ గనుఁబ్రాముటకు
మద—ఇది నాబోంట్లకు దురదగాచామేమోయని భయపడుచున్నాడను.

మర్రి—అట్లు కనఁబడుచుగాని నిజముగా దురదగాచాము కాదు. మనుజునకు
దురదగాచామగు విషయము లోకముననే లేదు. లోకకన్యారూపునం దొకసారి
ప్రవేశించితివా, మనుజులక్షము చూచిన్న చోటనే దానిని విడువుచున్నను విడువవు.

మద—నీ యాజ్ఞాప్రకార మెట్లో నే నీపడువైపు దినములు రాజసన్నిధినుండి
కార్యము నడపెద.

మర్రి—కుమారా! మంత్రియగుటకు నీ మన సొప్పకున్నదిగదా. పోనీ, రాజ
కుటుంబ కిష్టమున్నదా?

మద—నాయనా! మర్రిత్వమునకే యన్యుడనని నేను భయపడుచుండ
కాజర్యమునకుం దగుదునా?

మర్రి—తగ్గకేమి? గద్దె నెక్కించితిమా, పిండిబొమ్మ రాజ్యము చేయఁగలదు.
పరిపాలనాక్షేత్రము వంత్రిదిగాని గాజుదికాదు.

మద—నేను దాని కనర్హుడ. అది యటంచుండనుట. ఆసంభవములు నసాధ్య
ములునగు విషయములంగూర్చి మన కీ విలేర్కమేల? నేను రాజ్యమున కాసంభవులు
యాకాశపద్మము నందుకొనఁ జేయఁబాచుట.

మర్రి—ఇది యసంభవము కాదు; యసాధ్యము కాదు.

మద—ఎట్లు సాధ్యమో వాదముకొఱకు విను గోరుచున్నాడను.

మర్రి—రాజపుత్రికయగు చంపకమాలినిని నీవు వివాహ మాహుటవలన,

మద—(చెవులుమూసికొని) హా! ఎంతకష్ట మెంతకష్టము.

తే. గీ. అన్నయని పిల్చె నామె నన్దిన్ననాట.

విషయమును నాపె నేడును విలుచుకొందు

రక్క-సెల్లెండ్రవరుస నట్లగుట నిద్రి
తలఁపరానివానియు నిల్పఁ దగని తలఁపు.

మృతి.—(నవ్వుచు)

క. ఎక్కడివాపులు నుదనా! యెక్కడి కనునలిది యేల యీ జేలతనం
బుక్కనిది యెట్టిసెల్లెలు, నెక్కడి సోదరుడ వామె శీవును జెవునూ.

ఏకోదనులకు, నక్క-సెల్లెండ్ర సంవాచమునకు, నన్నదమ్ముల బిడ్డలకు సోదర భౌవములు పెల్లునుగాని పూర్వబాంధవములు లేనివారికిఁ జెల్లవు. ఇవి పిలుచుకొనుట కేక్కడిన సంకేతములుగాని యోగముగల వావులుగావు. అందుచే నీవామెను మఱఁదలాయని పిలిచిన పాతకలగును. చెల్లెలాయని పిలిచినఁ జెల్లెలగును.

మద—అయ్యో! మీ రెన్ని చెప్పిన నా యంతరాత్మ నన్నియ కొడంబడ నీయకున్నది.

మృతి.—(నిందాగర్భముగా) అంతరాత్మ యెడంబడనీయలేమి? ఈయంతరాత్మలు జీవకలకఁ గ్రొత్తగా దిగినవి. మాచిన్నవాడు సూర్యువు లంతరాత్మ లున్నవని మాకెన్నఁడుఁ జెప్పులేదు. మే మింతకఱ తెలుగము. ఈనాటి యుపాధ్యాయులు పుస్తకములేని యంతరాత్ములు. సంతరాత్ములు తెచ్చిపెట్టి విద్యార్థుల మతులు విడిచి వారిని బాదుచేయుచున్నారు. అధిష్టులలో నీ వొకఁడవు. నాబోధ నీ తల కెక్కవని నే ముదఁగి నే యనుకొంటిని. ఏలయన,

మ. తనిలో నొజ్జలయొద్ద నేర్చుకొను గ్రంథజ్ఞునమే కాని ని
ర్భయు లో నానుభవంబునంగలుగు భక్తజ్ఞున మొక్కింత గ
ల్పియి నిబద్ధులు తామె నుద్రినిగతుల నభ్యసంఘాన లం
చు నుది స్త్యము చాల్చి) జాకికు నలోనుంబోత గర్హించుచుకా.

మద—తండ్రి! కోపపడకు. నీకు బడిసి నేనందు కొప్పుకొందు ననుము. రా నా బిడ్డను వాణిఁబనిచో—

మృతి—ఈయనిలో, రాజయగజానంతక మల్లుని బాజుదోరి నిమ్మ గడ్డె నెక్కించెద.

మద—అయ్యో! ఇది రాజద్రోహముకాదా?

మృతి—రాజద్రోహములేదు, గీజద్రోహములేదు. ఈనీకులు తడవిన రాజ్యము లెల్లుచేపడును. రాజ్యసంపాదనము చేసినవారిలో రాజద్రోహము నేయనివాఁడెవఁడు? ఈపానువగ్యమహారాజుముత్రాయగు చిత్రభానుఁడు తెనుకటి వంశపు రాజులలోఁ గడపటి వానియొద్ద నేనాపతిగ నుండి యీ రాజుం జంపి గడ్డెనెక్కి.

ప్రపంచమున బలహీనములు నశించుటయు బలవత్తరమైనది మిగులుటయు, సర్వజంతువులయందు సహజము.

ను. వనరాళి స్వేమవేడుమ్రుంగుఁ జేలు చేప న్మట్టి వన్యంబునా
ఘనసత్త్వంబులు స్వల్పజాతు విశేతి న్నారించి భక్షించు, భూ
జనలందు స్థలిశుండు గుఱ్ఱులుని నాశంబుండఁగాఁ జేయు, కా
స్త్ర నిషిద్ధం బనరాదు సగా ప్రకృతిసర్వం బిట్టిదే యాగుమాక.

రాజు మంటనుండి యూడినదా. నకలనంతువులకు స్వబలశోధగ్నంబుల
కలిమి స్వజాతి జంతువులపై నధికారము కలుగును గాని యది యొకఁడిచ్చునది, యొకఁ
డు పుచ్చుకొననది కాదు. అట్లే కావన్న,

నీ. మేఁకసోతునకేక మృగరాజునిగుంబు నెంచి సింహంబున కెన్నఁడిచ్చె
గబ్బిలంబునకేక భగసాగ్రభోమత నత్సైనితేయున కెన్నఁడిచ్చె
వాససామునకేక ఫణివల్లభత్వంబు నాది శేషున కెన్నఁ డరసియుచ్చె
మట్టిగిడుసుకేక నుత్సృనాథత్వంబు నాతిమింగిలమున కేతఁడిచ్చె
గీ. ధైర్యసారమిచ్చె, దగ్ధసంపదయిచ్చె
జంకలేజమిచ్చె, కక్తియిచ్చె
గాక యిచ్చెనే యొకఁడు పట్టముగట్టి
మంచి మూర్తమందు, మదన ! చెప్పుచు.

మద—నాయనా ! కంఠులకములనుండి మన మీ కంఠల రాజుల సామ్యుతినినం
దునకు రాజకటుంబము నెడఁ జూపవలసిన కృతజ్ఞత యిదియే ? మన కంఠరాజ్య
కాంక్షయున్నను జంపకమాలిని మొగమైన నాడవలదా ? ఆమె మనవిషయవంటిక
కదా. ఎంతటి రాజనీతితోవియలకైన ధర్మభీతి యుండవలదా ?

మంత్రి—(శోపముతో) ఏమి ? మనము కంఠలరాజులసామ్యు తింటిమా ? పుట్టి
నప్పుడు కంఠలరాజులు సామ్యు నెంటఁదెచ్చిరా ? మనము తినుచున్నది ప్రజలసామ్యుకాని
రాజుసామ్యుకాదు. జాలి దొంగలృచిన్నము. కృతజ్ఞత యప్రయోజకప్రసంగము. ధర్మ
భీతి భీరువుల ప్రచారము. కటకటా ! సింగము కడుపునఁ జెవులపిల్లి పుట్టినదిగదా !
ఈవిషయమున నీప్రవర్తనము కనకవర్షము తరియుచుండ గొడుగువేసికొని పోవు
మందభాగుని చరిత్రము స్మరణకుఁ దెచ్చుచున్నది. ఓమాధుఁడా !

కా. నీచత్వంబున నన్న దమ్ములను, దండ్రొం దల్లి హింసించియే
క్షౌచకృంబు మహీతశేంద్ర తనయు ల్నాధించి చేకొందు రా

భూచక్రిం బవలీల నీదు సిగలోఁ బూవాడిపోకుండఁగా

నీ చేతం బడచుండ వద్దనుటకు నీన్చి కట్లు నోరాదనో.

సామ్రాజ్యపదమున నెట్టిదో నీ వెఱుఁగవు. చూడు.

నీ. భవత్సకనకవాహనముఖ్య సర్వసంపదల కాస్తుదము సామ్రాజ్యపదము
వైభవంబుల నెల్ల వర్షించు చల్లని పొన్నుడంబుదము సామ్రాజ్యపదము
రాజహంసలు విహంగము లొనర్చెడు వినిగ్మలచుహూహిదము సామ్రాజ్యపదము
వ్రతదనంబుల కెల్ల కీవనంబులనిచ్చి బ్రతికించు నదము సామ్రాజ్యపదము

తే. గీ. నుహిత కల్యాణపదము సామ్రాజ్యపదము

మాదిలేనట్టి పదము సామ్రాజ్యపదము

మాట లింక వేయునేల కుహర ! నినుము

చుహిని దేవేంద్రపదము సామ్రాజ్యపదము.

అనన్యసాధ్యంబు, బహువిధఫలసంపదలనుగ నట్టి సామ్రాజ్యంబు నీకుఁ
జేపకునేని దండితారాతిమండలుండవై వేరండవ యాఖండలులడునుంబోల వెలయు
చుండువు. అప్పుడు,

నీ. నీరాజితంజాను నీ సాదయగళంబు మనుజేంద్ర నోటికి మఱుల్గలేత

నిర్వహించుండు నీ కాననంబులు నరహలపుత్రమండలముచేత

వృత్తింబు బానరించు నీర్తిలక్ష్మి దిగ్విజయతాద్రాగములమీఁద

బ్రతివాద మొనరించు బ్రహ్మాండకుహరంబు లెతభవత్పుటహాభాంకృతులచేత

తే. గీ. మండితంబగు నీ నుహమందిరంబు, నానచేటవిలాసినితతుల చేత

కష్టపడుదునె బంగారు గడ్డెనెక్కి, చేదు మియుదె రాజ్యంబు స్వీకరించి.

వదనా ! కీషమున్నప్పుడె యిట్లు విక్రమింపటాకొనవలయునన్నట్లు నే నుండగానే
నీవు బాగుపడు మార్గముల నరయవలయు. నాయనంతరము నీ మొగముఁ జూచువా
రైన నుండరు.

మన—(తగలో) ఈయన రాజ్యకాంతిచే నెట్టి యక్యశ్యమైనఁ జేయ నుద్య
త్తుడై యున్నాఁడు. ఈయనకు నాకు నెన్నటికిని పరిపదదు. రాజపుత్రి నాకుఁజెల్లలి
వావి యగుటచే నెన్నటికి కామం విరిగిపోవనొల్ల. రాజ్య మంతకుమున్నె నా
కక్కరలేదు. ఈయన చెప్పిన కుయుక్తులఁ బ్రతిపాదింబులు చేయఁగలను. కాని యిది
గుమయుమకాదు. వాదించినకొలది నీయన యున్నట్లుండ ట్లగును. కావున ప్రస్తుతిమీ
ఱునను శాంతవచనముల నుపశమింపఁజేసి ముందుముందు మంచుమాగ్గముననుం చెచ్చి
అయిన చేతనే రాజపుత్రి వివాహము కల్పదనిపించెదను. (ప్రకాశముగా) నాయనా!

మీరు చందనావతినుండి వచ్చినదివలన మనమీ విషయము మరల ముచ్చటించి మీయిష్టమువచ్చినట్లు చేయుదము.

మంత్రి—(సంతోషముతోఁ దనలో) ఇప్పుటికి నీని తిక్కలిరిగిన ట్లున్నది. (ప్రకాశముగా) వత్సా! పితృవిధేయుడవై చిరంజీవివై యుండుము. అఖిలకల్యాణములునీ కగుఁగాక! ప్రయాణము సేయునపుడు మార్గమధ్యవిలుననుండియు నవ్వలఁ బందనావతి నుండియు నీ మనుసరింపవలసిన పథతుల వాని పంపుచుండెద. ఆప్రకారము నీ వపు ముత్తుండవై నడుచుకొనుచుండవలయును.

మద—అక్షురాల మీరువానినిట్లు చేయుదును.

మంత్రి—సరే. నీ విఁకఁ బొమ్ము.

మద—చిత్తము (అని నిష్క్రమించును.)

మంత్రి—(తనలో) బిరుదుతలనల యీ బుడుతని నొడంబఱచునప్పటికిఁ గృత్యాద్యవస్థయైనది. ఎఱుగవైచినప్పుడు క్రిందఁ బడనివస్తువు, నాతోఁ బ్రసంగించిన పిదప భంగపడని మనుజుఁడు నుండుట యింతవఱకు నే నెఱుఁగను. ఇక్కడి కన్ని యేర్పాటులు సేను సరికల్పించిన ట్లున్నవి. ఇఁక నచిరకాలములోనే,

తే. ౧. భాగురాయణరాహువు పట్టుకొనఁగ, సంభవించును బంధనహాస్యహాణము
ప్రబలపాలిందవంతేప్రపంచమెల్ల, గాఢదుఃఖాంధకార మగ్నంబుగాఁగ.

ఈసరికి నేను గథాకలాపము చక్కఁగా వినిపించి కుంతలరంగంబున నాఁకంబున రెండుకంబు లాడితిని. చందనావతీపురరంగంబున మాడవయంకము ప్రయోగించుటకుఁ బ్రస్తుతము నిష్క్రమించెద. (అని నిష్క్రమించును.)

ఇది ద్వితీయాంకము.

చతురచంద్రవాసము.

తృతీయాంకము.

—:(0):—

స్థలము;—చందనావతీపురమంటలి రావీధి.

[అంతట నొకపుకఘటకు ప)వేశించుచున్నాడు.]

పుక—(తనకొక) నొక్కపదనలెన్న నెక్కడ మంటలి కలవాటుపడిన జంతు
వక్కడనే యుండునెను. నొక్కల వాసము సకల జంతువులన బాధకరమే.

ఆ.వ. నీటఁదిగురు మొసలి ప్లట వచ్చినఁ జచ్చి

బయటఁ దిరుగు ప్రాణి నీటఁదచ్చి

నొక్క నగనవాసి యెండుచో శ్రేణిగాంచు

స్వస్థలంబు ప్రేయము అంతు లెత్తికె.

1

అందుచేతనే యీప్రవాసమున మా ముట్టిములు నా కన్ని యుపచారములు చేసినను
నేను సంతృప్తుడను కాక మాయూనుమీద మాయంటిమీద మనసునిలిపి యచ్చట
ముడ్డమీద నున్న ట్లుంటిని. ఇప్పుడు మా చందనావతీ శనిటచో నా కేనుఁగు బల
మంత బలము వచ్చిఁజ్ఱున్నది. (అని తిరిగియు నడచి యిట్టిటఁ జూచి) ఏమిది. నగర
మంతయు నీవిధముగా నలంకరింపఁబడినది ! ఏమాతాని పుకజనులు—

నీ. పచ్చి నలలతోడ లేచి యనంటును ప్రతిస్పృహంగణమందు పాతినారు

అన్నియిండ్లకు మామి దాసితోఁగణములు కనులపంతువుగాఁగఁ గట్టినారు

అలమార్చికేరణంబు లవనినై పడకుండ విరివిగాఁ బందిల్లు నేసినారు

అకాశ మండలం బంట మేడలమీద నెత్తుగా లెక్కలంబు లెత్తినారు

లే. గీ. వెల్ల గోడల కల్లను నేసినారు

పసపు గుమ్మంబులన్నిటఁ బామినారు

జలము వీధుల నెల్లడఁ జల్లినారు

వింతముగ్గు ముంగిలులందు బెట్టినారు.

ఇది పండుగదినములు కావుగదా ! ఈ యుత్సవమున కేదికారణము చెపుమా ! రాజ్యహామం దే దేని కశ్యాణము కాలేదుగదా. చంద్రహాస కుమారునకు వివాహమై యుండునా ? నేను వెళ్లునప్పటి కట్టిమాటలు పుట్టినట్టు లేదు. అదిగో నెవరో యిటు వచ్చుచున్నారు. ఈ మహాత్మ్యకారణ మింతని నడిగెద. (అని కొంతనడిచి చూచి) ఇతఁ డెవ్వఁడో విదేశస్థుఁడులా గున్నాఁడు. విదేశస్థుఁడు మాత్ర మడిగినమాట కుత్తరముఁ జెప్పఁదా ! (అని సమీపమునకుఁ బోవును.)

[అంతట మందరుఁడు ప)వేసించుచున్నాఁడు.]

మంద—(తనగా) వెనుక మంత్రిగారితో నీ పురమునకు వచ్చిన ముసలీబంట్లు 'చందనావతీపురమున నీవు చూడఁదగిన దేములులేదు. అది భామ్యచమదు డొంకిల తోను, బోడి గోడలతోను నిండిన పల్లెటూ' రని నాతోఁ జెప్పిరి. వారి మాటలు కేవల మబద్ధములుకదా ! ఈ పురము వైభవమున మా కుంతలనగరమును మించియున్నది. ఎంత చూచినను మనసు తీరియన్నది. ఇంకిం జూచెదగాక. (అని నడచును.)

పురు—అయ్యో ! మీ జెయూరు!

మంద—చూ యూరుబోలి నీ కల ! నీకుఁ గావలసినదేమో యడుగుము.

పురు—ఈ యుత్సవకారణ మేమో యెఱుఁగుదువా ?

మంద—ఎఱుఁగుదు. మహామంత్రియైన భాగురాజుఁడు కుంతలపురమునుండి యిచ్చటికి విజయముచేసెను. ఆయనను సన్మానించుటకు చంద్రహాసకుమారుఁడు తండ్రి యొఁ బురమంతయు శృంగారింపఁ జేసెరి. నే నా మహామంత్రి పరిజనులలో నొక్కఁ డను. నా పేరు మందరుఁడు. నీ చి యూరు కాదా ?

పురు—అయ్యో ! నా చి యూరు ! కారణాంతరమున మా చుట్టములంజూడ నేను విదర్భకుఁ బోయి వచ్చుచుంటిని. అందుచే నమాత్య భాగురాయణునిరాక నే నెఱుంగను. మంత్రిగారి పరిజనుఁడవైన నీకు స్వాగతము. మీ ప్రభువుగా రిక్కడ నెన్ని దినము లుండురు ?

మంద—నాలుకైదు దినములుండురు.

పురు—అట్లుయిన నే నా మహాత్ముని దర్శనముఁజేసి భవ్యుడ నయ్యెద.

మంద—అట్లే చేయవచ్చు. (అని యిద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది విష్ణుభగవానుడు.

రంగము. 1.

భాగురాజుణుని : డిడింబుంట నొకగది.

[అంతట మంతియైన భాగురాజుణుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

మంతి.—(తనలా) ఏమియు సంజేహములేదు.

నే. గీ. ముద్దులను మాట గట్టు నెమ్మొగమువాడు

కలువ రేకులే యనదగు కనులవాడు

భవ్యగుణముల కిరవైన వాడునైన

నేటి వీడు నిశ్చయముగ నాటివాడు.

OSMANIA UNIVER
COLLEGE LIBRA

3

దురాత్ములైన హంతకులు నన్ను వంచించినట్లు నిర్వివాదాంశము. పదునాలుగేండ్ల క్రిందట జాచికదియైనను వీరిమూర్తి స్వభావముల నా కానవాలు పట్టదగినదియై యున్నది. ఈ దురాత్ములను పట్టు విశేషముచేతనే గదా పోలినవంశ మింత పేరువడినది. ఈదురాత్ముని ప్రాత్యయననేగదా పూర్వము చూచునప్పుడు నోతపుట్టినదేయు చందనావతి యిప్పుడు కుంతలంబును వెక్కిరించునట్లున్నది.

నే. గీ. పాడు దొడ్లెల్ల చక్కని మేడలయ్యె

బయట లన్నియు నుద్యాన వనములయ్యె

నిలుకుసంకులు వెడదగా తెరవులయ్యె

నాల్గు గుడిసెల పల్లెయు నగరమయ్యె.

నేనోరాశియైన యాడొంభకుఁ డచిరకాలంబున కుంతలంబు నాక్రమింపకున్నా!

ఇతఁడు మా నందనుని రాజ్యసుఖము భుజింపనిచ్చునే.

కా. ఏరీతిన్ సుచియించు నన్నము మన స్ఫీరీతి నిశ్చింతమా

యేరీతిన్ సుఖనిద్రొగల్గు నిక నేయి న్నాకు నాబిడ్డకుఁ

జూరా గ్రీసనుండై వినీతుడయి దుష్టుండై మహిపాలకాం

తారాభీలదవాగ్నియై పగతుడండం బ్రక్కలో బల్లెమై.

5

ఇన్ని మాటలేల—

ఆ. వె. నిప్పుకొండచెంత నిలయంబు గట్టుట

పాముపుట్టప్రక్క పండుకొనుట

చంద్రవాసస్యపతి సవిధభూములనుండ

ధరణి నన్యఁడేల దలంచుకొనుట.

6

తల యెత్తనిచ్చితిమా నీరుండు బొమ్మ చెముడువలెనే పెచ్చు పెరిగి కేలయంతయు నాకిమించును. పిల్లయని ప్రాయశాముసు, బెబ్బలిని జంపక విడువరాదు. నలుసే గదాయని ని ప్పాక్షక మానరాదు. శుభలక్షణములన్నియుం బట్టిచూడఁ జంద్రహాసుఁ డు జ్యోస్యులు చెప్పినట్లు మహీచండల సంతయాఁ బాలించునట్లుఁ దోఁచెడిని. కావున నీతఁ డవశ్యము వస్యుఁడ. ఈతని నెట్లు వధింతు.

తే. గీ. ప్రబల దుష్టర్త నానక బాణములకు

ననిశ మక్షయ తూషీగమై చెలంగు

నట్టి నాబుద్ధి నిష్ఫుడే నాశి)యింతు

నదె యమోఘమా విజయంబు నమడఁజేయు.

7

[అంతట పులిదంగానికి నింద్రహాసుఁడు చంద్రహాసుఁడుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

మంత్రీ—మిత్రమా ! ఇంద్రదత్తా! మాకు నీవు శురువగాని యుపచారములఁ జేసితివి. చాలు చాలు ! మంత్రినైన నాంగోల నే విట్టి సన్మాన మెన్నఁడు బొంది యెరుంగ. నాకే గాదు. కుంతలేంద్రహాసుడే విట్టి సన్మాన మెన్నఁడు బరిగియుండదు. నీకుమారుండు చంద్రహాసుండు నీవును నావిషయమునఁ బడిన శ్రమకు నేను మీ ఋణ మెప్పటికిం దీర్చజాలను.

చంద్ర—దేవా ! మా మీఁది దయచేత మీరు సంకుష్టము కావలయునని యెఱిగాని మా సపర్యలవలనఁ గారు.

తే. గీ. నరులు దేవతాగృహభిం నడుపునేళ

నతఁడు సృజించు చూపులే యతనికిన్తు

గల్గె మును మీరు మాకిచ్చి నట్టి శిగుల

మగల సర్పించితమిగాక సూచికలవె.

8

ఇంద్రీ—మీకు సూచికల యనుగ్రహముచేత నణుమాత్రమైన మాయాపచారము మహామేరుక ట్లగపడుచున్నది. ఈ యనుగ్రహనే. యింకముందును మావైకాపకలయునని వేడుచున్నాను. నన్ను బెంచిన మీ చల్లని చూపులే చంద్రహాసుని మోడఁగూడ ప్రసరించుగాక !

మ. ఇతఁడే యాజున పొలింపై వెలయు నా ; కీలంఁడ నా కంఠ సం

తతిన్లెల్లప్పుడు ధాత్రి నిర్వైకు నిదానం ; బీతఁడే నాదు దుః

ఖరమఃపుంజము బాపు భాస్కరుండు ; నాకందోయి జాలిల్లి నా

క్రతము ల్పండిన ఫంట ; నాదుకులదీపంబోగున్నాడర్థమా !

9

మంత్రి—అక్కటా! సాక్షాత్తుడు చక్కదనము కాచి రాళ్ళకంటేయ దురత్తులను నలు కరచగనేమా!

ఇంద్ర—అట్లే తప్పక యొయ్యండవచ్చును. అహంకరలలో నెవఁడో జాలిగుండె వారి దుండీయుండును.

మంత్రి—(తనలో) నామీద నీరి కించు కైనను ననుమానము లేదు. ఈవారి కుఁడు కుంతలంబున నుండుటే యెవరికిం దెలియదు. వీఁడు న న్నానవాలు పట్టజాలఁడు. ఇంక నా కల పన్ని యాచిలుచేఁపం బట్టవచ్చును. (ప్రకాశముగ) అట్టి గొప్ప గండము పిన్న నాఁటఁ గడచినఁదన నితఁడు చిరంజీవి యై పురిందరాజుఁడౌ పారావార పాశ్వరాండ్రుఁ డై కుకలయానందప్రదాయకుఁ డై సత్సభకర్త యై కర్ణినిఁగాత!

ఇంద్ర—అమాత్యభాగురాయణనియాశీర్వాద మహాఘోషమగుఁగాక!

చంద్ర—మాయనుగ్రహపాత్ర మైతిని గొవున నేను ధన్యుడను.

మంత్రి—నీ వింకను ధన్యుడ వయ్యెదవు.

ఇంద్ర—మిత్రమ! అని యెట్లు!

మంత్రి—రాజా! కుంతలేశ్వరుఁడు భుజబలకులితకుమారుం డగునీకుమారుని చక్కదనంబును శాస్త్రగాంభీర్యాదిగుణగణంబును శ్రీవరానందముగ విని మానవతీప ర్షాయమనన్మథుఁ డగునాతనిమూర్తి గని శ్రవణంబులనట్లై నేత్రంబులనుగూడ ధన్యములు చేసికొనవలె నని తలంచి చంద్రహాసుం డనకడకుఁ బంపు మని నొక్క వక్కాణిం చె. ఒక్కనిముసమైన మన మాలగ్యము చేయరాదు. చంద్రహాసు నెపుడు చూతు నె పుడు చూతు నని యవ్యహీకునిహృదయము తల్లెఱపకుచున్నది.

ఇంద్ర—అమాత్య! నీవు వెఁడియుఁ గుంతలంబునకుఁ బోవునప్పుడు నీనిని నీ కంటఁ గొనిపోవచ్చును.

మంత్రి—అట్లు కాదు. నే నింతలోఁ గుంతలంబున కరుగను. కొత్తగా నీ గొడుగుచే నిర్మితులైనమన్నె దొరలను విలిపించి యింకముందు వారు కుంతలేంద్రునకుఁ గృమముగఁ గప్పంబులు గట్టి బుద్ధింతులై యుండునట్లు దొంగబడికొని యివ్వొట్టు విడువను. మహారాజుగారిమన స్సీయాలగ్యమున శోర్వను. ఈక్షణమున నీకుమారుఁ డరుగవలయు. రాజులచిత్రకృతులు నీ వెఱుఁగవా! తలఁచినప్పుడై శాస్త్రంబులు కావలయునని వారు కోరుదురు గదా! రాజుమనస్సు వ్ద కానికాసమయచంద్రమండలమట్లక్షణ మాగ్రహవేఘుచ్చన్న మై యు త్తరక్షణమునఁ బ్రసన్న మై చల్లదనము తెదజల్లుచుండును.

ఆ. ఐ. అవనినాథునాజ్ఞ యనియెడు నుడిగాలి

యెట్లు త్రిప్పి కొట్టు నట్లే తిరుగ

నలసి నట్టియల్పవస్తువులే సుమీ

మాద్యకు లగుబంట్లు మాట లేల.

12

కావున టేనియాజ్ఞ యవిలంఘనీయము. ఇప్పుడ పయనము చేసి నీకొడుకు నంపుము.

ఇంద్ర—అయ్యో! ఇతనిఁ బాసి నే నొక్కనిముసమైన నుండఁ జాల. తల్లి యరనిముస మైన నీరనివియోగము సహించదు. కావున నేనును నాభార్యయు దీనిని వెంటఁ బెట్టుకొని యరుగున ట్లనుగ్రహింపుము.

మర్రితి—ఇంద్రదత్తా! ఎంత బేలవు! తలిదండ్రులు వెంటఁ గొనిపోవుటకు నీకు మారుడు స్వస్థపాదము నేయుఁగతువు గాడు. అశ్వస్థస్థు ప్రకృత్యనికాయుడు, దండి తారాతియండలుడు, సకలవిద్యాపాంగురుడు నగుప్రొడ; వానినిమిత్త మింత విచారిం చెదవేల? రాజదీర్ఘముఁ జేసి నాల్గదిసములలొ మరల నీకడకు వచ్చును. చూడు—

నీ. నీకుమారుడు భూప! యాకుమారుడె సుమీ సానాసంబులచేత కీకీచేత

నీకుమారుడు రమాకుమారుడు సుమీ సుకుమారతలచేత సాగసుచేత

నీకుమారుడు యశోదాకుమారుడు సుమీ విన్నాణములచేత విద్వచేత

నీకుమారుడు నృపా నాకుమారుడుసుమీ మనబంధములచేత మైత్రిచేత

జంకుఁ బొంద నేల సందియం పడ నేల

రాజానొద్దఁ గడుసురక్షితుండు

నీతనూభవుండు నృపదర్శనముఁ జేసి

చెక్కుచెడరకుండఁ జేరు నిటకు.

13

కావలయునేని గొంతపరివార మిచ్చి పంపుము.

ఇంద్ర—ఇంతనినకాతంబుగా మహారాజాగారికి బాలకుం జూడవలసినయవసర గుమి గలిగినో?

మర్రితి—అది నే నెట్లెఱుంగుదును? రాజాజ్ఞ. నేను రాజాజ్ఞావాహమఁ డని మార్తెమె యెఱుంగుము. నీకుమారుం జూచుటకే యని నేఁ దలంచెద. ఈసందిర్శనము చేత నీకుమారున కేమికల్కాణములు చేతునతో యును చెప్పఁగలరు? తొల్లి దీక్షిరఘుండు గారాబుకొడుకు లైనరామలక్ష్మణులను గాఢాయనివెంట నంపుట కెంతయు సంకల్పించెను. కాని, కుడ్రు వానినిగ్గవన మెంతకుభ హేతు వయ్యెనో యెఱుగరా? (తనలా) దురగాను దీనిఁ రుఁగలకల్కాణము. విధిలేక దీనినాశీర్వదించి కుభములగునని చెప్పువలసె.

చంద్ర—(తనలో) నాయనగారు నిర్దేశముగ విషాదాదులై చిత్తులగుచు న్నారు. వారు నెల విచ్చినచో ననాయాసముగఁ బోయి వచ్చె.

ఇంద—జమాత్యా!

చె. ఎఱుఁగుదు నామమాకుఁ డక్షి-సభుశాలవర్షితుం డటం

చెఱుఁగుదుఁ గుంతలేంద్రుకడ నెట్టియపాయముఁ బుట్ట దండు ని

ట్లెఱిగియుఁ బ్రేమబంధ మొకయిందుకయే న్నడలింపలేక యి

ట్లెఱిముఱి నొందఁ జొచ్చె మది యక్కట దుస్సహముల్ వియోగముల్. 14.

మఱియు—

శ్రీ. A. నాదుగృహవీప మైనయానందనుండు

గృహము నెడఁబొసి యున్న నయ్యహములందు

వెఱెఱుంగులదొగ మింట వెఱుఁగుచున్నఁ

జమ్మచీకటుల్ నాయిలు గ్రమ్మి యుండు.

15.

మంత్రి—ఇంద్రదత్తా! ఏమి యీమానము! ప్రపంచమునఁ గుమారుడు నీ కొక్కనికే లేడు. మేమును బుత్రివంతులమే. పుత్రిస్తేనా పెట్టిదియు మేమును గొండ్లొకఁయెఱుఁగుదుము. నామమాకుని రూపజితపుదనుని మదనుని విడచి యడవులు కొండలు నేరులు దాటి యింతదవ్వు నేను రాలేదా! మేము పుత్రప్రేమలేనివారమా! నీ చొక్కండవే! పుత్రిప్రేమచవి నెఱిగినవాడవు! రాజకార్యపరిత్రులైనప్పడు దారపుత్రులను విడచి చిరకాల ముండవలసినవచ్చు. అలవిడలం గొఱిలించుకొని యింట నుండుట కాపురుషలక్షణము గాని యుదాత్తపురుషలక్షణము గాదు. ఒకానొకప్పుడు ప్రియబంధువులతో మనకు శాశ్వతవియోగ మే సంభవింపవచ్చును. బంధుసంయోగవియోగములు నూర్యచంద్రోదయాస్తమయములవలెఁ గలుగుచుండును. బంధుసమాగమమున సంతోషమును వియోగమున విషాదము నొందుట వీరపురుషులచిత్తులు గాదు. కావున నెండియు వితండవాదము లేక కుమారునఁ బయనము సేయుము. చంద్రహాసా! రాజదర్శనమున కరుగుట నీ కిష్టమా?

చంద్ర—నాయనగారి నెల వయ్య నేని నే ననాయాసముగఁ బోయి వచ్చెద.

మంత్రి—అట్లేగ నీలు వినుము. కఠిపయపరివారమును వెంటఁగొని కుంతలంబున

కరిగి ముందుఁ నామమాకుఁ డగుమదనుం జూడుము. ఇదే నామమాకునకు నేను వ్రాసినబాబు. ఈజో బరిని కిమ్ము. ఈలేఖం జూచికొని యారఁడు నీ కుచితసపర్యులం గావించి రాజదర్శనముఁ జేయించు. మానీట నీవు స్వర్గంబునం దున్న ట్లుందువు. ఈమధ్యాహ్న మే పయనమై పోవలయు.

చంద్ర—(జాబునందుకొని) చిత్తము! అట్ల చేసెద. రాజదర్శనంబును మదనునితో
డి సేయ్యంబును సమరెండులాభములు నామ మియనుగ్రహంబునం గలుగుచున్నవి. మీ
రిచ్చట నుండఁగ నే నేను మరలి వచ్చెద.

మంత్రి—మంచిది. (తనలా) ఇంక మరలి వచ్చు టెక్కడిది? పునర్జన్మమై తిని
ప్పుడే మరలి వచ్చుట. (అని నిష్క్రమించును.)

ఇంద్ర—కుమార !

తే. గీ. మన్నెమూఁకలపై కత్తివన్నయపుడు
వేటరిమి మహాబ్రులకు వెడలివపుడు
నిన్ను విడిచియుంటిని గాని చిన్నయన్న
యితలయలకుట గలుగలే దెన్నఁ డెరయ.

16

చంద్ర—నాయనా! దూరప్రయాణ మగుటచే నీమనస్సు క్షేకము నొందుచున్నది.
ఇంద్ర—వత్స! అదే కాదు. అమాత్యభాగురాయణుడు నిన్నుఁ బనుచుటచేత
నామనం బలకుట నొందుచున్నది. మంత్రులే దుష్టాద్యపరతంత్రులు. అందు దుష్టబుద్ధి
యని సార్థిక నామధేయము వహించినయీభాగురాయణుఁడు,

క. తలఁచినలెఱఁగునఁ బలుకఁడు
పలికినచందమున నొక్కపని సేయఁడు నూ
పయమాయలగని యీతని
తల తలలను మార్చి కొత్తతల లిడుఁ ద్రుటిలాక

17

మఱియు

తే. గీ. ఈమహామంత్రినాలుక యెల్లయపుడు
సత్యవాక్యదేవతకు శృకానధూమి
యన్యతేవల్లక మెరిచినయాలవాల
మెల్ల బూటకంబులకును చల్లియిట్లు.

18

చంద్ర—అగుఁగాక! రాజదర్శనమొలగుఁడ నై పోవునట్టి నా కితనివలన నపాయ
మే మున్నది?

ఇంద్ర—కుమారా ! అట్లనకుము.

తే. గీ. దూరమం దుండి యేనియు దుర్జనుండు
చేయఁ దలఁచినయపకృతి చేయఁగలఁడు
ఒక్కయూ రంటుకొనఁగ కేటొక్కయూరు
దానికుట్టు తగిలి దగ్గంబు గాదె.

19

అందుచేత నతనిని విశ్వసింపరాదు. ఏలయన,

సీ. మెసవువంటకమందు విసము పెట్టించును నిప్పులు దరికొల్పు నిలయములకుఁ
గూరహంతలచేతఁ గుత్తుకఁ గోయించు నిద్రలోఁ ద్రోయించు నీటియందు
దారులు గొట్టించు దండెకొంగలచేతఁ బాఁతు పెట్టించును బ్రతికియింద
గొప్పనేరము లెంచి కొరత చేయించును జిచ్చనఁ బడఁ ద్రొబ్బ జీవ ముండ
నతఁడు సేయనిపనులులే వెందుఁ గాన
గుడుచువేళల నిం దుడు నడచువేళ

నిదురవోయెడువేళల నిలుచువేళ

మిగుల బాగరూకుండ నై మెలఁగుచున్న.

20

చంద్ర—ఇతఁ డపకారము చేయు నని నీ కేల యనుమానము గలుగవలయు!

ఇంద్ర—అతనిహృదయమున నే మున్నదో మన మెఱుంగఁ జాలము. అతనిపూ
ర్వచరిత్రమే యనుమానకారణము.

చంద్ర—నేను మిక్కిలి బాగరూకుండనై యుండెద. నాకు నెల విమ్మ.

ఇంద్ర—(కాగిలించుకొని) నాయనా! దేవతలు, స్వహదేవతలు, భూదేవతలు,

నిన్ను రక్షింతురుగాక !

తే. గీ. నీదుచిలునవృషేరి తెన్నులలు లేని

నాఁడు ఘోరకాంతారంబు నాగృహంబు

లేన బాఁతునీపలుకులు లేనినాఁడు

చిలుక లేనిపంజర మిల్లు చిన్నియన్న.

21

చంద్ర—అంతిపురమున కరిగి యమ్మగారితోఁ జెప్పి పోయెద.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

రంగము 2

మంత్రివిడిదియిల్లు.

[అప్పుడు మంత్రియు సేనాపతి యగునుగ్రీసేనుడును బ్రవేశించుచున్నారు]

మంత్రి—ఉగ్రసేనా ! ఇంద్రదత్తుఁ డిప్పుడు కచ్చునా? బామురాత్రి యైనతరు
వాత రమ్మని పనుచుటచేత నేదో నెపము పన్ని యిప్పుడు రాక కేపుదయమున వత్తు
నని వర్తమాన మంపునా!

ఉగ్ర—అమాత్యభాగురాయఁబునియాజ్ఞ నుల్లంఘించుట బెద్దనినోటఁ దలఁప

దృట యని యారఁ జెఱుంగఁదా? కలుస మూర్ఛివోడత్రాచు నెవ్వఁడు పెడం
దాల్చును?

మంత్రి—అను! మందబుద్ధి యై యిప్పుడతఁడు రానియెడల,

లే. గీ. భస్మపటలంబు గావించుఁ బట్టణంబుఁ

గోట శైలమట్టముజేతు పూటలొడఁ

కారు లందఱ నఱికింతుఁ బరవసమునఁ

జర్మ మెరిపింతు నీశనిజనులడల.

22

ఉగ్ర—ఈపాటికి బయలుదేరి వచ్చుచుండును.

మంత్రి—ఉగ్ర! నేనా! అతఁడ వచ్చినతోడనే నీ తెదుర్కొని సగౌరవముగఁ
బీరమున నాసీనుఁ జేసి యెవ్వరినెవ్వరు నతనిచేతిభిద్దముం దీసికొనవలయు. కోట లూడి
నపామువలె నాయుధహీనుఁడు కూర్చుండయు విక్రమింపలేడు. ఆయుధ మూడఁ బె
టికనతరువాత నే నొకస్వర్ణ శేనెద, అది యానవాలుగ మనగదులలో దాగి యుండు
బోదు లాతనివైబడి బంధింపవలయు. బోదులలో నీ వట్లు చెప్పి యొక్కడ నుండవల
సినవా రక్కడ నుండఁ బనిచితివా?

ఉగ్ర—అహ! దేవవారియాజ్ఞాస కాశము సకలపరిమత్తములం జేసితి. నైని
కు లీరాత్రి నిమగ్నవోవకుండ నాయుధపాణులై యుండునట్లు కాసింపితి.

మంత్రి—ఇంద్రదత్తుఁ డిక్కడ బండుఁడు కా. గానే నానంగక్షణము నిమిత్తము
నీ విక్రమఁ గొంతసేనను నిలిపి తక్కిననైనన్నియుతో నీవు కోటఁ జొచ్చి యంతిపురంబు
ధనాగారము ముందుగా దోచుకొని పిమ్మట సగర మంతయుఁ గొల్ల పెట్టవలయు. ఒ
క్క పూరిపుల్ల యైన మిగులకుండ ద్రవ్య మంతయు దోచి తెమ్ము. దయాదాక్షిణ్యములు
లేక మీఠని కడ్డువచ్చినవారిని శత్రువు లనక స్త్రీ, పుత్ర బాలురనక వృద్ధులనక మీని
శతకరవాలముల కెరఁజేయుఁడు. జాలి దుగ్ధలక్షణము. ఇంద్రదత్తునిరాగి యైనమే
ధావినిసూడ మీ రించుకేనియు గౌరవింపక యామె మేనఁ దాల్చిననగలుగూడ రో
చికొని రావలయు. ధనరాసుల నతఁడు భూమిలోఁ బాఁతు పెట్టినయెడలఁ బాఁతును
కాపవలసిన దని దాసదాసీజనంబులం బట్టి యడుగుఁడు. వారవి చూపకున్న దంతం
బులం గొట్టియు కూలంబులం బొడిచియు వేడిచమురు కేసఁ బోసియు నామదము
నం దడిపినగుడ్డలు కాలుసేతులకుం బొట్టినిప్పు దరికొల్పియు నానావిధచిత్రహింసలు
చేసి వారివలన నిత్యంబు లన్నప్థానంబు లఱిసి గోతులు త్రవ్వి పాఁతులు పెల్లగించి
యర్థంబు గ్రహింపుడు. వా రెంతకుం జెప్పకున్న వారిం జంభి యి ల్లంతయుం ద్రవ్యుఁ

దు. పిమ్మట నగరమంతయుఁ గొల్ల పెట్టెడు. నగరముఁ గొల్ల పెట్టట కిదియే మంచిసమయము. పక్షులు కొల్ల పెట్టినపక్షమున జనులు బాగ్రత్రపడి తమయర్థంబులు దాచుకొందురు.

ఉగ్ర—మీయాజ్ఞ నక్షరాల జరిపెద.

తే. గి. బంతులట్ల పొరలకలల్ గంతు లిడఁగ

ననఁటిహిందలక్రియ నరు లవనిఁ గూలఁ

బచ్చినెత్తురు వర్షంబుపగిదిఁ గురియఁ

జూచి యాయుగ్రసేను మెచ్చుదువు నీమ.

29

మర్రి—పొలిందుఁ దొంటిక రాక కొంతపరివారమును వెంటఁ బెట్టుకొని సేనాపతి సమేతుడై వచ్చు నని తోచెడిని.

ఉగ్ర—ఏవోవ్యాజమున నిరువురికైదువులు దీసికొని యిరువుర నొక్క లెఱుగుననే జేయుదము.

మర్రి—(తనలా) ఇప్పు డొకసారి యుగ్రసేనుని రాజ్యాకాపాశములచేత బంధించి యాబ్బుఁజేయఁజలయు. (ప్రకాశముగ) ఉగ్రసేన! ఈప్రయత్న మంతయు నీపట్టాభిషేకవహోత్సవమునకుఁ జేయుజతనములు గుమా !

ఉ. ఎంతయదృష్టవంతుడవో హీనకులుం డగునిద్రద త్రఘా

కాంతుఁ, బుకిందరాజ్యగమ గాఢముగా మదిఁగొన తోసి దు

ర్దాంతభుజద్వయాగ్గళపరాజితవైరుహాధవుల గమా

కాంతపదాబ్జధక్తు నినుఁ గాంతునిఁగా కరియించె మక్కువన్.

సిరి గ్రుడ్డి దగుటచేత నిట్టిమందప్రజ్ఞుని కరియించె. ఇది యామెకుఁ బ్రాయశః.

క. వరియించుకొ గులహీనుని

వరియించుకొ గుణవిహీను వరియించునుదు

చ్చరునికొ భీరునిఁ గూరుని

సిరి గ్రుడ్డిది గాకయున్న జేయునె యిట్టుల్

25

నేటికాలమున కామె గుణవంతునిఁగూర్చి మేలుపడుచున్నది. నీయదృష్టముచేత,

తే. గి. తనువు నొవ్వకుండ భనువుఁ దాల్పకయకుండ

పాయకంబుఁ దొడిగి యేయకుండఁ

జెక్కు చెదరకుండఁ జెలువంబు చెడకుండ

స్వకమమున రాజ్య మల్ప నీకు.

26

ఉగ్ర—అయ్యో ! రాజ్యలక్ష్మీపాణిగ్రహణమునకుఁగాని విషయాకరణమనఁ
కుఁగాని మాయనగ్రహమే కారణము.

మంత్రి—ఇంద్రదత్త బ్రహ్మధనము, ధనసంచయగ్రహణముఁ జేసి కృతకృత్యుడనై
కలిసయదినములలో నేను రాజసన్నిధి కరిగెదను. నీ విచ్చటనే యుండి పులిందరేశముఁ
బరిపాలించుచుండుము. మీఁద నెల్లశుభములు రాఁగలవు.

[అపుడు కంచుక ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

కంచు—జేవా! జయము, జయము. సేనాపతిసమన్వితుడై పులిందరాజు వచ్చి
యన్నాఁడు.

మంత్రి—యథోచితముగాఁబ్రవేశపెట్టుము.

కంచు—చిత్రము. (అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

మంత్రి—ఉగ్ర! నీన ! ఆయుధహీనుం జేయువఱకు సామవాక్యములే ప్రయో
గింపవలయునుమా !

తే॥ గీ॥ మృదుకచోగుంధనలచేత మెత్తబఱచి

పిదప బంధింపకలయు నీప్రభువిపత్తిని,

మొదల నాగస్వరం బూడి బుజ్జగించి

యకల నహితుండితుఁడు పాము నడఁచుఁ గాక.

27

[అపు డింద్రదత్తుఁడు నతనిసేనాపతి యగువజ్రబాహుఁడును బ్రవేశించుచున్నారు.]

ఉగ్ర—పులిందరాజునకు స్వాగతము !

ఇంద్ర—అమాత్యభాగురాయణున కభివాదనము సేయుచున్నాను.

వజ్ర—మాయుధయులకు విజయ మగుఁగాక!

మంత్రి—రాత్రి ప్రాద్దు పోయినపిదప నిన్ను రావించి నిర్రాధంగముఁ గలిగిం
చుట నాకు విచారకరముగా నున్నది.

ఇంద్ర—కుంఠలసార్వభౌమ మహామర్రి యగు నమాత్యభాగురాయణుఁడే
నిద్రఁ గోల్పోయినప్పుడు నానిర్రాధంగ మెంత!

వజ్ర—రాజకార్యములు నిద్రొంద వచ్చుగఁ దోలను.

ఇంద్ర—విచ్చుకత్తులు బూని మందిరముల రక్షించునీరభటులం జూచి నిద్రాణి
తర జడిసి పాతేపోయి రమ్మని యాదరంబునం లిలుచునఱకు రాదు.

ఉగ్ర—కత్తు లనుటచేత జ్ఞప్తికి వచ్చినది. చంద నావతిపురమునఁ గత్తులు మిక్కి
లి ప్రకస్తమైనవి జేయుచుండ నిజమా ?

వజ్ర—రాజధాని యగుకుంఠలపురంబున నున్న పనివార్తకంటె మాచందనావతి
యొం దెక్కువ నేర్పులు లేదుగాని మంచికత్తులు లేయనారు గలరు.

ఉగ్ర—సాకును సమాత్యభాగురాయణునకును జెబియొకకత్తి గావలెను. చేయింపుగలరా !

వజ్ర—అహా ! మేము చేయించెడిదేమి ! మియాజ్జయే చేయించును.

మర్రి—చేయించుట కాలస్య మగునేమా ?

ఇంద్ర—అట్లయిన మాయరువురకత్తులు మీరు కానుకగా గ్రహింపుడు. మేము కొర్రవి మరల జేయించుకొనియొదము.

మర్రి—అయ్యో ! మీకు వస్త్రాలంకారములై యరాత్రిపాణానల కాలభుజంగములై రత్నఖచితములై యత్యంతప్రియములైన ఖడ్గములను మీహస్తములనుండి గ్రహించుట మీకుఁ గష్టముగా నుండునేమో యని సంకేహించుచున్నాను.

ఉగ్ర—అట్టిసందేహములు మీయెడల వారి కుండవు.

ఇంద్ర—పరమసంతోషమున నాఖడ్గము సమాత్యభాగురాయణునకు సమర్పించుచున్నాడను.

వజ్ర—కుంతలసేనాపతికి నాకరవాల మిదే కానుకగా నిచ్చుచున్నాడను.

మర్రి—ఇంద్రదత్త ! ఈఖడ్గము మనమనోహరిన్యములను భేదించుఁగాక.

ఇంద్ర—అవి యిప్పుడు లేవు. ముందు బుట్టవు.

మంత్రి—ఉగ్రసేన ! ఈరెండుఖడ్గముల నతికష్టతో నీవు సంరక్షింపుము. కుంతలమున కరిగినపిదప నాఖడ్గము నాకప్పగింపుము.

ఉగ్ర—చిత్తము. (అని ఖడ్గములవ్రాచుచున్నాడు.)

ఇంద్ర—మిత్రేమ ! కేయి యింత ప్రొద్దుపోయినపిదప నన్ను రావించినకారణముమి ?

మర్రి—మహారాజాగారు కొన్నివిషయములు నిన్నడిగి వానికి నీ కేవిప్రత్యుత్తర మిచ్చెదవో తెలిసికొని రమ్మనెను. అది పరమరహస్యములు, అన్యలు వినఁ దగినవి కావు.

వజ్ర—దేవా ! నే నాకులకుఁ బోయెదను.

ఉగ్ర—దేవరవారిసెల వైనప్పుడు వచ్చెద. (అని యిరువురు నిష్క్రమింతురు.)

ఇంద్ర—మహారాజాగారిపక్షము వినుఁ గోరుచున్నాడ.

మర్రి—ఇంద్రదత్త ! కొంతకాలమునుండి కుంతలసార్వభౌమునియెడ నీవర్తనము కేలుభంగిగా వచ్చి దని మహారాజాగారికే తోచినది. అగస్త్యము నీకుఁ దగునా !

మ. నిను లోకం దెటువంటిఫన్యః డనినకా నీ కంతమైశ్వర్య ముం

డిన నీనందనుఁ దెలిగూరుఁ డయినకా నీ కెంతసత్కిర్తిఁ గా

చిన సామంతస్వపాలకుండఁ గదా శ్రీకుంఠలక్షోజితా

భువ కారాజును బూరికైనఁ గొన వీక్షింపించు సామాన్యమే!

ఇంద్ర—(అశ్వరథముతో) మిత్రమ! ఎంతమాట! నేను మహారాజును బూరికైనఁ గొనుటలేదా? మహావాక్కాయకర్మముల నే నెన్నఁడు సార్వభౌమునియెడఁ ద్రోహముఁ దలఁపలేదు. దుష్టనరసర్వములు తీనిచెవిచెంతఁ జేరి కొండెపువసము తోసి యుండుటచేత మహారాజుగారిమన స్సట్లు జెడియుండవచ్చును. అనుమహారాజుమనస్సు కళి మైనప్పుడు నీలైన దానిని సరిజేయవలె?

ఉ. కుంఠలరాజపుంగవునకుఁ సరిగా సరిగాపు లైనసా

మంతస్వపాలకుల్ గలరు మాన్యు లనేకులు, వారిలోన నే

నెంతటిధ క్తియుక్తుడన యెంతవిధముడనో ననుంధరా

కాంతుఁ డెఱుంగఁడ్రొక్కొ చిరకాలపుచుండి నీ వెఱుంగవో.

మంత్రి—నీయవిధేయతకు నిదర్శనములు గనఁబడుచుండఁగా నేను మహారాజుతో నీపక్షమున నేమని మనవి జేయుదును?

ఇంద్ర—అట్లైన వానివర్జనము లేనో ఁనఁ గోరుచున్నాఁడ.

మంత్రి—అందు మొదటి దిది—నీవలెనే సామంతులై విధేయులైన యాటవిక రాజులను మహారాజుగారియాజ్ఞ బడయకుండ బాధించితిని.

మ. అరిగాపుల్ చిరకాలమిత్రులును మామూమర్మముల్ లేనిసా

మరు లాభాగ్యవిహీను లౌజకులఁ గొంపల్ దోచియుం గాల్చియున్

హరిణంబులై వెడలూడియును నీ వంశంబు నొందించి తె

క్కురు ని న్నాపని నేయఁగాఁ బనిచిగో వాక్రవ్యమొ యిత్తతీన్.

ఇంద్ర—ఇంతేగదా నా నేరము?

మంత్రి—కుటి యొందు గలరు విను—

మ. అవనిసాగుఁ డెఱుంగకుండఁగ రహస్యప్రక్రియన్ తెనుకొం

టివి నీ వొక్కటమాత్రం బూర్వపరిపాటిం దప్పి యుట్టెల జే

యవలెన్ గుంఠలభూమిపాలకుఁ డనూయాగ్నిస్థుఁడై నీతనూ

భవునిన్ గారియట్లెట్లు నంచు మదిలో భావించితేఁ జెప్పమా.

ఇంద్ర—అయ్య! నాచిన్న పముఁ జిత్తగింపుడు. కొండరాజులు నాచిన్న నాటనుండియు మారాజ్యపుసరిహద్దులలో నుండి సామంతస్వపాలకులదేశంబులం బడి గృహరామక్షేత్రంబులు దోచుకొని ప్రజలకుఁ గలిగించినయలజడి యింతింత యనరాదు గదా! ఈవెషయములు సామంతురాజులు మికు విన్నవించు మీరు కలువూరు లాకొం

దేశరమూఁకలను మీయిచ్చకచ్చినలెఱంగున మర్దించి బుద్ధి నెప్పి కుంతలేందునకు వి
ధేయులుగఁ జేయు మని నాతో స్వయముగాఁ జెప్పుటయే గాక యెన్నో సారులు త
ర్తమాన మఁపిరి. ము న్నొకసారి కుంతలనైన్యంబుల వారివైకి మీరు పంపితిరి గాని
యాసేనలు కొండదోలకాడి కోర్వలేక పరాజయము నొందెను. ఆమాట మీ లెఱుంగ
నిది కాదు. ఆదురాత్ములు గావించుపీడలు సహింపలేక మున్ను మీరు పలుసారులు వా
రిని దండెంపవలసిన దని చెప్పియుండుటచే మేము వారిపొగ రడంచి వారివలన మేము
గ్రహించినయర్థంబుల మీకును తెలిసిగని గానుక బంపితిని. ఈమాటవికులం గలిచి కుం
తలేందునకు మేము మహాపకారముఁ జేసితిమి గాని యపకారముఁ జేయలేదు. ఆదురా
త్ములు మాయామర్మములు లేనిమూర్ఖు లని మీ రిప్పుడు జాలినొందుచుండిరి గాని వా
రు గావించుదుర్మయంబులు గన్నులారఁ జూచిన మీ రిట్టివరు. వారు నేల మంగలంబు
నం బెట్టి వేచిరి. రాచబాట లరికట్టిరి. స్త్రీలం జఱఁ బెట్టిరి. వారిచే జక్కినమంద
భాగ్యులను వారు దేవతలకు బలియొసంగిరి. ఇండ్లు దోచికొని కాల్చిరి. ఇండ్లు దోచు
కొన్నప్పుడు ద్రావ్యముఁ జూపు మని గృహయజమానులను జిత్రహింసలు జేసి వారికట్టె
దుట వారిపసిబిడ్డలను దుర్మనియలుగా నఱకియుఁ జిచ్చనం బడవైచియు నభిషేకకృ
త్యములు జేసిరి. అట్టిదుష్టులు మీమెప్పులకు మీ ప్రశంసలకుఁ బాత్రము లగుట నాకు
మిక్కిలి యక్కజముఁ గలిగించుచున్నది. ఇంక నాపుత్రస్వీకారవిషయమై యొక్క
మాట చెప్పెదను. సామంతవృద్ధులకులు పుత్రస్వీకృతిఁ జేసికొన్నప్పుడు స్వాగ్రాము
నియనుజ్ఞఁ బడయుట యాచారము గాదు. నే నొక్కడనె గాదు. ఇదివఱ కందఁగో
సామంతులు కొడుకులం బెంచుకొనిరి. వారు మీయనుజ్ఞఁ బడయలేదు. ఏల బడయలే
దని మీ రడుగలేదు. ఈధర్మసూత్రములు నానిమిత్తమై నిర్మింపఁబడిన వని తోచు
చున్నది.

మంత్రి—ఏమీమా ! కుంతలసార్వభౌమునకు నీవు మహాపకారముఁ జేసితివి
గా! నీవంటిమందప్రజ్ఞానిసహాయ మచేయించుటకు మహారా జుంత దుర్బలస్థితిలో లేడు.
ప్రతాపవక్త్రునిదగ్గఁ దగుచంద్రహాసకమారునిం జూచియు శార్వహీను లైనయా
టవికరాజులం జంపి పడసినవిజయంబులం దలంచియు గర్వోన్మత్తచిత్తుడ వై నీయంత
రిమును సార్వభౌమునియంతరిమును నెఱుంగక యభేచ్ఛముగఁ బలుకుచున్నవాడవు.
పుత్రస్వీకారసమయమున రాజాజ్ఞఁ బడయుట యాచారము కాదా? ఈధర్మసూత్రములు
నీనిమిత్తమై నిర్మించితిమా ? ఉగ్రసేనా ! చూచెదనేమి ?

[అపు డుగ్రసేనఁడు భటులుఁ బ్రవేశించుచున్నాడు.]

ఉగ్ర—ఇంద్రదత్త! నీ విప్రుడు చెఱిలో నున్నవాడే కని తెలిసికొనుము.

[కొండజుంట్లు లిండ్రదత్తునిచేతులు వెనుకఁ గట్టుచున్నారు]

ఇంద్ర—నన్నేల మీరు చెఱిఁ బెట్టుచున్నారు?

మంత్రి—రాజద్రోహమునకు.

ఇంద్ర—రాజద్రోహమా! అది మాయంటికుక్క కయినను లేదు. మహారాజు లకడ మర్త్యుల మనుషేరులెట్టుకొని దుష్టుక్రంబులం బన్ని యావృతాలసింహముల నిజ మాయావాగురలం బడఁద్రోచి వారిమనస్సులు విడిచి ప్రజలకును వారికిని విరోధములు గల్పించి దేశమునందు కాంతి నెలకొల్పుటకు మాజు నలబడిఁ గలిగించునట్టి దుష్టపరిపాలకులే రాజద్రోహులు, దేశద్రోహులు నగుదురు గాని మావంటివారు గారు.

మంత్రి—ఏమీ! మేమే రాజద్రోహులమా? జాగ్రత్త! నాలుకఁ గోయించి తలఁ ద్రెవ్వ నేయించి, చేతులు ఖండించి చిత్రవధ జేయించెద.

ఇంద్ర—ఇది నీకుఁ గ్రొత్తపని కాదు. పరమేస్థి విషూచిమకూచిమొదలగు మహావ్యాధులను సృజించినట్లే జననాశనమునకై యొకానొకప్పుడు నీవంటిదురాచారులను గూడ సృజించుచుండును. నీచిత్రవధలు మాకు భయజనకములు గావు. ఏలయును.—

మ. నినుఁ గొండాడినసూతకంబునకు ఖండింపం దగుకొ నాల్గు, నీ

కు నమస్కార మొనర్చుచోనమునకుకొ గోయకొ దగుకొ గేలు, కం

నీ నతుల్ నీ కొనరించుచేతువున క్షింపం దగుకొ నీర్నముకొ,

నదుమగ్నస్థలంబులకొ గుడవకుండ న్యచ్చునే యేరికన్.

82

మఱియు,

తే. నీ. జంతువులజీవనస్థితి జాగరణము

కాలధగ్ధంబు నొందుట గాఢనిద్ర

మేల్కానుట పునర్జన్మంబు, మృత్యు వనిన

వెఱపు గల్గదు మమ్మి విచేతులకును.

83

ఈగ్రంథమునకు మొదట నీ వాడినప్రియభాషణంబులు పీఠికలు గాఁబోలు. ఈ నాటకంబునకుఁ జంద్రహాసప్రేమణము పూర్వగ్రంథము గాఁబోలు! ఖడ్గగ్రహణము ప్రస్తావన గాఁబోలు! ఆహా! గొప్పకుశీలపుండ్రు. ఓహో! ఏమిప్రేమ నభినయించి తివి! హృదయమున నెంత విష మున్నది! నిరాయుఁడని జేసి బద్ధుం జేయుట నిలువెల్లఁ బిఠికకొండలు గలనీవంటిపంద కుచితమైనపని. కూరుఁడవైన, సత్కులభాతుఁడవైన, నభిమానలవము నీహృదయంబున నున్న నాకరవాలము నా కిచ్చి బంధించుము. చీ! ఆడుది యైన నీకన్న యోగ్యురాలు. సర్పములు, బెబ్బులులు మొదలగుదుష్టజంతువులను గ్రోక్క

మున నీతోఁ జోల్చుట వాని నకమానించుట. నీలివిహీనుడైననీవు మహారాజామా
త్యుడే వయ్య నాకంటి కొక్కపురువులాగునఁ గనఁబడుచున్నాడవు.

మర్రి—ఉగ్రసేన ! పరాభగ్రహవిప్రుఁడై యుండఁ జూచుకొని ప్రేలుచున్న
నీదురాత్ముని వావలగదిలో బంధింపుము. సింహశాస్త్రాలాదిఘాతకజంతువులను మాయా
భయోగాములచే సాధించుట ధర్మవిరుద్ధము కాదు.

ఉగ్ర—అది యెన్నఁడు ధర్మవిరుద్ధము గాదు. మీరంటివారు ధర్మవిరుద్ధము
చేయుదురా ?

ఇంద్ర—నీముఖసందర్శనము మహాపాతకహేతువు. కావున నన్నాకలకుఁ
గొంపోవుట నా కుపకారము.

ఉగ్ర—నీ కుపకారము నేయుటే మా సంకల్పము. రా.

ఇంద్ర—ఇదే వచ్చుచున్నాను. పద. పద. (తనలో) అహహ ! విశ్వరూపు
రెంతచంచలములు!

గీ. తుణముక్రిందట నొకమహికాంతుడైనయి

యపుడే కారాగృహంబున కతడి నైతి

తుణములో నెండ తుణములో గాలివాన

కలిమిలేములు కావడికడవ లరయ.

34

అహ ! ఈదురాత్ముడు మా చంద్రహాసున కేమియెగ్గు దలఁచి కుంతలంబున కంపె
నొగదా ! నావివాద మతనియాపడఁ దప్పింపఁ జాలదు. ఈశ్వరేశ్వ యెట్లున్నవో
యట్లు జరుగు.

క. ఆమృతంబు విషప్రాయము

కమలాక్షునికరుణ దోఁజుకాలమునందుకొ

గమలాక్షునికృప గలిగిన

నమృతం బగు విషముసయిత మదనిముసమునకొ.

35

(అని యిరువురు నిద్రమొందుదు.)

మర్రి—(తనలో) ఓయీకా ! నీప్రభాతము వర్ణనాదుస్సాధ్యము కదా !

మ. జనహంసర ప్రయభేలనంబు లగు, వాంఛిత హేచ్చు నీ వాతహిం

చననేళక వృద్ధయంబు తాయి యగు రాక్షిణ్యంబులే క్షణదేశకొ

మన సాత్రోధమహిగ్నికిం గొలిమి యై మండుకొ విజృంభించి నం

దనులుకొ దండ్రులు నన్నదమ్ము లనుభేదం బుండ దింఠేనియుకొ.

36

ఓభగవతి ! భక్తాభిష్టప్రదాయినీ ! కాత్యాయినీ !

గీ. చంద్రహాసశోభితబిందుసమితి యనెడు
పూల మును నిన్ను నర్చింపఁ బూనియుండ
వాఁత లొనరించి రంతరాయముల నిపుడు
శేతు నిర్విఘ్నముగఁ బూజ చిత్తగింపు.

37

గీ. భాగురాయణచరితాప్రబంధమందు
ముగిసె మూడొకములకథ ముచ్చటొదన
నాలుగవయంక మాకును నానుటొడు
మామలను బన్ని చంద్రాస్తమయమునంగు.

38

ఈరాత్రి జరుగుదోపుకులూఁ జిక్కడు ద్రవ్యంబు నున్న సేనుడు గాని, బంట్లుగాని
వారింపకుండ నేను వేయికన్నులఁ గనినెట్టుకొని యుండఁబయు.

(అని నిష్క్రమించును.)

ఇది తృతీయాంకము.

చతురచంద్రహాసము

— ౧౦ : —

చతురచంద్రహాసము.

[అప్పుడు చంద్రహాసుడును చారాయణుడు డను కందుకయుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

చంద్ర—చారాయణా ! పరిజన మాచెట్టికిందఁ బటవట్టిగములలో విడిసి యున్నది కదా ! నేను తుణకాల మీయుద్ధానవనమున విహరించి పథశ్రమఁ బాపి కానియెద. ఇందు వనము ప్రవేశింపవచ్చునేమో వనపాలకుల నడుగుము.

చారా—కుమారా ! అట్ల చేకెద. ఓయీ ! వనపాలకా ! ఈయుద్ధాన వన మెవ్వరిది ? మే మిందుఁ బ్రవేశించి తుణకాలము విశ్రమింపవచ్చునా ? ఏమను చున్నావు ! ఇది యమాత్యభౌగురాయణునితోటా ! ఇందు యథేచ్ఛముగా మేము విహరింపవచ్చునా ! సరి సరి ! మంచివాడవు ! కుమారా ! రమ్మ. వనము బ్రవేశితము.

చంద్ర—చారాయణా !

క. తనయింటికి నతిఘనమగు

మనకును స్వాగత మొసంగ మలయానిలునికొ

వనలక్ష్మి పనుచుచున్నది

యనుపమసుగంధ మనెడునర్హ్యముతోడక.

1

చారా—కుమారా ! అందుచేత వనలక్ష్మి నీ కిప్పుడు దగ్గనీయురాలు.

చంద్ర—అయ్యో ! ఈవనరామణీయక మెంతమాచినఁ దనివిననక యున్నది.

సీ. ఎండ గన్నడకుండ నిలఁ గ్రమ్ముకొను చెట్లనీడలు వెడదపందిళ్ళు గాఁగఁ

జలఁగి యిట్లుటఁబాటు చిలకలబాయలు పచ్చనితోరణప్రతి గాఁక

వనదీవరాదంతలైఖరి దనరారుపూలు ముత్తియములప్రాలు గాఁగ

కుకలజనానందసంధానకరము లౌ పరభృతస్వవములు పాట గాఁగ

బూదుమారంబు వైఁ జల్లు బుక్క గాఁగ

నవితసంతోల్పవంబున నతిశయిల్లి

యమలినద్విశసంతర్హణములు గలిగి

యీవనము బొల్పుఁ బెండ్లివారిల్లుతోఁలే.

2

చారా—పెండ్లికొడుకుఁ బెండ్లికూతురు లేని పెండ్లివారిల్లు శోభిల్లుదు గదా!
కావున నీపండిశ్శవడుమ నిలిచిన నీవు పెండ్లికొడుకు కని రలంచెదను.

చంద్ర—కన్యాప్రదారలు మనకొక కిక్కడ సిద్ధముగ లేరు.

చారా—అది నీ కెట్లు చెప్పఁగలవు. మహారాజసందర్శన మెట్లు పరిణమించునో?

చంద్ర—ముదిమిచే మతి చలించి యసందర్భములు పలుకుచున్నావు. ఇంక నీ
పలుకులు గట్టిపెట్టి వనసౌందర్యముఁ జూడము. ఈమహిజములు సకలాలంకారములు
దాల్చినయంగనల ట్లున్నవి. ఇదియెల్ల వసంతునిప్రభావము గదా !

మ. తనరాజ్యంబున నున్నవృక్షములు నైతంబుం గడుకొ శోభమై
దనగంగా వలె నంచు నెంచుచు వసంతక్షౌరీతేజ్రుండు క్రొ
న్ననజొంపంబులతో వినుతనలతాంత్రేణితోఁ బండ్లతోఁ
దనరం జేసె మహిరుహంబుల నిశాదాగ్రంబు క్లాఘ్యంబుగఁ.

3

చారా—కుమారా ! ఈపువ్వుకోట నాకంటికి—

గీ. కుసుమదుండు వసంతుండు గురువు గాఁగఁ

జలుకలును గంఠుఁగోయిలలో శివ్యతగఁ

దన్యదూక్తులు గదనవేదముగ నహహ

కామకాస్త్రకళాశాలగతిఁ దనచ్చె.

చంద్ర—ఇది నాబద్ధికి సిద్ధాశ్రమమునలఁ దోచుచున్నది. ఎందుచేతనన,

మ. చరికిక వానకు నెండకుకొ నెఱపు లేకం బేనియొక లేక యా

కలములో నించు నిగంబరాకృతి నా జ్ఞానాసముం జేసి ని

చ్చలు నానందముతోడ మాధవపదాబ్జాతద్వయం గొల్పుచుం

గలకాలంబును నీఃహంగములు వానస్థుల ట్లుండుటక.

5

చారా—కుమారా ! ఈఫలములు మిక్కిలియాశ్మగౌరవముఁ గలవంటువులు

నునూ ! ఎట్లనఁ :-

మ. తిలిదండ్రులో శ్రమజెంది కూరిచినవత్తెం విచ్చి పోకున్న లో

కుల యాచింపక బంధుసంతతికి వ్రేఁగుంగాక యెల్లప్పు టె

క్కలనే నమ్ముక పాట్లపోసికొని వేడ్కం బ్రాదులం బుచ్చెడుకొ

గలిమిం ద్రుశ్శక లేమిఁ గుంధక కడుకొ సంతృప్తచిత్తంబులకొ.

6

చంద్ర—చారాయణా ! అంతేకాదు. పరోపకారార్థ మిదల శరీర మృదు
మాట యీపులుగులయందు సార్థక మగుచున్నది. ఎట్లంటేని,

మ. రమగానామృతధారచే నమలకోత్రప్రీతి గావించెడుకా
దమమాంసం బిడి చంపుచున్న నరు మేనం గండలం బెంచెడుకా
దమచర్మంబులఁ గొళ్ళ నడుభ్రతపదార్థవ్రాతముం గూర్చుకా
ఘృము లీళ్లుబుజీవిలంబులు రదన్యంబు ల్లకుకా వ్యర్థముల్.

7

చారా—కుమారా ! ఎంతసేపు నీవిహంగములనే మెచ్చెదవు గాని యాతుమై
తలం జూడనేమి ?

గీ. విరహిణీజనంబులమీద విచ్చలవిడి
యలరువిల్లుడనెట్టి యహంకరించి
చెఱుకుగడకుపాకులనుండి చిమ్మునట్టి
గుండలదా రన నీతేటిగుంపు లలరు.

8

చంద్ర—ఓ యీ ! ముసలివాడ వైవను శృంగారరసాసక్తి నిన్నింకను విడువ
లేదు. ఇది నా కట్లు తోచుట లేదు. వసంతుని కతిథు లైవద్రాహ్మణులవిధమున నా
కంటి కిది యగపడుచున్నది. చూడు—

మ. వెలయంగా మఘపద్మిజాలిక లతాపిరంబులం బెట్టి య
య్యలరుండేనయపానంబు బిడి దాహం బంతయుం దీర్చి య
వృల లేడెమ్మెగవీవనకొ విసరి సంభావించి వైశాఖిపూ
జలు గావించు వసంతుఁ డెంతయు యశస్సంపాదనోత్సాహి యై.

9

చారా—కుమారా ! పడుచువాడ వైన నీకు శ్రవణానందకరముగ నుండవలయు
నని వణికినము శృంగారరసప్రధానము జేసితిని గాని నాకొఱకుఁ గాదు. ఈచమత్కా
రము జూడు—

గీ. పల్లవసమాగమంబున నల్ల మలరి
వీనుదోయికి మిక్కిలి విందు గాఁగ
పొడుకొయెల వెలయాండ్ర పొటలకును
శ్రుతు లొసఁగుచున్న వీతేట్లు రుతులచేత.

10

చంద్ర—చారాయణా !

గీ. కడుపు నిండంగఁ బూడేనెకల్లు దాచి
క్రొత్తవార లున్నారనుగొంతు లేక

బదరుచున్నట్టి రుమ్మెదకదుపుఁ జూడు
చెనఁటిత్రాగుబోతుల కందు సిగ్గు గలదె.

11

చారా—ఇంచుచేతనే మధ్యపానము నిషిద్ధ మైనది.

చంద్ర—చారాయణా ! మార్గాయాసముచేత బడలియున్న నాయంగములు
విశ్రాంతిఁ గోరుచున్నవి. కావున విశ్రమించుటకు నా కేదైనలతాగృహము జూపుము.

చారా—(ఇట్టటుఁ జూచి) కుమార ! ఆదె చూడు. భానుకిగణదుర్భేద్యముగ
నున్న యాలతాగృహము నిజపుష్పసౌరభంబులచేత నిన్ను క్షణము విలుచుచున్నది.
అందు మెత్తనిపూసెజ్జకూడ గలదు. అం దించుక నేపు విశ్రమింపుము. నేనును నీలాస
నీరాక యమాత్యభాగురాయణునిపుత్రున కతీగించి వచ్చెద.

చంద్ర—అతివచప్పము మిక్కిలి రమణీయముగ నున్నది. పద వెళ్ళుదము.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

[అంతట విషయయు సఖి యగు కాంచనమాలయుఁ బ్రవేశింతురు.]

విషయ—సఖీ ! కాంచనమాల ! నీమాటకు నే నేమిప్రత్యుత్తరము లేపుఁ
గలనే ? నా కేమిచేయుటకుం దోచకున్నది.

లే. గీ. తల్లిదండ్రులయానతి దాటఁ జాలఁ

దలిరువిల్లునిదాడికిఁ దాళఁజాల

నెమ్మనమ్మునఁ గోర్కెలు నిలుపఁజాల

సిగ్గుపెంపున మితోడఁ లేపుఁజాల.

12

కాంచ—చెరీ ! విషయా ! నాకడ నీ కంఠసిగ్గేలనమ్మా ! చేటికలమనస్సు
లంఠఁపురాంగనలమనోరథములు దాచుకొనఁదగినబరిణాలుకా !

విషయ—సఖీ ! ఎఱుంగుదును. నీకడ నున్న చనపు నాకు మఱియెవ్వరికడను
లేదు. నీ కఠింగింపఁ గూడనివిషయములు నా కెవ్వయు లేవు. అడువిడ్డలమీఁదఁ
దండ్రీ కంఠయధికార మున్నదో చూడు—

లే. గీ. కన్నెమన సెట్టు లున్నదో కన్గొనకయె

యిచ్చవచ్చువానికిఁ దండ్రీ యాయవచ్చు ;

ఆపుదాన మిచ్చెడుసప్పు డెమ్మనపుడు

దాని నడిగి యిచ్చునె యజమానుఁ డెందు.

13

కాంచ—చెరీ ! నిన్నంతగారామునఁ బెంచినమానాయనగారు నిన్నుఁ బశు
ప్రాయముగఁ జేయునా !

విషయ—చేయకేమి ! పాత్రాపాత్ర లెటుగక పవిత్రచరిత్రము లేనిబ్రాహ్మ
ణునకు గోదాన మిచ్చినట్లే యేదో స్వప్రయోజనము మనస్సులోఁ బెట్టుకొని నన్నుగ
నేనున కియ్యఁ దలంచుచున్నాఁడు. చండాలుని సమాపింప నొల్లనిఛాందసుఁడట్లు నా
మన స్సుగ నేనునిఁడటఁ బోవకున్నది. వనస్సాన్నిధ్యము గలిగినపిమ్మటఁ గదా శరీర
సాంగత్యము. మాటమునం దనురాగము ప్రథానము.

క. అనురాగం బనియెడల

క్లను ననవిల్తుఁ డనుస్వర్గ కారుం డదికిం

చునఁట వధూవరహృదయము

లను గదలీఫలయుగంబులగునఁ జెలియా.

14

కాంచ—చెరీ ! నే నది యెటుగకపోలేను. అనురాగము లేనివానిపై మనసు
నిల్చు మని కన్య నడుగుట పల్లమునుండి మెరకకు నీటికాలునఁ ద్రవ్వట.

విష—ఓసీ ! యెఱిఁగి యెఱిఁగి యుగ్ర సేనునిమీఁదఁ గూర్చి నిలుపు మని యె
ట్లుప్రజ్ఞించితివే ?

కాంచ—మీ నాయనగారు చెప్పుమన్నమాట జెప్పితిని. నీవు చెప్పినయుత్తర
మాయనలో మరలఁ జెప్పెదను.

విష—నాయనగారు చెప్పుకచ్చును. నే నేమని యుగ్ర సేనుని వరింతునే ?

ను. ఎలసాయంబును జూచి మేల్బడుదునో యీతండు మేలఁగొనం

బులపోవించును జెట్టఁబట్టుదునో నూపుం జూచి కామింతునో

డలముం గన్గొని వానిఁ జేరుదునో నామక నచ్చుసల్లక్షణం

బులలో నెయ్యది యున్నదో యట నిజంబుం జెప్పవే నెచ్చెరీ.

15

కాంచ—కన్య క పేక్షాజీయము లగులక్షణము లేమియు వానికడఁ గనంబడవు.

విష—చెరీ ! ప్రపంచమున ననేకు లిట్లే తమలిడ్డలను ధనకాంక్షచేతను మో
మోటచేతను బంధువులనిర్బంధముచేతను ననుయోపరాస్త్యవ్రణము సేయఁజాలకపోవుట
చేతను వరుసకుఁ దగినకట్టుములు గానుకలు నిచ్చుటకుఁ దగినసామర్థ్యము లేకపోవుట
చేతను,

నీ. పూటకు గతిలేనిపుట్టుకేదను నైన విడై యెటుంగనియెట్లు నైనఁ
బసయెల్ల దూరినమునలిదయ్యము నైన నన రొకించుక లేని నీమనైనఁ
దలలు మార్చుదుజగద్రంఛకాథము నైనఁ గులగౌరవము లేనిహుళ నైన
నినయగుంపద లేనినీతిఁడి నైనను బరమబుద్ధుం దగుసాపి నైనఁ

బ్రాణమిరుఁడంచుఁ బ్రాతఁచుట్ట మటంచుఁ
గట్టిపెట్టుచుండు) గన్పియలను
నెట్టివారి కైన పితము లోఁ దలఁపక
తల్లిదండ్రు లార! దయ నొసంగి.

16

కాంచ—అమ్మా! యెవరో కొందఱు గాని యంతఁ జెట్లు చేయుదురా.

విష—కొందఱు గాదు. ఆ చేతులు చేయుదురు. నీ వన్నట్లు కొందఁ జయినను,
మాతల్లి యాకొందఱిలోఁ జేరినవాఁడు. చెల్లీ! నిన్నకుపాతమనన్ములో నీ వొక్క
మాట చెప్పువే. ఆతనిముగ మైనఁ జూడ నొల్లనివానను వానిపాణిగ్రహణ మెట్లు
చేయుదునే? ఆతనిలో నెట్లు గాపురము నేయుదునే? వానిచెట్టిబట్టుట దున్నపోతు
జెట్టిబట్టుట గాదా! చెల్లీ! నాజనకుఁడు నిద్దరవోవుతఱి నన్ను నీట విడుచుట మేలు.
వినుము చెట్టి చంపుట నాకు మహాపకారము. ఒక్కసారి కూర్చిరఖడ్గములోఁ గుత్తుక
గోయట మిక్కిలిప్రియము. ఓసీ! నానిశ్చయము త్రికరణశుద్ధిగాఁ జెప్పుచున్నాను
వినుము.

లే. గీ. పసపుబాం దని మెడ కొక్కపలుపుఁ జుట్టి
కా దనక యుగ్ర)నేనుండ స్తంబమునకుఁ
గతినుండ నన్ను మానుయ్య గట్టునేని
నదియె యురిత్యాదు నామెడ కంబుజాక్షి.

17

కాంచ—సఖీ! ఆమంగళతచనములు నోట రానీయకుము. అమ్మా! నీమనో
వ్యధ యంతయు నే నెఱుఁగుదును. నిజముగా నీతల్లి నీకు మహాపకారము చేయుచు
న్నాఁడు. ఈవిపత్సముద్రమునుండి నిన్నుఁ బరఁజేర్చఁగలతెప్ప యేమున్నది? ఈవివాహ
ముఁ జేసికొనక తప్పదేమో యని నేను భయపడుచున్నాను.

విష—(కోపముతో) ఏమీ! తప్పరా? నా కి యాపదఁ గడువంబెట్టిగల
నెచ్చెలులు మువ్వు రున్నారు.

కాంచ—ఎవ రా నెచ్చెలులు?

విష—సఖీ! మీరు గారు.

క. ఎన్నటికి నిక్కుమాలిన

కన్నెలపాలిఁటికిఁ గామగవు లామువురుక

మిన్నక విను చెప్పెద ని

షష్ఠుని నీరున్నది విసమున్నది నాకుకా.

18

కాంచ—(చెవులు మూసికొని) సఖీ! ఆయంకళము ప్రతిహత మగుఁగాక సఖీ! ఆసన్నకల్యాణ మగు నీ విట్టిపలుకులు పలుకఁ దగదు. నీ కింతకష్టముగా నున్న దని వినునేని నీతండ్రి తన మతము మార్చుకొనవచ్చును.

విష—ఓసీ! నాతండ్రియనన్ను వ్రజము, నాబాహుజలముల నది తడిసి మెత్త బడెడు. ఇంక నాయాశ లగుగంటినవి. ఈరాచతులమునఁ బుట్టుటకంటె నేచేదయింట నయినఁ బుట్టిన నింతకన్న సుఖపడుదునుగా! కొట్టికొనకు నే నొకపక్షి నయి పుట్టి నను సుఖింతును. ఆహాహా!

మ. పులుఁగుంకన్నెలు తొంటిపుట్టువున నేపున్నెంబులం జేసెనో

తలిదండ్రుల్ సెల వీయకుండఁ దరులో దాంపత్యముల్ గూర్చు

చలకుందీ వెలతూఁగుటుయ్యెలలవై నవ్వారిగా నూఁగుచు

గలకాలంబును గడుచుకొనగుమ నానందాన్ని నోలొడకున్.

19

కాంచ—సఖీ! రాచకన్నీయలుమాత్రము తమతమయభీష్టములం బడయలేదా?

విష—వా రెంతయదృష్టవంతులో విదగ్ధరాజనందన యగురుక్మిణి నిజసోదరులు పశుపాలుం డని గోపాలదేవు నధిక్షేపించి శకుపాలున కియ్యఁజలఁచినపుడు వారిసంకల్పము భగ్న మగునట్లు యనువంతఃపరిధిచంద్రుం డగువానుదేవునే చెట్టఁబట్టినట్లు, బలవంతుం డగుబలదేవుఁడు తన్నుఁ బొండునయ్యమున కీయక దుస్సోధనున కీయఁ దలంచి నపుడు వానుదేవానుగ్రహంబునఁ దనమనోనాయకుఁ డైయున్ననుని సుభద్ర పెండ్లియాడినట్లు, నిజమనోరథంబుల సిద్ధి నొందించుకొనుటకుఁ దక్కినకన్యలకు సాధ్యమా? వారవతారపురుషుల నాశ్రయించుటచే వారు కోరినకోర్కె లన్నియుఁ బండినవి. అదియు నుంఁగాక వారెవ్వరో యొక్క పురుషునిమీఁద వలపు నిలిపిరి. ఉగ్రసేనసాంగత్యము నాకక్కఱలే దనుచుంటిఁ గాని నే నింతవఱ కెవ్వరివైన వలపు నిలుపలేదు. నీవలపుల కొకనమస్తారము.

తే. గీ. అతివ యుగ సేనపితాచ మావహించి

వీడ నేయకుండిన నాకుఁ బెండ్లి వలదు

బ్రహ్మచర్యవ్రతము బూని బ్రహ్మవిద్య

నభ్యసించి నే నాగార్జ్యుట్టు లుందు.

20

కాంచ—చెరి! నీ వింతకటకటంబడ నక్కఱ లేదు. నీయిష్టదేవత యైనకాత్యాయని యనుగ్రహమున నీవలపులకుఁ దావల మగువరుఁడు లభింపకపోడు. ఆమెకు స్మృక్కికొనుము.

విష—ఆనుదినమును మ్రొక్కుచు నేయాంటిని. ఇప్పుడు మఱియొక సారి మ్రొక్కుద.

నీ. కడుపార నేడేవి గాంచి కొండలరాజు చేల్చులగమిలోన వినుతిక్కె
చెలువార నేడేవిచెయిబట్టి ముక్కంటి యొకయింటివాఁ డయియుండఁగలిగె
చనువొప్ప నేడేవి చంద్రాగ్రజోటిరుననమేను జీలివి యాక్రమించె
నెనరొప్ప నేడేవి నిర్జరావళిఁ బ్రోవ మహిషదానవు నాజి మట్టుపెట్టె

ఆ. వె. సలిసగర్భరాణి నారాయణునిరాణి

యూడిగంబు సేయునువిద లెవలె

కట్టి యాదిత్య క్తి నఖిలజగన్మాత

నఖిమతాగ్రసిద్ధి కాశ్రయింతు.

21

కాంచ—సఖీ ! నీవు భగవతి యగుకాత్యాయని నక్షత్రపుష్పములతోఁ బూజించితివి గాన నామె సంక్రీత యయి నీ కనురూపవరని నచిరకాలంబునఁ గూర్చు. నీ మనఃఫేదము కొంత శమించుట కీపువ్వుఁదోటలో నిటు నటు దిరుగుదము రమ్ము.

విమ—సఖీ ! యీవిహారములు జనకుఁడు నామనంబునఁ గావించినప్రహరముల వేదన నపవయింపఁ జాలవు. అయినఁ గొండోక పోస్తపుచ్చుటకు నీవెంట వచ్చెద నడువుము. (అని యిద్దఱు నడచుచున్నారు.)

కాంచ—కల్యాణి ! వసంతమహారాజుపరిపాలనము మిక్కిలి ప్రశంసనీయము గుని! ఇంతకుమున్ను వనభూములు బరిపాలించినశివభూపాలుఁడు భూరుహాపుత్రునికి మిక్కిలియాశలపాటు గావించి మోడుపఱచి యందు నివసించుద్విజావళి కన్నము లేకుండఁ జేసి బహుశార్దూ గావించెను. ఈవసంతభూపాలుఁడో వనభూములు సకల ఫలసమృద్ధములై ద్విజులకలకలనాదములు గలిగి శోభావంతము లై యుండునట్లుజేసెను. వెనుక దేశాంతముల కరిగినద్విజశ్రేణి మరల వచ్చి యిందుఁ గాపురముండెను.

విమ—కాంచనమాలా ! ఈవసంతమహారాజు పరిపాలనమున నున్నయీద్విజ శ్రేణి కంతస్వాతంత్ర్య మున్నదో చూడు—

మ. అరి వెట్టించిలేదు స్వాస్థితము కా నగ్గంబులక లంచ మె

వ్యరి కీ నక్కఱలేదు, మంత్రులహహాద్వారంబులక నిల్వ న

క్షణలే, వెయ్యది లోచననో యదియె పల్ల న్వచ్చు, బోవచ్చు నె

వ్యరితోఁ జెప్పక యిచ్చమాకడకు నీ స్వాతంత్ర్య మెం దున్నదే. 22

కాంచ—ఇట్టిస్వేచ్ఛ యేభూములలోను లేదు.

విమ—సఖీ ! నాతోటలో నున్న పులుఁగుల కున్న పాటిసుఖమయిన నాకుఁ గలుగనీయక నాతండ్రి చంద్రహాసముతో నాగొంతుఁ గోయఁ దలఁచుకొన్నాఁడే.

కాంచ—చెనీ ! ఆచంద్రహాసమే నీకుఁ బూలదండ యగుఁగాక !

[అంతట లతాగృహమునఁ బండుకొని చంద్రహాసుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

విష—సఖీ! సఖీ! అటు చూడటం చూడు. అపువృత్తిరమునఁ బండుకొన్న వా రెవరి!

కాంచ—(చూచి) కల్యాణి! యెవరో కొత్తవార ట్లున్నారు.

విష—దావునకుఁబోయి పేలుకొనియున్నాఁడో నిద్రించియున్నాఁడో చూచిరా.

కాంచ—(పోయి చూచివచ్చి) సఖీ! గుఱ్ఱువట్టి గాఢనిద్ర బోవుచున్నారు.

అతః దేహావృత్తులుఁడు. మనయూరు గాదు. మనదేశము గాదు.

విష—బ్రాహ్మణుఁడా, తదితరవర్ణుఁడా?

కాంచ—రూపరేఖావిలాసములం బోల్చి చూడ నతఁడు క్షుత్రియకుమారు నట్లు లోచించుచున్నాఁడు.

విష—ప్రక్క నెవరైన నున్నారా?

కాంచ—ఎవ్వరు లేరు. సఖీ! ఈప్రక్క లవహముతో నన్ను దడుపకేల?

నీవు స్వయముగా వచ్చి యతనిం జూడుము.

విష—సఖీ! పరపురుషసందర్శన మెట్లు చేయుదునే?

కాంచ—నిదురించుచున్నప్పుడు చేయవచ్చును. అయినను జూచినపిమ్మటఁ బరపురుషుఁడు గాకపోవచ్చును.

విష—భావార్థితము లయిన నీమాటలు గట్టిపెట్టి న న్నటకుఁ గొనిపోమ్ము.

కాంచ—సఖీ! నిన్ను నే గొనిపో నక్కఱలేదు. నీయాశ్రమే ని న్నటకుఁ దోడ్పనిపోవును. (అని యద్దఱు లతాగృహము నుపింతురు.)

విష—(చూచి) సఖీ!

తే. గీ. జనకుఁ డవతారముల నెత్తి జగతిఁ దిరిగె

నేటి కవతారములు దాల్చి యేనుఁగూడ

వసుధఁ జరియింపరా వని పఠగించి

మనుజుఁ డై వచ్చి-ట్టి మన్మథుఁ డితండు.

23

కాంచ—చెలీ! నిజమే. సహధర్మ్యచారిణి యయినదత్తిదేవియు నతనితోఁ గూడ మహిమండలమున నవతరించి యుండుటందేసి యా మెను వెదకికొనుచు నతఁ డిందు వచ్చి యుండవచ్చును.

విష—కత్తిదేవి యెందున్నది?

కాంచ—ఎందున్నదో యెక్కఁ రెఱుఁగుదురు. ఇం దుండకచ్చును.

విష—(చిలునవ్వుతో) చాలు ! నీపరిహాసములు.

కాంచ—పరిహాసము గాదమ్మా ! నేను నిజమే చెప్పితిని. మన్యభుఁ డున్న చోటనే రతి యుండును.

విష—సఖీ ! ఈపురుషరత్న మేనంతభునియందు జనియించెనో కడుసార నీతనిం గని యేల్లిదండులు ధన్యు లయిగోయితనిని నివాసస్థానమై యేభూమి పుణ్య భూమి యయ్యెనో యీతనినామధేయముం దాల్చి యేవణకాము లక్షరము లయ్యెనో తెలియలేదుగదా !

తే. గీ. దానిపున్నెంటె పున్నెంటు, దానిచక్కఁ
దనమె చక్కఁదనము, దానితనువె గనువు,
దానిజన్మంటె జన్మంటు, వీనిఁ గూడి
యఖిలభోగంటు లేయింతి యనుభవించు.

24

మతియు—

తే. గీ. అడవిఁ గాచినవెన్నెల యోవనంటు
పవటఁ గలిపినపన్నీరు భాగ్యలేఖ
శూన్యగృహగలవీపంటు సోయగంటు
ఈస్వపాలనందను వరియింపకున్న.

25

కాంచ—నామధేయూరు లీయనను లేపి కనుగొందమా ?

విష—సఖీ ! నిద్రాభంగము చేయరాదు. ఈయనవైఖరిఁ జూడ నధికపరిశ్రమ ముచే బడలికట్లు గనఁబడుచున్నాఁడు.

కాంచ—అట్లయిన నీయనవృత్తాంతము మన మెఱుంగు టెట్లు ?

విష—ఆయనంతటాయన మేల్పాంచువఱకు తుణకాల మిచ్చట నిలిచి యాలా వణ్యసముద్రమున నోలలాడుదము.

కాంచ—ఆసముద్రతరంగములలోఁ బడి నీ వెక్కడికి గొట్టుకొనిపోవుదువో యని భయపడుచున్నాను.

విష—నే వెక్కడికిఁ గొట్టుకొనిపోను. ఇక్కడనే యుండును.

కాంచ—ఓహో! ప్రేమ యను జిగురుచే నీపాదము లీస్థానమున కంటుకొని యూడిరాకున్నవి. కాదు కాదు. ఎవఁడో యిక్కరుఁ డైనవిలుకాఁడు తనపాదపరక పురచే గదలకుండ నిన్నరికట్టి యుండఁబోలు !

విష—సఖి ! నీయిష్టమువచ్చినట్లు నన్నుటకు నీకు సమర్థము దొరకినది.

కాంచ—భగవతి యైనకాత్యాయని వెంటనే నీప్రార్థనము సఫలము చేసిగది.

విష — సఖీ ! యిల్లుకఁగానె, పండుగ గాలేదు. నావంటిమండభాగ్యురారి కంతయదృష్టము పట్టునా ?

రా. ఈరాజన్యనికేలు వట్టుటకు మున్నే కన్య సద్భక్తిమై
నారాధించెనో స్వర్ణాభరణములతో నాయదిగ్రాట్యన్యక
గారిత్యాన్యతవృత్తులం గురిసి యాకాత్యాయనీదేవి యే
నారీరత్నమనోరథాంకురముల న్నర్థిల్లఁ గాఁ జేయునో.

26

కాంచ — కాత్యాయనీదేవికి నీయందు సంపూర్ణానుగ్రహ ముండుటచేతనే నీ
మనసుకు నచ్చునట్టియనుకూలవరనిఁ జేయిబట్టుకొని తీసికొనివచ్చినట్లు నీయెలదోటకుం
దీసికొనివచ్చి, మనసారఁజూచి యానందింపు మని నీకన్నులముందఁ బడవైచినది.
దేవి చేయవలసినపని యైనది. ఇక నీ పనియె కొఱత.

విష — నాపని యేమున్నది ?

కాంచ — నీగుణములచేత నితనిని బంధించి వశంపదుని జేసికొనుటే.

విష — ఓసీ ! నీనోరు విశ్వంభులమై వదరుచున్నది.

కాంచ — అది కాలప్రభావము. మున్ను మూఁక లయినకోయిలలు వసంతమున
వాచాలతఁ జూపవా ?

విష — సఖీ ! చూడుచూడు. నిద్రలో నశఁడు మందహాసము చేయుచున్నాఁడు.

కాంచ — కలలో నీవంటిదనికురా లెవ్వతెయీ సగసోక్తులచే నతని నలరించి
యుండును.

విష — నీపరిహాసము పొరము మీఱినది.

కాంచ — నీమోహము వెల్లివిరిసినప్పుడు నాపరిహాసము పొరము మీఱదా ?

విష — ఓసీ ! ఆయన యుత్తరిల్లుచున్నాఁడు. మెలఁకుక వచ్చునేమో యావ
లకుఁ బోదము రా.

కాంచ — మెలఁకుక రాలేదు.

విష — ఓసీ ! ఒత్తరిల్లినప్పుడు ప్రకృతలానుండి యేదో క్రిందఁబడినది. మడఁ
చిన భూర్జపుత్రమువలె నున్నది చూడు.

కాంచ — ఔను ! అడుగులచప్పుడు గాకుండ బొటనవ్రేళ్ళమీఁద నడచి యా
భూర్జపుత్రముం దీసికొనివత్తునా ?

విష — అది యేదో బాటై యుండవచ్చును. ఒకరిజా బొకరు చూడఁ గూడదు.

కాంచ — మన మాయనరహస్యములు దెలిసికోకద్దు. ఈయన యెవ్వఁగో తెలిసి
కొందము.

విష—అట్లయినఁ దీసికొనిరమ్ము.

కాంచ—(మెల్లగా నడచి భూర్జపత్రముం దెచ్చి) ఇదిగోనమ్మా ! ఇది యేదో రేఖవలె నున్నది.

విష—(పుచ్చుకొని చూచి) ఔ నే ! ఇది మాతండ్రివారవలె నున్నదే. ఈ రేఖ మాయన్నయైననుదనుక వ్రాయబడినది. కాని, యీ నవమన్మథుఁ డేల యీ రేఖావాహకుఁడు గావలెనో ?

కాంచ—విషయముఁ జదువుము.

విష—ఇదిగో చదువుచున్నాను—

శ్రీరస్తు చిరంజీవి యగు మదనుని మా జనకుఁడు భాగురాయఁబుడు చిరాయు రానోగ్యములు గల్గునట్లు లాశీర్వదించి వ్రాయునది :—

సీ. ఈతండు పోలెందుఁ డింద్రదత్తసుతుండు చంద్రహాసుం డని జగతిఁ బరఁగు

కాంచ—ఓహో ! పులిందరా జగు నింద్రదత్తునికుమారుఁడా యితఁడు !

విష—(తనలో) వృద్ధయమా ! నీ కిప్పుడు కొంతయాశ కలిగినదా ?

కాంచ—తరువాతఁ జదువవమ్మా !

విష—

ఇతఁడు నద్దుణరాసి యితఁడు విద్యబ్రహ్మ ప్రవరీయ మితనికార్యఫక్తి

చిరకాల మితఁడు జీవించియుండెనా నదిగావులను జేసి యభిలష్యపులఁ

గుంజలరాజ్యంబుఁ గొలఁచె పొలిందు నేవిధంబున నైన నీవుపుడు

లే. గీ. మనకమ్మితుఁడు గావున మదన ! నీవు

ఏను లేనని సంనియం బింతకడక

యెట్లు నేయుదు నని భయం బింతపడక

విషము నీతని కియ్యవే వేడ్డతోడ.

27

కాంచ—(ఆశ్చర్యముతో) ఇది యేమిటమ్మా ! విషయ మతిహరుణముగా నున్నది.

విష—సఖీ ! తండ్రిగారిపూర్వవృత్తాంత మెఱిగినవారి కిది యాశ్చర్యము గలిగింపదు. తండ్రిగారే కాదు. రాజకార్యపరతంత్రులమార్గములే యివి. వారికి—

లే. గీ. శేవు పాపపుణ్యంబులు శేను జాలి

లేవు నియమముల్ దైవంబు లేదు సుమ్ము

లేదు లవమైన లోకాపవాదభీతి

పురుషకారంతె కైవ మిహురుపులకు.

28

(విచారముతో) ఆహా! సఖీ! నాతల్లి యెంతపాపమున కొడిగట్టినా. లోకమునఁ దనకంటె బరాక్రమవంతులు నద్వంద్యులును విద్యావనయసంపన్నులు నుండఁ గూడ దని యాతనియభిప్రాయము. అట్టివారివల్లఁ గడలేత్తిన వహీమండల మెల్లఁ దా నాక్రమించి యనంతగమునఁ దనప్రియకుమారుఁడైన మదనునకుఁ బట్టము గట్టవలె నని యాతనిసంకల్పము. ఆసంకల్పసిద్ధికై యీప్రయత్నము. హా! తల్లి! నీవు రాక్షసుడవు గాని నరుడవు గావు. కటికవాడైనఁ జేయఁజాలనియాఘాతుకకృత్యము నీవు నీకొడుకుచేతఁ జేయఁ దలంచితివి.

కా. ఆవిజ్ఞాన మశేషముం బడడుగా నాశాంత మారూప మా

లావుం దగ్గముగా వసుంధర మహాలంకారకూన్యంబుగాఁ

బూనిల్చానికి గర్వభంజనముగా భూపాలకుంఠు న

ప్రాకప్తంభముగా నొనర్చెన యనార్యుం డైనయీకార్యముకా.

29

కాంచ—జీవహింసకలకు జాలి యుండునా? చక్కనిట్టి యని కిరాతుఁడు జాలిపడి హింస మానునా?

విష—అకిరాతులకును నాతల్లికి నెంతమాత్రము భేదములేదు. అట్లు కానిచో నీనవపుష్పసాయకుని నీసుకుమారుని నీవిజ్ఞానరత్నాకరని నీరాజకులవిభూషణుని నీపండితారామకుసుతుని విషప్రయోగముచేఁ జంపింపఁ దలంచునా?

క. కలయో యినుమో వ్రజమో

చెలి! నాజనకునివృద్ధయము జెప్పఁ దరమె యీ

యలఘునిసురూప రేఖా

కలనంబున నించుకైనఁ గరుణక యనికికా.

30

కాంచ—కళ్యాణీ! నీతండ్రిచెయ్యలం దలంచి విచారింపినఁ గార్యమేమి? ఇతని నీవిపత్సముద్రమునుండి యద్ధరింపవలయుం గదా!

విష—జూను! అదియే ప్రభుమకర్తవ్యము. అందుల కిప్పు జేమిచేయుదము?

కాంచ—ఇతనిని మేల్కొనిపి యానన్న మైనయపాయముం దెలిపి పాతిపా మ్మని చెప్పుదమా?

విష—అది హురుదగురాజకుమారున కుపదేశంపవలసినవిషయము గాదు.

కాంచ—పోనీ! యీజాబు చింపిచేయుదమా?

విష—ఈమహాభాగుఁడు కేల్లుని దానికై వెనకులాడి పరితపించునుగదా!

కాంచ—అట్లయిన నేమి చేయుదము?

విష—నే నమాత్యభాగురాయణునిపుత్రికునుగదా! “పుత్రా దిచ్చే త్వరా

జయ" మృదు నారోక్షిత్తినిబట్టి తండ్రి) బిడ్డలకలఁ బరాభకము నిచ్చుచును గావున నే నిప్పుడు మాతృద్రుతిఁ బరాజయమును బరాభవంబును గలుగఁజేయు స్వకార్యసాధన మగునట్లుఁ జేసెద. సత్వరమ నీ వాకసాధి లేఖని నిటు చెప్పు.

కాంచ—ఇదే తెచ్చుచున్నాను. (అని పోయి కలముఁ దెచ్చుచున్నది.)

విష—సఖీ! ఈజాబు రెండవోట్లు నిద్దినపక్షమున నిది మన కనుకూలముగా నుండును. ఎట్లంటివేని, 'మనకమితమిత్రుఁ' డనుచోట 'క' వర్ణము 'కు' వర్ణముగాఁ జేసిన 'మనకు మిత్రుఁ' డని పాఠమేర్పడఁగలదు. 'విషము' అనుచోట 'విషయ' అని 'ము' వర్ణకమును 'య' వర్ణకముఁ జేసినయెడల నన్నీతని కిచ్చి పెండ్లి నేయుమని యర్థ మగును. అట్లే నిద్దితిని. మఱియొకసారి జాబు చదివెద' విని సంజేహమున్నుఁ జెప్పుము. (అని జాబు మఁగలఁ జదువుచున్నది.)

కాంచ—(విని) భరీ! చెరీ! భరీ! నీబుద్ధినిలముచేత నీతని ప్రాణగతుణము నేయుటయే గాక స్వకార్యముఁగూడ సాధించుకొంటివి. జాబిటు చెప్పు. (అని చూచి) సఖీ! నిద్దినయానవాలు లేకుండ నక్షరములు మార్చితివమ్మా! అతనిప్రక్కలొ వైచెద. (అని యట్లు చేయును.)

విష—చెరీ! యీసారి మనచుదనుఁ డేమిచేయును?

కాంచ—చందకాసునఁ దైవతండ్రికి భయపడి యారాత్రిత్రయే నిన్ను వీని కిచ్చి వివాహము నేయును. కాని, యతఁడు లేచెడునేక మైనది. మన మిటు నుండరాదు. పోవుదము రమ్ము.

విష—సఖీ! ఏమైన గానిమ్ము. జాబులు నిద్దుట దోష మైనను మహాపురుష పా్రిణగతుణమువలన నాదోషము శమింపకపోవునా యని యాలిప్పుజేసితిని. భగవతి కాత్యాయని నన్ను తమించుఁగాక! మన మారకుఁ బోయి ఘవ్రులు గోయుదము రమ్ము. (అని నిష్క్రమింతురు.)

చంద్రి—(అంతటఁ జగ్రదహనుడు మేలుకొని యెడలు విజయకొని) ఆహహ! నిదనలె నుఖ్యపద మైనది మఱియొకటి లేదు.

ఉ. మహావధిత్రేమంబునను మోక్షమయములన్ యథాపురా

కాగములన్ పొనర్చుటకు గాఢానుభు ప్తి మహామధం బగున్

కారదచంద్రచంద్రికలు చందనఘ్రిలు నన్న గాడ్చి క

గూర్చపర్యాముగ్ నిమగ్ బోలవు సౌఖ్య మొందుకేర్పనన్.

81

(అని లేచి యిట్లు జూచి) మదమనిసన్నిధి కరిగిన చారాయణుఁ డింకను రా లేదు. అతఁడు వచ్చునంత దగ్గనీచమైన యాయుగ్యానకనము నింకను జూచెన. (అని కొంతదూరము నడచి) ఆహహ! యాలతాంగి యెవ్వరో—

తే. గీ. చాణములు దాల్చుకాకువాపసిఁడిబొమ్మ
 తేను గ్రొన్నకొక్కారువెఱపుచీగ
 మూలిక దాల్చినమరునిసమ్మహావాస్త్ర
 మగును గాని యాయెలనాగె యలివ యగునె.

82

తే! గీ. అలరుకూపులు మెల్లని వగుటలేసి
 శార్యభవలవై బనిసేయఁ జాల వనుచుఁ
 గొత్తయలుఁగుల నార్జింపఁ గోరి మారుఁ
 డలగుఁబోడివాల్చువుల నాశ్రయించె.

83

పి రిరువురు శేవోముచ్చటలు జెప్పకొనుచున్నారు శేను పక్కను నిలిచి
 వారిసంభాషణముంబట్టి యీమె యెవ్వనో తెలిసికొనియెను.

విష—సఖీ! నామనసు నాయొద్ద లేదే. నే నెట్లు పూవులు గోయఁగలనే?
 కాంచ—బౌను! నీతల మనశ్శూన్యమై చిరుక లేనిపంజరమ ట్లున్నది.

చంద్ర—(తనలా) ఈమెమనస్సు పరాయత్తమగుట కేమికారణము చెప్పుమ!

విష—నీ వన్నట్లు నామనఃకీగ మామదవలీమందారముపై వాలినది.

చంద్ర—అహాహా! మదవలీమందారుడై యీమెమనస్సు వాకర్జించిన యా

ధన్యుఁ డెవఁడో!

కాంచ—పాటిపోయినచిరుక వెండియుఁ బంజరముఁ జేసుటరిది.

విష—చెలీ! నామనస్సెప్పుడు మరుటబగునో తెలియదు. అమాత్యభాగు
 రాయణునివిడ్డనైన నే నింతమనోవ్యధఁ బొందవలసివచ్చు నని కలలో నైనఁ దలంపలేను.

చంద్ర—(తనలా) ఏమీ! యీమె అమాత్యభాగురాయణుని పుణికా?
 మనస్సా! ఇది నీ కందనిసలము. జశపడకుము. క్షభగవానుడ! కామదేవ!

తే. గీ. దుర్లభపదార్థములమీదఁ గోచి మనసు
 గార్యకీర్తి సత్వోముగఁ గలుగనీక
 ప్రజల బొధించి నెత్తోపడెను, తేడు
 పుడమి నినుఁబోలు నెఱజాణ పువ్వుబాణ.

84

కాంచ—సఖీ! నీసోదరుఁడు మదనుఁడు నీమనోరథసిద్ధి చేయును. విచార
 పడకుము.

[అంతట మదనుఁడు చారాయణునమేతుడై ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

కాంచ—సఖీ! అదిగో నీసోదరుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు.

విష—ఓసీ! ఇతఁ జేమిచేయునో యాపొదరింటిచాటున నుండి విందుము రా.

(అని యట్లు చేయుదురు.)

మద—అర్య ! చారాయణ ! ఏడి చంద్రహాసుడు ?

చారా—అర్య ! మొదట నీలతాగృహంబునఁ బవ్వలించెను. ఇప్పు డిందు లేడు. అదిగో ! యాపాన్న చెట్టునీడను నిలిచియున్నాడు.

మద—(చూచి తనలా)

తే. గీ. కుసుమబాణున కరయ సగోత్రుఁ డితఁడు

చందమామకుఁ జేరుకజ్జాతి యితఁడు

గుండరుఁ డగువసుంతునిచుట్టిమి తఁడు

కానిచో నెట్టియందంబు గలదె యెందు.

35

చారా—కుమార ! చంద్రహాస ! ఇతఁడే యమాత్యభాగురాయణునిపుత్రుడు మదనుడు. నీరాక విని వచ్చియున్నవాడు.

చంద్ర—మదన ! నీ సందర్శనమున భన్యుడ నైతిని. ఈయద్యానవనమున నాటబడినమనస్సేచాలీజ పుచిరకాలమున మహావృక్ష మై ఫలించుగాక !

మద—చంద్రహాస ! వసుంతసన్నిధానమున నాటినయాలీజము మహావృక్షముగాఁ బరిణమింపకపోదు.

తే. గీ. మనసు కిలకినమిత్రులు మనజనకులు

రెండుమేనులు వారికి, హృదయ మొకటె

వారిబిడ్డలకు మనకు వారిమైతి

సహజముగ సంక్రమించుట సఖుల మనఘ.

36

చంద్ర—అందుచేతనే నీజనకుడు నాజనకు నొడంబఱచి నన్ను నీయద్దకుఁ బుత్రెంచె.

మద—పుత్రెంచుటకుఁ గాగణ మేమి ?

చంద్ర—నీజనకుడు స్వయముగా వ్రాసినయాలీఖయే కారణము దెలుపును.

(అని వా లిచ్చును.)

మద—(జాబు నందికొని చదువుకొని) ఓహో ! సంతోషము. సంతోషము. మారండ్ర తనవివేకమునకు దీర్ఘదర్శిత్వమునకుఁ దగినట్లు చేసినాడు. చంద్రహాస !

తే. గీ. అన్యపూరుషుం డనుకొన నాప్తుఁ డైతి

పరుడ వనుకొనఁ బోరానిబంధు వైతి

వతిథి వనుకొన మాయొంటియల్లుఁ డైతి

మాట లేటికి గారాబుపఱచి వైతి.

37

చంద్ర—(అశ్చర్యముతో) మదన ! నీమాటలు నా కర్ణము గాకున్నవి.

మద—ఈజాబు మాత్రండ్రి నీకు వినిపింపలేదా ?

చంద్ర—లేదు.

మద—అట్లయిన విను. (అని జాబు చదువును.)

చంద్ర—(విని) ఆహా ! ఇందులకా యమాత్యభాగురాయణుడు మిక్కిలి గూఢముగా నన్నిటకుఁ బంపినది. మహాత్ములప్రారంభములు ఫలాను మేయములు గదా ! మదన ! ధన్యుడ నైతిని.

కా. నావంశంబు పవిత్రమైనయది ధన్యంబయ్యె నావన్యముకే

నావిజ్ఞానము నాదుబాహుబలముకే నాశౌర్యధైర్యంబులుకే

మివియ్యంబున వన్నె కెక్కినవి నూ మితండ్రికారుణ్యపా

రావారంబునఁ దేల్చినాఁడు ననుఁ బాఁరంభించి యీకార్యముకే

38

మద—అయ్యా ! అట్లు కాదు. మేమే ధన్యుల మైతిమి. ఏలయన,

తే. గీ. జాతాత్మంబు స్వర్ణభూషణముఁ జేరుఁ

జగురువిల్తుఁడు సంకల్పసిద్ధుఁ డగును

తమ్మిచాలిపురిక తుదఁదాఁకు నింకఁ

గామ్యమైనట్టి మిసమాగమముచేత.

39

రమ్ము మాగృహంబునకుఁ బోదము. దైవజ్ఞులఁ బిలిపించి సుముహూర్తము నిర్ణయించి నేఁడో రేపా వివాహము జేసెద.

చంద్ర—నాతలిదండ్రు లైన రావలదా ?

చారా—అయ్యా ! జననీజనకు లీయనవివాహము గన్నులపండువుగాఁ జూడ నువిగృహురుచున్నారు.

మద—అంతవఱ కాఁగుటకు ఏలు లేదు. అమాత్యభాగురాయణుడు చంద్ర కాసనుఁడు.

తే. గీ. సూర్యచంద్రులగతులట్లు సూటి దప్ప

కుండ నతనియానతి నెల్లు మండవలయుఁ

దద్దతులు దప్ప నెడ నుపద్రవములై న

యట్లే యతనియానతి మీఱ నాపద లగు.

చంద్ర—విధినియోగమునకట్లే చతురాస్యుఁ డైనమితండ్రినియోగమునకుఁ బంపఁ డను. (తనలో) ఆహాహా ! నేను బెబ్బలిగుహా మసకపుష్పాముపుట్టాఁ బోవుచున్నా నని నిష్కారణముగా మాతండ్రి భయపడిను.

లే. గీ. భాగురాయకామాత్యుండు పయికి మిగులః

గతినుఁ దయ్యను లోఁ గనికగము గలఁడు

స్వాదుజలమును గుంజు లోపల వహించి

పైకిఁ గడిన మా తెంకాయపనికి గాన.

41

భాగ్యములు వైవాధీనములు గాని మనుష్యయత్నములు గావు.

మ. అనుకూలం బగు నేని దైవము నరుం దంభోధిలో నున్న కా

ననమధ్యంబున నున్న శీతనశ్శృంగం బెక్కి గూర్చున్న నె

వ్వనినున్నంబులు లేకనే స్వయముగాఁ బ్రాపించు నెన్నేనిశో

భవముల్, పోరుప మంతయుం జెడును దైవప్రతికూల్యంబునకా. 42

(అని మనన, చంద్రనాన చారాయణులు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

కాంచ—సఖీ ! మనోరథవృక్షము పూలు పూచివడి. నేడో కేహో ఫలించును.

విష—చరీ ! నిజమే గాని నాజనకునిదుష్టంత్రము; లనియెడుగొడ్డలికెట్టిన నీ

మనోరథవృక్షము కూలకండవలయును దా ! అన్నిటికిని నాభాగము శ్రీకాత్యాయనీవేదే.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమింతురు.)

ఇది చతుర్థాంకము.

చతురచంద్రహాసము

: 0 :

పంచమాంకము.

[అప్పుడు భాగురాయణుడ ప్రవేశించుచున్నాడు.]

భాగు—(తనలా) దేశకాలపాత్రము లెట్టిగి నడపునట్టిప్రాధ యుండకలయును గాని యావధములకుఁ బనికిరానిమూలిక లేదు ; కొగగానిమనుష్యుడు లేడు.

క. నీపురుకట్టలకైవడి

కాపురువుల నైనఁ దా నొకానొకవేళం

జేపట్టవలయుఁ జూచి తన

వ్యాపారము దీరుకటకుఁ బ్రోజ్ఞుడు ధృతితో.

ఇందుచేతనే గదా యుగ్రసేనుం జేపట్టి కార్యసాధనము జేసికొంటిని. నాప్రయోగించినరండుమాత్రలతో వాడు నొంటిజాడ్యముఁబొసి నాకు గులా మై నాచేతిబంతి యై నే నందులైచిన నందుఁ బడుచున్నాఁడు. వానిసాయమున నింద్రదత్తుని బంధించితిని. ఇక నిచ్చట—

ఉ. కాటికిఁ బ్రాతఃకా పగును గా విసముం దని చంద్రహాసుఁ డీ

పాటికి, నాకుమారుడు నృపాలునిమెప్పును గాంచియుండు నీ

పాటికి, నుగ్రసేనుచేయి బట్టఁగ నాసుత సమ్మతించు నీ

పాటికి, నింక మామదనుపా లగు రాజ్యము, మాట లేటికి.

2

మదనుడు సేను వ్రాసినలెఱంగునఁ జేసి యుండునా ! ఏల చేయఁడు ? వాడు మాత్రము మనుష్యుడు కాఁడా ? వసుంధరాపరిపాలనకాంతయు రాజపుత్రికాసమాగమకుతూహలంబును జీర్ణవృక్షమువంటినాకే యుబలాటయు గలిగించుమండ వాని కాళలు బుట్టింపవా ? నావనన్ములెఱఁ గట్టుండునో తెలిసికొనుటకై మొదట వాడెట్లడిడ్డముగా వాదించియుండును. పిదప స్వలాభ మపేక్షించి నాయుపదేశము తనకు

శుభావహ మని యెఱిగియుండును. ఇదిగో! నాగ్నహము. ప్రవాసదుఃఖితునకు స్వగృహదర్శనము సకలకృమాపనోదము. ఏమిది! నాయుల్లు కలకలలాడుచుఁ గల్యాణ నిలయమై యున్నది. ఈమామిడాకుతోరణము లేమి! ఈయలంకారము లేమి! ఈ పందిళ్లేమి! నృదయమా! నీ నేమివార్త విందువోకదా! ఏమివార్త యని సంశయింప నేల! మామదనునివిద్యావినయసౌందర్యాదినిరుపమానగుణంబుల నెద మెచ్చి కుంత లేర్పడుడు తనకూఁతుం బంపకమాల వాని కెచ్చి వివాహము చేసియుండును. నే నూర లేనప్పు డంతతొందరపడి యతఁ డేలచేయును? ఏమో! రాజు శతవృద్ధు. ఆసన్నమరణుఁడు. నేను వచ్చునజుకుఁ దాను జీవించుట కష్ట మని యట్లు చేయఁగూడదా! అట్లే కానియెడల నాయుంట నీకల్యాణలక్షణము లేల యుండవలెను? దీనికిఁ గారణ మరయు పఱకు నాహృదయము తల్తెఱపడుచున్నది. ఓరీ! ఎవఁడురా యక్కడ? ఏడీ! మదనుఁ డేడీ? మదనుఁ డేడీ?

[నేవరుఁడు ప్రవేశించి]

నేవ—దేవా! ఈగదిలో నున్నాఁడు. ఇటు దయచేయుఁడు, ఇటు దయ చేయుఁడు.

భాగు—(గదిలోఁ బ్రవేశించి) మదన! మదన! నేను వ్రాసినచొప్పునఁ గార్య నిర్వాహకము చేసితివా లేదా?

మద—(లేచి) తండ్రీ! నమస్తాగము. మీరు వ్రాసినచొప్పుననే తూ చా తప్ప కుండఁ జేసితిని.

భాగు—నాగు మదనా! బాగు! పితృవాక్యపరిపాలకుఁడ వగునీ కథ్యుదయము గల్గఁగాక! నామధీప్తప్రకారము నీవు చేయుటండేసి యిప్పుడు నాహృదయ శల్య మూడిపోయినది. మనసు ప్రకాంత మైనది. మదనా! నీ వట్లు చేయుటకు సాహసించ వనుకొంటిని

మద—తండ్రీ! నీయాజ్ఞ నుల్లంఘింతునా?

భాగు—వత్స! కుమారుఁడవన్న నీవే కుమారుఁడవు. పితృవాక్యపరిపాలనంబున రఘురాముఁడు భృగురాముఁడు నీకుం బాలకు.

మద—పితృవాక్యపరిపాలనము పుత్రులకు విధిగదా!

భాగు—కమార! ఈతోరణములేల కట్టఁబడినవి? ఈపందిళ్లేల నిర్మింపఁబడినవి? గృహమున కీయలంకార కేలచేయించితివి?

మద—తండ్రీ! వివాహమునకు గృహలంకారము చేయుట సముదాచారము గదా!

భాగు—ఏమీ! వివాహమైనదా? ఆహా! నే ననుకొన్నట్లు సంతూర్ణమున
యదృష్టము నాకుఁ బట్టినది. కుంతలరాజ్యలక్ష్మీ మనయధీనమైనదా? రాజు చిట్టచివ
రకుఁ జంపకమాలికను నీతో యిచ్చి వివాహము జేసినా? నేను సన్నిధిని లేనందులకు
విచార మించుకయును లేదు. కుమారా! నన్ను గాఢాలింగనము జేసికొనుము. నా
మదనుఁడు కుంతలమహారాజయ్యెఁగా! ఎంతపుణ్య మెంతపుణ్యము!

మద—(తనలో) ఏమిది! ఈయన మిక్కిలి యసంగద్భముగ మాటలాడు
చున్నాఁడు. (ప్రకాశముగ) తండ్రి! నీపలుకులు నా కిట్లు మగుట లేదు. రాజు చంపక
మాల నిచ్చి నాకు వివాహము చేసెనని నీ కవ్వరు చెప్పిరి? నేను కుంతలరాజు
లేమి? నిన్నెగతాళి నేయుటకుఁ గిట్టనివాఁడవ్వలైన నీతో నిట్లు చెప్పిరామేమి?

భాగు—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమి! నీవు రాజపుత్రికాస్థానిగ్రహణము చేయ
లేదా? అట్లయిన వివాహమునకు స్వహాలంకారము చేయించితి నంటవి. ఎవరి
వివాహము?

మద—తండ్రి! ఎఱిగి యెఱిగి నన్ను మఱల నడువ నేల? నీ వెనకబా
హము నేయు మని వ్రాసితి నో వారివివాహమే.

భాగు—నే నెవరివివాహము చేయు మని వ్రాసెనో?

మద—విషయము వివాహము చేయవలసిన దని.

భాగు—ఎవఁ కిచ్చి వివాహము చేయుమని వ్రాసెనని?

మద—చంద్రహాసునకిచ్చి.

భాగు—(మిక్కిలి యాశ్చర్యముతో) ఎట్టెట్లు! మనవిషయము—చంద్రహాసున
కిచ్చి వివాహము నేయు మని నేను నీకు వ్రాసితి నా! అది నాబూ బగునా? వివాహ
మైనదా?

మద—(ఆశ్చర్యముతో) ఆయ్యా! ఏమి యిమాయ? మీచేతులతో మీ
కట్లు వ్రాసి యిప్పుడు లేదనుటకు నేను కారణ మూహింపఁజాలకున్నాను. వివాహ
మైనది. ఇదిగో మీరు చాగిసినలేఖ?

భాగు—నీ వపార్థము చేసికొని యక్కాగ్యముఁ జేసితివి. (అని లేఖ జదువుకొని
తనలో) హా! ఏమి? ఇది నాయకురము? ఇది నాచాగ్రియ? ఈచంద్రహాసున
కుని విషయమొకముజేసి కడలేట్టు మని నేను విస్మయముగా వ్రాసియుండ విషయ
నితని కిమ్ముని యిం దుండుటకుఁ గారణమేమి! లిఖించునప్పుడు నాహస్తము కంపించి
యుండరా? నాహస్తమేమి, కంపించుచున్నది? ఈక్కుకంటమువలె నిశ్చలమై యుండు

నుగాని యది కంపించునా? అప్పుడు నామది చలించియుండునా? నామదియేమి చలించుటేమి?

క. చలియింపవచ్చు మేరువు,

చలియింపగవచ్చు శీతశైలము, మిన్ను

బలియింపవచ్చు, నామది

చలియింపదు చిక్కు లెన్ని సంఖ్య మైనక.

3

ఒకచేళ మనంబునఁ దోచినకల్పన మంతయుఁ దా వ్రాయఁ దలఁచినపద్యము నందుఁ జూందుపలుపలేనిదుష్కవియట్లు, మనోనిర్మితమైనయాకృతిఁ జిత్తరువున లిఖింప లేని యసమర్థశిల్పియట్లు, నాతలంపినవిషయము నేను లిఖింపలేకపోయితినా? నే నట్టి యసమర్థుడనా? నన్ను నేఁ గొనియాడుకొనట రుద్ధివయం బగును గాని మందపక్షి త్తై మలివమనస్కులై భావితకమానస్థితిపరిభాసశూన్యులై స్వామికార్యనిర్వహణపరీణితతయం దిసమర్థులై మొందుటఁగొఱఁగాక యుండెడుసభమచుంతులఁకంటివాడనా నేను? కాను. ముమ్మాటికిఁ గాను. ఇన నిట్టిసోకబా నేల రావలయు? ఇది నా పొలబోటు గాను. నామనఃస్పృంహలయు గాదు. నాహస్తకంపనము గాదు. ఈచంద్ర హాసహాతకుఁడై సుగంధపద్యమున నేను వ్రాసినబాబు లెన్ని చూచి యది తన కపాయ పుష్పముగా మండుటందేసి యట్లు నిద్రి ముండవచ్చు. ఏమేరీ! కుంతలరాజ్యభాగధరం భరుడై రాజనీతిని శేషతృణీకృతదేవగానగురుండై సప్తహాయనామభవంపన్నుండై భూసుండల మంతయు గడగడ నడఁకించి మాఘాభిషిక్తు లగుకులయాధీశుల గులాము లనుగఁ జేసి, యవసీరితి నాచేతికిలుబొమ్మగా నామనస్సే యతనిమనస్సు గా నానోరె యతనినోరుగా నిగంతించితిదంతనిశాంతయశస్కుండ వైననేను నేటికాలమున, మొట్ట మొదట నిక్కులేక నామంగిలికాకుం దిని బ్రతికనయాచంద్రహాసహాతకునిచేత నీచిన్ని కీనుఁగుచే—నీనిర్భాగ్యునిచేత—నడిమిసిరిచేఁ ద్రుల్కివడుచున్న యీనరపతువుచేత— నిట్లు వంచింపఁబడుదునా?

తే. గీ. ఏకుసంద్రిముల్ గడచినయీతగాఁడు

సిల్లకాలువలోఁ బడి చెల్లివట్లు

నింతబ్రతుకు బ్రతికి తుద కితినిచేత

నేను వంచింపఁబడుదునే నీనుండట్లు.

4

మద—తెచ్చి! ఈబాబు నీవు వ్రాసినదేనా?

భాగు—అహ! నేను వ్రాసినదే.

మద—అట్లయిన నేను చేసినయకార్య మేమి? చేసికొన్న యపార్థమేమి?

భాగు—(తనలా) దురాత్ముడైనచంద్రహాసహతముని వంచనముచేత వివాహమైనది. ప్రాణపీడన మగుటకు మాటుగా నిలనికఁ బాణిపీడన మయినది. దీనికి దగిన ప్రతిక్రియ గావించెద. అంతవఱకు నే నేవో మాయమాటలు చెప్పి యాచివాహము కసవ్యా మని మీరు కలంపకుండునట్లు నాటకపాత్రముకలె నపార్వత్రేమ నభినయించి చంద్రహాసునిం జెటివెద.

మద—తల్లీ ! ఇందు నా దోస మేమో చూపఁజెలివి.

భాగు—కుమార ! ఇందు నీదోసము లేదు. ఇది నాదోసము. ఎట్లంటేని, మన విషయను జంద్రహాసున కిమ్మని యింద్రదత్తుడు నన్ను బహువిధములఁ బ్రార్థించెను. చిరమిత్రులమైనమీ మిత్రువురము ప్రియమూర విం దారగించి మద్యపానముజేసితివి. ఆ సమయమున నాచేత నిందృదత్తుఁ డీశాబు వ్రాయించెను. అట్లే కాకున్న వరుఁ డెంత గుణవంతుఁ డైనను సంబంధ మెంతశ్లాఘ్య మైనను నేను లేనప్పుడు వివాహమునేయు మని వ్రాయుదునా ? ఒడ లెఱుంగనికవ ముండునా ?

మద—విస నేమి ! కాలుజాతీ మెల్లవిపానుపుమీఁదఁ బడిన ట్లయినది. చంద్రహాసునివంటివరుఁడు వేయిసంవత్సరములు కపస్సుచేసినను మనకు దొరకఁడు. కావున మన మిందు విచారించవలసినది లేదు.

భాగు—ఔను ! అతఁ డెల్లవిధముల మనవిషయ కపేక్షణీయుఁడైన నరుఁడు.

మద—తల్లీ ! నీయాశీర్వాదముఁ బడయుటకై వధూవరులఁ దోడ్పాని వచ్చెని.
(నిష్క్రమించును.)

భాగు—(తనలా) ఆహా ! ఎంతదుష్టాలము సర్వప్రాప్త మైనది ! ఎవనిపేనుఁగును నేఁ గన్నులారఁ జూచి సంతసింపఁ దలఁచితివో వాఁడు మదపుటేనుఁగువలె స్వేచ్ఛగా వివారింపుచున్నాఁడు. మీఁదుమిక్కిలి యాదురాత్ముఁడు నాకూతునే వివాహమాడి దానికేగాక నాకుఁగూడ మగఁడై యున్నవాఁడు. వీడు కుంతలరాజాకంటఁబడునేని నాయాక లడుగుగిటిపోవా ?

ఉ. అచిటుపాయ మాచెలవ మా నెఱజాణలేనంబు నానయం

బాచిటునవ్వు లావినయ మాగుణసంపద లావిలాసముల్

జూచినయంతఁ గిమ్మనక ట్లేఱితలేందుఁడు ముద్దుకూతుని

నీమన కీయకున్న యవనీకల మంతయు వీఁడె యేలఁడే ?

5

ఏమీ ! నాటిజ్యోన్ములమాట నిజమగునా యేమి ? అట్లేలయగును ! నేను జీవించి యుండఁగా వీడు కుంతలరాజ్య మేలఁగలఁడా ? ఓయాకావిహంగమ !

మ. ఎలమిన్ నాడుమనంబు నీగజులపై నెక్కించుకొంచున్ మహీ
 తల మాకాశము భూనభోంతరముఁ బాతాళంబునుం దిప్పి కుం
 తలసామ్రాజ్యము నాకుఁ దక్క ననుచున్ దైర్యంబు గల్గించి శో
 ర్మలు భగ్నంబుగఁ గూలఁ దోయదువె యారీతిన్ దుదిన్ గ్రూరతన్. ౭
 ఓయాశ! పౌరంధముల కెల్ల నీచే మూలకారణము.

కా. ఆకాపాశమే దేహదీవులను నెయ్యంబైచ్చ బంధించు నా
 యాకానామనదీజలంబుల నరుం డకౌంతమున్ గ్రోలు నా
 యాకావర్షముచే మనోరథముసస్యంబుల్ ప్రవర్తిల్లు నా
 యాశల్ వీడుట యెట్టివారి కయినన్ బ్రాణంబులన్ వీడుటల్. 7

ఓయదృష్ట దేవతా! ఇంతకాలము న న్ననుగ్రహించి యిప్పుడు నీవు నన్ను విడుతువె.

సీ. మంత్రి నయ్యాను మహీమండలం బంతయుఁ బాలించితిని సార్వభౌముడట్లు
 సామంతనరపతుల్ సర్వకాలమ్మున న్గొలిచి నాయిలుగాను కుక్క లైరి
 మఘకైటభారాతిమహిషీలలామంబు శ్రీసతి నాయుంటిదాసి యయ్యె
 దిగ్దంతివాస్తవముల్ సిగయశోలలికలు ప్రాతుకంబులై పరిభవై

తే. గీ. పలుకుబడియెంత సుఖమెంత భాగ్యమెంత

విమలయశమెంత యసమానవిభవమెంత

నీయనగ్రహచంద్రికల్ గాయనాడు

నాటికృప నిల్చు నాపయి నేటికయిన.

8

ఓదైర్యలక్ష్మీ!

తే. గీ. పిటికికండ నామెయినుండి పెటికివైచి

భయమహాజ్వరమున గుండె వడఁకుండఁ

గౌఁగిలింపుము న న్నొక్కగఁజియసేపు

సిదప నెంతెంతపనులు నేయదునో చూడు.

9

కావుకావుచని యేడ్చుపసిపాప లగు మేనల్లురను నిజత్రిష్కరచాలంబున కెరజేయునప్పుడు
 కంఠునిహృదయంబునందును, జనకప్రేరణంబున మాతృసంహరణపరాయణుం డైనప్పుడు
 భార్గవరాముహృదయంబునందును, మాతృప్రేరణంబున జనకుం డకుశ్లతమునిఁ గాలు
 సేతులు గట్టి గంగలోఁ బడకొల్పియునప్పుడు వానికొడఁకుట డెందములయందును, మేన
 మామ యగుకంఠు హింసించునప్పుడు వాసుదేవునిచిత్తంబునందును, శేదైర్య మే
 యుత్సాహము నెలకొని యుండెనో యాదైర్య మాయుత్సాహము నాహృదయమున

నెలకొని యుండుఁగాక ! ఓహింసా ! ఓశ్రోధమా ! ఓమహిషాసుగవర్ధనీ ! క్రూర
శిలము లగునోహుతములార ! ఓభేతాతుండ ! ఓపితాచములార ! ఓరాక్షసులార !
మీ రిప్పుడు న న్నాశహించియుండి నయాకాక్షిణ్యములు నాహృదయమునుండి తుడిచి
తైచి నాచేత సాహసంబులు జేయింపుఁడు. చంద్రహాసుని సంహరింపవలె. నాశ్రోధ
ముపసంహరింపవలె. కాని పాపము విషయ కిట్టియవస్థ కలుగు నని నే నెన్నఁడు
జలంపలేదు.

శీ. మాఁడుదినంబులే నృగనిపాత్తు ఘటిల్లకమున్నె చిన్నిపూఁ

బోడికిఁ దీరఁగాఁ దగినముచ్చట దీక్షమున్నె యెంతయుకొ

వేడుకఁ గంకణాలయన విప్పకమున్నె వారిద్రవస్త్రముల్

ఏడకమున్నె విడ్డ ప్రజ పిన్నయమొంద విరంతు వయ్యెనుకొ. 10

ఆవైధవ్యము చేతులార నేనే తెచ్చిపెట్టుచుంటి నని నామన స్థిరముక సంశయించు
చున్నది. మనసా ! సంశయింపకు. మెల్లబడకు. ఈడుకోడు సరిపోయిన దని కూడ
టులు గొలిచి మంచముహూర్తములు వెట్టి సకలవిజ్ఞానమునాధిరామముగాఁ జేసిన
వివాహములలో నెందఱుకన్యకులు విరంతులు లగుటలేదు. అందఱలో నిది యొకరితే.
దుఃఖ మెల్లకాల మొక్కమచ్చున నుండదు. మొదలనాటిదుఃఖము రెండవనాఁడుం
డదు. రెండవనాటిదుఃఖము మూడవనాఁడుండదు. కొంతకాల వేడ్చి చూచి
యూరకుఁతును. నయస్సు గడచినకొలది నచ్చినచట్టమున మూడవ పోతును.

శీ. గీ. నేలఁ ద్రవ్వినగోళులు కాలశత

నాఁడునాటికి మెలమెల్లఁ బ్రాప్తమొట్టి

శ్రీవదుఃఖనఁజనితమనోనణములు

మానుచుండును గాల్గనమఱుపో. 11

మానుఁగాక మానకపోవుఁగాక ! ఆమెనిమిల్లమై నాప్రాంగభము మానుకొందువా ?
భర్తృవియోగదుఃఖమున నీమె వృతినొందు నేమి. వృతినొందిన నేమి ? ఏదైనగోగము
వచ్చి యీమె యిప్పుడు చచ్చిన నేమి చేయును ?

శీ. గీ. చంద్రహాసహతకుఁ గూడి సధన యగుచు

నెల్లకాలంబు నన్ను హింసించుకంటె

విధన యగు డెంతోమేలు తిష్టినహమునను

మేను దోచగిన మిక్కిలిమేలు నాకు,

12

ఓనీ ! ఏవఁడురా, అక్కడ!

[మగదరుడు ప్రవేశించి]

మంద—దేవా ! ఆజ్ఞాపింపుడు.

భాగు—మందర ! కాలికాలయరతుకు లైసభిమభైరవులఁ దోడ్పాసి రమ్మ. ఆక్కడఁ గొన్నిపూజలు చేయింపవలయు.

మంద—దేవా ! నా రిప్పజే యీదారిని బోవుమన్నాడు. పిలిచికొని వచ్చెను. (అని నిద్రమించి భీమభైరవులతో మఱలఁ బ్రవేశించి,
దేవా ! పీఠ భీమభైరవులు. నేను పోయి ద్వారమునొడ్డ నిలిచెద.

(అని నిద్రమించును.)

భీమభైరవులు—దండాలు దేవరా !

భాగు—ఓరీ ! భీమ ! ఓరీ ! భైరవ ! అతివహస్యమైనకార్య మొకటి మీరు చేయవలయు. నామాటలు మీరునన్నులలోఁ బొందుపడి యుండవలయునే గాని యెన్నటికిని లైకి రాఁగూడదు.

భీమడు—దేవరా ! మాటగానివఁబడినవానికేమును భూమిలోఁ బూడ్చి పెట్టివట్లు మీమాట మారునన్నులలోఁ బూడ్చి పెట్టుదుము.

భాగు—ఈరాత్రి మీరు ఖడ్గపాములై కాలికాలయమున నక్కియండి యెవఁడు దేవికి ననుష్ఠానము చేసి యామె నర్చించునో వాని నర్చటనె తెగనఱక వలయు. ఇట్లు చేయుచునేని మీరు లక్షనగరాలధిప మిచ్చెద.

భీమ—చిత్తము. దేవరా ! తప్పక చేసెదను.

భైరవ—లచ్చనగారే ! దేవర ! మీముగా లచ్చనరా లిచ్చెనరా ?

భాగు—సరియ మొనుకుగా ! నీ కారా మ్మియ్యకున్న మారుదనుం జంపు కొన్నగ్నే.

భీమడు—భైరవా ! అయ్యగారిసోటిమాట వరాలమాట. అనుమానములేదు.

భాగు—ఓరీ ! శరస్వ శరీరమునుండి నేఱగుఱుకు నఱకవలయు. పని సగము సగము చేయరాదు.

భీమ—దేవరా ! ఆయ్యవారికి బలియిచ్చుకొట్టెపోతును నఱకెట్లట్లు నఱకెదను. లేపుపోర్చున గుడికిఁ బోయి నాయేటుసోగను మీరే మెచ్చవలె.

భాగు—సరే ! కాని, గుడికి వచ్చినవాడు కొప్పువారి డని లెక్కవారి డని సం శయింపక సంహరింపవలెనునుడి !

భైరవ—దేవరా ! అనుమానింపము. మీకొడుకు వచ్చినను సరే. బుజ్జ కొబ్బరిపు చెప్పవలె నెగురగొట్టెదము.

ధీమ—తప్పురా. తప్పు. తప్పు. ఆలాటిమాట లనకు.

భాగు—చీ! త్రాగుబోతులారా! అమంకళములు బలుకకుడు.

భైర—జేవరా! ఇద్ది. బుద్ది. పారబాటు పారబాటు.

భాగు—ఓరీ! మీ రింకపాండు. ఓరీ! ఈపని మీరు నేయకున్నను నీమాటలు బ్రెలుపుచున్నను మీచర్య మొకటిపించి నెత్తురు తుక్కలు నక్కలు నాకున్నట్లు కొరత నేయించెద.

ధీమ భైరవులు—జేవరా! మీప్రభావ మెఱుంగమా! ఆలాగే చేయుదుము.

(అని నిష్క్రమింతురు.)

భాగు—(తనలో) ఈపని వీరు నిర్వర్తించినయెడల లక్షవంశాలు తప్పుక యుచ్చెద. కాకి జయిగోటియలను నూలుదున్న పోతులను బలియిచ్చెద. జంతువుల నెత్తురుతో నామె కభిషేకము జేసెద.

[అంతట మదనుడు చంద్రహాసుని విషయను దోడ్చొని ప్రవేశించును.]

చంద్రహా—కల్యాణీ! తండ్రిని జూడబోవునప్పుడు నీ కెంతభయ మేల?

మదన—మాయయ్య లోకు లందఱికట్లై మాకును భయపేతువే. మాయయ్య యొద్ద నా కెంతచన వున్నదో యంతభయ మున్నది.

విషయ—మాయన్నమాట నిజము. (తనలో) నాప్రాణేశ్వరునికి విషప్రయోగము చేసి చంపకలెనని దని వ్రాసినమాతండ్రి యిప్పుడీయన కేమియపకారము చేయునో యని మిక్కిలిభయ మగుచున్నది. భగవతీ! కాల్యాయనీ! నీచరణమే శరణము.

భాగు—(తనలో) అదే! సూతనవధూతులు వచ్చుచున్నారు. అబ్బ! వీరి నెట్లు చూతును? ఎట్లువీంతును? అబ్బ! ఈచంద్రహాసహతకుని జూచినతోడనే నీ నుగం జూచినట్లు నా కేవ గలుగుచున్నది. ఈతనిదర్శనము నా కసహ్యముగా నున్నది. శరీర మాసాదమ స్రవము నగ్ని సోకినట్లు మండుచున్నది. వీడు నాపాలిటె యముడై నాచేత భూలోకనగర మనుభవింపఁ జేయుచున్నవాడు. అయినను నీయనూ యు దిగమింగి నిస్తరంగసముద్రముకలె నే నగుపడవలెను.

మదన—తండ్రి! వీరే వధూతులు వచ్చియున్నవారు.

భాగు—కుమారా! చూచుచున్నాను. ఆనందాతిశయమునఁ బలుకలేకున్నాను.

చంద్ర—మామా! (అని యభివాదము చేయుచున్నాడు.)

భాగు—(తనలో) శిష్యు మేన మరణప్రాప్తి రస్తు. (ప్రకాశముగ) ఈప్రతిభాధిపతి

రస్తు!

నిన—తండ్రి! నమస్కారము.

భాగు—(తనలో) కిష్టమేక వైభవ్యపాపిరక్తు? (ప్రకాశముగ) కల్యాణమస్తు!
చంద్ర—మహాత్మ! భాగురాయణ! నీసంకల్పము ప్రకారము కల్యాణమే చే
కూరినది. జగత్కల్యాణసంధాయకుడైన పరమేశ్వరునియనుగ్రహమున్న పక్షముననే సం
కల్పముపిద్ధిపడు!

భాగు—వత్స! ఆవిషయ మటుండనిమ్ము. వివాహితుఁ డైనపుడునుఁడు కాలికి
ననుస్కరించుట మావంశసాంప్రదాయము. కావున నీ వీసాయంకాలము కాలికాలయమున
కరిగి యాదేవి కభివాచము చేసిరమ్ము! దాన నీకు నిరంతరాభ్యుదయంబులు చిరాయు
ర్నిరాయయంబులునగు. నాకు మదనుఁ దొక్కకన్న, చంద్రహాసుఁ దొక్కకన్న. రెండు
కన్నలుఁ జల్లఁగా నుండుటే నాకొరిక.

చంద్ర—అట్ల చేసెద. జగత్తుటుంచినీ నేన మటుంబవృద్ధికరము.

భాగు—ఇంక నే నభ్యంతరమందిరమున కరిగెద. అమ్మయి! నన్ను మీయ
వృత్తకుఁ దీసికొనిపొమ్ము.

విషయ—అయ్య! ఇదె వచ్చుచున్నాను. (తనలో) ఈకాళికాభివాద మేమి
మామయో యని భయము గలుగుచున్నది.

(అని విషయము భాగురాయణుండును నిష్క్రమించుచుచున్నాడు.)

చంద్ర—మదన! సాయంకాల మైనది. చూడు.—

ఉ. కాలభుజంగవక్త్రమును గప్పలకైవడిఁ జొచ్చి యీజగ

జ్జాలమునం జరాచరపదార్థము లన్నియు ముందువెన్న ని

న్ములమునొందు నిప్పుడు సోయమాబాంధవునకు వచ్చుటం

గూలు నరెండు మృత్యువునకుం ఘను లబ్బులు తుబ్బులే గదా!

మద—చూచుచున్నాను. ప్రకృతియందలివైచిత్ర్యముఁ గనిపెట్టితివా!

మ. సహజంబైనగుణంబె యంత్యమున విస్పష్టంబుగాఁగల మహా

మహులం దైనను దోచునంట కిపు డీమార్తాండుఁడే సాక్షి నూ

యహారారంభమువేళఁ గన్నడినయాయుణ్యమే వీనియం

దహహ! గన్నడుచున్న దీచరమసంధ్యాకాలమం దేనియన్

చంద్ర—

తే. గీ. రాగమునయందె యీతెండు ప్రభవ మొండె

రాగమందె యీతెండు మారణము నొందు

నట్టిచండగభస్మిని హంస యంచుఁ

బలంతు టిది పక్షపాలంబుఫక్కి గాడె.

మద—లే. గీ. ఆ స్వమానోదయములఁ బ్రత్యహమునందు

సంకుమంతునిఁజెఱగెల్ల నరసి చూడ

జంతుసంతతికి మగజానంతరమున

జన్మ మగుచుండు నని లోచు స్ఫూర్తమందు.

చంద్ర—మదన! సాయంకాల మైనదిగనుక నేనింక దేవీసమారాధనమునకరిగెద.

మద—తీణకాల ముండుము. రాజదర్శనముజేసిపోవచ్చును.

చంద్ర—చంద్రోదయ మగునంతదాక వేచియుండిన నాలస్యముగాదా?

[అప్పుడు గాలవుఁ డనుబ్రాహ్మణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

మద—రాజపురోహితుఁడను సాంగవేదాధ్యయన సంపన్నుఁడు నగుగాలవుఁ డేలోకో యిటు వచ్చుచున్నాఁడు.

గాలవు—(తనలో) ఇతఁడు భామత యగు నేని మామహారాజు నిజముగాఁ జరితార్థుఁ డగును. కాని నూతనసహపరిరంభణప్రీతుఁడైన యీతఁడింతత్వరలో నన్యకాం రాసత్తుఁ డగునా? ఎట్లయినం బ్రయత్నము కార్యము గదా!

చంద్ర—ఈతనియొగమున బ్రహ్మతేజ ముట్టిండుచున్నది.

ఇద్దఱు—పుంభావ మొందిన నిగమచతుష్టయమునకు నమస్కరించుచున్నాము. ఈపీఠముమీఁద నాసీనులుగండు.

గాలవు—ఆభ్యుదయవస్తు!

(అని కూర్చుండును.)

మద—మహాత్మా! మీ రిందు విజయముచేయుటకుఁ గారణమేమి?

గాలన—మహారాజుగారు చంద్రహాసునిఁ దమసన్నిధికిఁ దోడ్కొనిరమ్మని సెలవిచ్చిరి.

చంద్ర—అనుగ్రహింపబడితిని. కాని, నే నిప్పుడు కాలికాలయమున కరుగ కలయును.

గాల—రాజదర్శనానంతరమున నచ్చటి కరుగవచ్చును.

చంద్ర—అప్పటికి మిక్కిలిప్రాద్దు పోవును. మదన! ఏమిచేయదము?

మదన—అయ్యో! నీకు మారుగాఁ గాలికాలయమున కరిగి నేను జేపకి నమస్కరించి వచ్చెద. రాజాజ్ఞ యవిలంఘనీయము గావున నీవు బద్ధవార్థ మరుగుము.

గాల—అట్లు చేయుట సముచితము.

చంద్ర—మిత్రుఁడీగా రీవనియందు నన్నే నియోగించిరి. నీవరుగుటయు క్రమా?

మద—ఈపని నెఱగిచేసినను దోషము లేదు. నీవు పోము.

చంద్ర—ఘటించి.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

రెండవరంగము.

భాగురాయణమందీరము.

[అంతట భాగురాయణుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

భాగు—(తనలా)

శ్రీ. గీ. విడైములు చేసి పసిబిడ్డ విసుగు లేక
పశువు లేచుచు నడక నేర్చుకులెఱుగున
నరుడు పెక్కుతడవలఁ బన్నములు వడియు
యత్నములు చేసి కృతకృత్యుఁ డగుటహితము.

17

అందుచేతనే చంద్రహాసుడు లొలుదొల్ల హంతలచేత విడువబడినను బిడప విషప్రయోగగండము గడచి విషయాపాక్షిగ్రహణధన్యుఁ డైనను వానివిషయమై నే నీప్రయాత్నము చేయుచుంటిని. నే నొక్కపొరపాటు చేసితిని. చందనావతినుండి వీడు కుంతలమునకు వచ్చునప్పుడు మార్గమధ్యమున నాకునుమ్యలచేత వీనిం జంపించవల సినది. అయిన నిస్సర జేమాయె?

క. నామానస మనియెడివెను
పాములపెట్టై గలుగ నుపాయములనుబల్
పాములకును గొర యున్నదె
యామాయనిఁ జంపలేవె యాసర్వంబుల్.

18

ఈదానికుడు కడలేతినయెడలఁ జందనావతియట్లే కుంతలంబును నాయధీ నంబగు.

[అప్పు డొక నేనకుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

నేనకుడు—దేవా ! జయముజయము.

భాగు—ఓరీ ! వసంతక ! చందనావతినుండి యెప్పుడు వచ్చితివి? అచటివృత్తాంతములేమి ?

వసంత—దేవ ! ఏమి చెప్పుదును. మీరుచందనావతి విడుచినతోడనే కట్లు విప్పు కొన్న కేటకుక్లలవలెఁ బురజనులు చుట్టుప్రక్కల నున్న పల్లియలజనంబులఁ దోడుచేసి కొని స్వల్పవిజయముదొన్పట్తుఁ డైనయున్న సేనునిబట్టి చంపి యింద్రదత్తునిఁ జెలవిడిపించిరి. బంధవిముక్తుఁడైనయింద్రదత్తుడు దేవరవారిచైదముల నేలికకు విన్నవింప నొకటి రెండుదినములలో నిటవచ్చునట.

భాగు—(అశ్చర్యముతో) ఏమీ ! ప్రజలు తిరుగబడిరా ? మహావీరుడైనయొ
గ్రసేనుని సంచరించిరా ? ఇంద్రదత్తునకు బంధమోక్షణ మయ్యెనా ? సేను లేకపోవు
టచే గట్టతెగినచెఱువుగానినీశ్వవలె బ్రజలు విభృంభించిరికాదోలు ! అహ ! పృథా
శక్తిముందర రాజబలము నిలువఁ జాలదు.

లే. ౧. గారి కిరిపోయెడువట్టిగడ్డిపోచ
రెల్లవెంటి యై మత్తగజేందు నయినఁ
గట్టగలయట్లు బ్రజరెల్ల గలిసిలేని
బ్రబలరాట్మక్తి నైనఁ దిగ్గఱఁబెత్తు.

హ ! యుగ్రసేన ! నాకతమున నీకెంతదురవస్థ సంభవించినది ? ఈతనినావును
నొకవిధముగా మేలె ! విషయ పరాధీన యైపండుల కితఁడు బ్రతికియుండెనా నాపైఁ
దప్పుక నలుచును. ఇతనిసహాయ మపేక్షియుమేగాని దానియనసరమైనప్పు డుపా
యాంతర ముండదా ? ఇంద్రదత్తుఁడు రాజుతో నాపై నేరములు చెప్పినా ? సరే !
వీఁడా రాజదృష్టిగా నన్నునిశ్చేయువాఁడు ! సరే ! వసంతక ! నీ వికపోమ్ము.
వసంత—చిత్తము దేవా !

(అని నిష్క్రమించును.)

భాగు—(తనలో) చంద్రహాసుఁడు గృహమందు లేఁడు. రప్పుక యుమాలయ
మునకే యరిగి యుండును. కాదుకాదు. యమాలయమున కరిగి యుండును. భీమభైరవు
రిపాటిక వాని సంకళాలయమున కతిథిం జేసియుండురు.

[అంతట భీమభైరవులు ప్రవేశించుచున్నారు.]

ఇద్దరు—దేవా ! జయము. జయము.

భాగు—కృతకృత్యులై వచ్చిరా లేకా ?

భీమఁడు—మియాజ్ఞ యెన్నఁడైన మోఘ మైనదా !

భైరవ—దేవరా ! గొట్టెపోతును నఱకిఁట్లు నఱకినాము.

భాగు—(సంతోషముతో) నిశ్చయమేనా ! నిశ్చయమేనా ! దొంగముండకొడు
కులు మీరు. కడుపుక క్షురితేత నించుక లంచము పుచ్చుకొని విడిచిరా ?

భీమ—లేదు. దేవరా ! లేదు. ఏలినవారిపాదములతోడు. అతఁడెవఁడో చీకటి
చాటున మేము చూడలేదు. అమృతానికి దండము బెట్టుటకు నేల సాగిలపడఁగానే
యంతకుమున్న గంబమలచాటున నక్తియున్న మేము చివాలనఁ బోయి నఱికితిమి.
యాడు దేవరా ! మాబట్టలమీదనెత్తురు.

భాగు—(హాచి) ధాగు ! భీమ ! ధాగు ! మీరు భైరవా ! మీరు మీరు

నామిత్రులు. మీరు నాప్రాణమిత్రులు. మీయుణము దీర్చుకొనఁజాలను. చచ్చునప్పుడు వాఁడేమైనఁ జరిగినాఁడా?

భీము—మాట తేదు. మంత్రలేదు దేవరా! పడుకున్నవాఁడు పడుకున్నట్టే కడలేఁడు.

భాగు—కహబాన్! భీమ! కహబాన్! లక్షవరహాలు గాక మికిరుపురకుఁ జెరియొక్క గ్రామ మిచ్చెదను. శేపుదయము వచ్చి నన్ను జూడుఁడు.

దైర—దేవరా! కల్లునీళ్ళకీరాత్రి డబ్బులేదు.

భాగు—ఇదిగో! చెరియొక్కవరహా యిచ్చుచున్నాను. పట్టుకపోండు.

ఇద్దఱు—చిల్లము దేవరా!

(అని నిష్క్రమింతురు.)

భాగు—(తనలో)

తే. గీ. ఇపుడు కాంతంబు నెలకొనె వృద్ధయమందు

నిపుడు నాదుకొరిక ఫలియింపఁ గలిగె

నిపుడు నిష్ఠంబకంబయ్యె నీధోత్తి

యిపుడు వృద్ధయశేల్వని బూడి యివలఁ బడియె.

20

అన్యథ్య! ఇంతకాలమున కిప్పుడు స్వేచ్ఛగా నూసిరి పుచ్చు కొంటిని. ఇప్పుటికి వృద్ధయమునుండి నుహభాగము దింపుకొనఁగల్గితిని. నేటికి వీనినెత్తురు కంటఁ జూచుభాగ్యము గల్గినది. “అన్నియు రానిచ్చుములే” (యనుమొదటియంకములోని పద్యము నిండాగగ్గముగాఁజదివి) అబ్బో! ల్యు లిప్పుడెక్కడున్నారో? చంద్రహాసుఁడు పరలోకమును బాలించునని వారు తనమాజుల కిప్పుడగ్గము చెప్పుచురుగాఁబోలు! గ్రహచారములను మాన్పుఁగలిగినట్టియు బ్రహ్మవ్రాత దుడిచినేయఁగలిగినట్టియు భాగురాయణనుహాపరిప్రజ్ఞ వా రెఱుంగరు. ఓకుంకలరాజ్యలక్ష్మీ! నీ విప్పుడెం దరిగదవు? నీ కిష్టము లేకపోయినను నీకీలడఁబట్టి యీడ్చి నిన్ను మానుదనునికాఁగిటిలో బాటవైచితినిమీ! వృద్ధరాజు లేపో నేడో చావకమానఁడు. కాలవశమున నతఁడు వేగము కడలేజుకున్న వెఱువాయువోలె గడ్డయైక్కి దిగని యీముసలికొండ్రుచ్చును వివస్రయోగముచేతఁ గడలేఁజ్వుద. ఇంక వాలస్యము చేయరాదు. పాపము! విషయమొగము నే నెట్లుచూగును! అది నాపయిఁబడి యేడ్చినప్పుడు నే నేమని యూరడింతును? దానితోఁ గలిసి నేనును నేడ్చెదను. చంద్రహాసమాతకుని గూడఁబట్టి దాని కీయవస్థ ప్రాప్తిపొందినది. మాలిన్యసంపన్నము గలబంగారము వైతము దగ్ధము కావలసినదే గదా! పాలతోఁ బాత్ర కాఁగవలయును. వడ్లతోఁ దట్ట యుండవలయును, కావున నీవిషయము విచారింపఁ గూడదు.

[తెరలోఁ గలకలము]

భాగు—(అలకించి) ఓరి! యెవఁడుకా యక్కడ. ఆకలకల మేమో తెలిసికొనిరా?

[నుండరుఁడు ప్రవేశించి]

మంద—దేవా! తెలిసికొని వచ్చితి. చంద్రహాసకుమారుఁడు మహారాజుగారి పట్టపుమేనుఁగునై నెక్కి యూరేగుమ నిట వచ్చుచున్నాఁడు.

భాగు—(ఆశ్చర్యముతో) చంద్రహాసకుమారుఁడా! ఓరిమూర్ఖుఁడా! నీవు ల్రాగితివా? పితావము సోకినదా? ఒడలెఱుఁగక ప్రేలుచున్నాఁడు.

మంద—(తెల్లబోయి) మహాప్రభూ! నేను సత్యమే తెలియఁజేసికొన్నాను.

భాగు—ఏనుఁగు నెక్కి వచ్చుచున్నాఁడా; నీనుఁగునెక్కి వచ్చుచున్నాఁడా? ఏనుఁగుమీఁదఁగాదు. చంద్రహాసుఁడు యమునియొకబోలుమీఁద నెక్కినాఁడనుము.

మంద—దేవరవారిమాటలు నా కళ్ళము గాకున్నవి.

భాగు—చంద్రహాసుఁడు దయ్యమై వచ్చినాఁడా? భూతమై వచ్చినాఁడా?

మంద—(తనలో) ఏమిది! యాయన యవ్యక్తముగా మాటాడుచున్నాఁడు. మద్యహాసము జేసియుండునా? (ప్రకాశముగ) దేవా! ఆయన నిజముగా నిట వచ్చుచున్నాడు. అదిగో! ఏనుఁగు దిగినాఁడు.

భాగు—(తనలో) ఏమియీయూర్వాశ్చర్యము! ఇపుడే వానిని జంపితి మని మాంఠలు చెప్పిరి. చచ్చినవారు పితావము లగుట కలగుగాని యింతత్వరతోనే పితావహాసము దాల్తురా? ఆయినను బిశాచములు నడిచేయిఁ దగు గుఱాదనుగాని బామురాత్రి గాకము నుపే యేనుఁగునెక్కి ప్రేలుజేయునా?

తే. గీ. చంద్రహాసహతకుఁడు పితావహైవ

నగ్నతరము భా మరణహోమములను

మాంఠికులచేతఁ జేయించి మద్యహంబు

నిష్పికాచంబు జేసెన నిముసమందు.

[అంతటఁ జంద్రహాసుఁడు పరివేశించుచున్నాఁడు.

భాగు—(చూచి) హా! యేమిది! నీకు నిజముగాఁ జంద్రహాసుఁడే. గుగాణ్ములైనభీనుభైరవులచేత నేను వంచించఁబడితిని. దేవసమాధానమునకై కాలికాలయమున కరిగినమందభాగ్య నెవ్వరినో వారు నజరియుండురు. హా! ఎంతకష్టము! సగహాశ్య యైనది గాని మనోరథసిద్ధి కాలేదు. దైవము వీనిపట్ల సంపూర్ణముగా నున్నాఁడు.

చంద్ర—మహాత్మ్య! భాగురాయణ! ననుస్కారము.

కా. నీయాంధ్రము వైచయోగమహిమన్ నేడే తుదిం దాఁకడన్

నీయాదేశముచేత వచ్చి మొదలన్ నీకుఁడు జేపటితిన్

నాయుండున్ గరుణించి కుంతలమహీనాశుండు కన్యాచుడిన్

స్వాయత్సంబగురాజ్యమున్ స్వయముగా నాకిచ్చె నిచ్చింతతోన్

భాగు—ఏమీ! కుంతలేంద్రుడు చంపకమాలను, రాజ్యమును నీ కిచ్చివైచెనా?

చంద్ర—నీయాశీర్వాదప్రభువున వల్ల జరిగినది.

భాగు—(తనలో) హతోస్మి హతోస్మి. హా! యెంతపని జరిగినది! ఈగురా

త్మునియందు మామదనునికంటె నేమిగుఁము లున్నవని రాజు కన్యకును, రాజ్యమును, పీ
నికి సమర్పించెను? హా! రాజు బుద్ధిమాలినవాఁడు. లక్ష్మి మతిలేనిది. గుడ్డియుండ. ఈ
చంద్రహాసహతకుఁడు గానా? నేను వానికడ మంత్రినా? హేయవస్తుకంటె పనిమొగ
ము నాకు వమనహేతు వగుచున్నది. (ప్రకాశము) కుంత! సంతోషము. సంతో
షము. కాని నీవు దేవాలయమున చేల యుగలేదు. ఇప్పుడు పోవునా?

చంద్ర—చూచు! మీయాష్టలంఘము దేవీనగులకు శ్రమింపవలయును.
మహారాజునముగా గమ్మని గాలవునిచే నాహ్వానము నేయుటచే నే నగుటకు బోవల
సివచ్చెను. నాబిరులు మదనుఁడు దేవీనమా రాధనమునియిల్ల మాలయమున కరిగెను.

భాగు—(తెల్లబోయి) ఏమీ! మదనుడే వచ్చానా? మదనుడే? మదనుడే!
నిశ్చయముగా మదనుడే! అతఁ డింకిను రాలేను. నేను బోయి యడపెద. నీవు లో
పరికిఁ బొమ్ము.

చంద్ర—పరిచాంకలను బంపి యతనిబాడ లోయవచ్చును. పెద్దలు మీ రేలకీ
మపడవలెను?

భాగు—కాదు కాదు. నావెంట నెవ్వరు రాకలగు. నే నొక్కడనే పోయి దే
వికి నమస్కరించి మదనుం దోడ్కొని వచ్చెద. (అంతలు నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

మూఁడువరంగము.

కాళికాలయము.

చచ్చిపడియున్న మదనుఁడు: భాగురాయణుఁడు బ్రవేశించుచున్నాడు.

భాగు—(కుమారునితీరముఁ జూచి) హా! కుమారి! హా! అలాక సామాన్యమూర్ఖు
బిడ్డనిద్దీకముదన! హా! సకలస్థులరాసి! హా! అభిలషిత్వాపాంగత! అన్నా!
దురాశాగ్నిహవస్థుడవైన చేగులార నిన్ను బంపుకొంటిని. హా! ఎంతకష్టము. నీవంటి
గురుకాధ్యుఁడు ప్రపంచమునఁ గలుగు టిది. హా! మదన! కుంతలస్వామరాజ్యము నీ

తకచ్చుత్రముగాఁ బరిపాలింతు వనుకొంటి. రాజనందన యగుచంపమాలిక నీకు సహధ
ర్మచారిణి యై యుండుననుకొంటి. సామంతసహానాయకులు నిజకీరీటమాణిక్యదీధితుల
త నీతరణరాజీవములకు నీరాజనం బాసంగఁ గనుపండువుగాఁ జూడవలె ననుకొంటి.
నాకొరిక లన్నియు భగ్నము లైవలెనా తండ్రీ !

తే. గీ. అర్థమును గూర్చినాఁడ గోటానకొట్టు

చేటికలనిఁడ నున్నవి శైవమణులు

మేడలును బూవుఁదోటలు మిడ్లెలున్న

వసుధవింపక పోయితే యవివమార !

ఇట్టివమారత్నము నా కేలదక్క.

గీ. పరకాంతఁ దల్లిఁగా భావించుచిన్నముఁ డెవఁడన్న నిన్నె మున్నెన్నవలయు
సమలోష్ఠరజితకంచనఁ డైననిస్సృహం డెవఁడన్న నిన్నె మున్నెన్నవలయు
నిత్యసత్యవ్రతనిఁగుఁడా మహనీయుఁ డెవఁడన్న నిన్నె మున్నెన్నవలయు
మానిసపర్యాయమన్మథుం డగుభన్యుఁ డెవఁడన్న నిన్నె మున్నెన్నవలయు

తే. గీ. జన్మియన్న వయస్సునఁ జిన్నవయస్య

శ్లెగుణములఁ బెద్దవై యెగుఁగునిన్ను

జెనటివై చంపుకొంటిని శత్రులార

నర్మి నావంటిమందభాగుండు గలఁడె.

తండ్రీ ! నిన్ను గుంతలసామ్రాజ్యపట్టభద్రునిం జేయఁదలఁచి

మ. తన్మతంబు ల్వచియించినాఁడ నరహత్యల్ చేసినాఁడక జగ

జ్జవహింసల్ పానరించి నాఁడ మఱి రాజుదోహముక సర్వినాఁ

డను నేఁ జేయవిపాతకంబు లిఁక నుండంజాల వీధారణి

గానకుం దోహమె గాని యొండొకటి నాకుం దక్కనే యాకృషిన్. 25

దైవబలమే బలమనియు మానవయత్నము నిష్ప్రయోజన మనియు నిష్కడు తెలిసినది.

ఉ. అనలము కాల్చి దాతని, మహాంబుధి మున్నఁడు వాఁడు, తస్త్రిమా

రినిఁజ్ఞెదతనేయఁ జాల, దయ్యతం బగు ఘోరవిషంబు, దైవ మే

రినియెడ నిల్చునో యరయ దైవబలంబై బలంబుగాని యె

వ్వనికనివట్టిసారుషము! కృధము వృధము కృధ మిద్ధరన్.

26

తే. గీ. పాఠముం బెంచ బంగారుపత్నీతంబు

జూత దైవసహాయంబు గోడనుమ్ము ;

పదియునాట్యన్న బాళువాపల్కె మైన

గోడచేరువు లేకున్నఁ గూలి పడవ.

27

తనకాచించినకార్యము సఫలమైనంతకాలము నరుఁడు తనయంతకార్యసాధకుఁడు ప్రజ్ఞా వంతుఁడు ముజ్జగంబుల లేడనఁజెప్పిగి కార్యసిద్ధికై రహస్యంబున బహుపాతకంబులు చేయునుగాని,

తే. గీ. ఎంతచాటుగాఁ జేసినయేనిదుదకుఁ

బాపకర్మ మెన్నఁదో బయల్పడకపోదు;

అటకపై నైనఁ దూములో నైనఁ జచ్చి

నట్టిజంతువు కడు గాలు గొట్టుతున్నె.

28

హా ! మదన ! మదన ! నీవు లేనిసంసారము నిస్సారము. నీవు లేనిప్రపంచము మహాశూన్యము. నీవు లేనిగృహము శృగానము. నీనిరుపమానసౌందర్యసందర్శనము జేయ నియాకన్నులు కన్నులా ? కుమారా ! నాకు నీతోడిదేలొకము. ఇదే నేను నీతోడ వచ్చుచున్నాడను. ఓప్రాణమా ! జీర్ణదేహము వదలిపోఁజాలనిపేదమానిసియట్లు, ధన రాసి విడువఁజాలకయుండెడిజొఖియట్లు, నీ వీపాదుదేహము నంటిపెట్టుకొని యుండ కును. మనసుడు నిన్ను వినిచినప్రాణము. ఈదేహమును విడువవును. నాకు నరకభయము లేదు. యమభయము లేదు. ఏలయన గుర్రాత్ముడైనచంద్రహాసహతకుఁడే నాపాలిటికయ్యుండు. వాడు పాలించుదేశమే నరకలోకము. ఈనరకలోకమున నుండుటకంటె నానరకలోకమున నుండుట నాకు సౌఖ్యకరము. చంద్రహాసహతకునిపేనుఁ గుఁ జూడనియాకన్నులేల ?

(అని కత్తితోఁ గన్నులు పొడుచుకొనును.)

చంద్రహాసహతకునియగునార్త వీసని యాశ్రవణములేల ? చంద్రహాసహతకునిఁ జొత్తుట కుపాయముఁ బన్నజాలనియీమనస్సేల ? ఈకరస్సేల ? ఓగుటమా ! నీకు భిన్నమైపోవుకాలము వచ్చినది పో ! హా ! చంద్రహాసహతకుని జంపకుండ నేను ముందు జావలసినయొగము పట్టినదిగదా ! ఓకాళి ! ఓభైరవి !

మ. నిను నాపాలిటికల్పవృక్ష మనుచుకొ జంతామసీరత్న మం

చును న గొన్నమెదుకామధేనువె యటంచుకొ నమ్మి సద్భక్తితో

నిను మెచ్చింపఁగఁ గానుకల్ బలులు ము స్పీకిచ్చి యుంటింకదా

నను నీరీతిని నాశనం బొనరుపకొ న్నాయందె కాత్యాయనీ !

29

హీ ! కృద్యదేవతారాధన మకార్యము. ఈపాదుదేవతలతో నాంకఁబనియేమి ?

ఈయనస్థానాన మహాసకారము జేయఁగలజేనత యొకరై యున్నది. దానినే యాశ్రయించెద. భాగురాయణచరితాదృశ్యప్రబంధముం దిది కడపటియంకము. తెరపడ వలసిన యవసరము వచ్చినది.

తే. గీ. దుర్జయాశాశత్రవివర్జితనక

దృష్టదేవతానుగ్రహభ్రమనకును

మృత్యువా ! నీవె మిగిలినమిత్ర మింక

గౌఁగిలింపుము యిటు వచ్చి కరుణ నన్ను.

౧౦

(అనిపొడుచుకొని చచ్చుచున్నాఁడు.)

ఇది సుందరమాంకము.

స్వము సమాప్తము.

సవరణ. 77 పుట. 7 పంక్తి 'మనకమిత్రమిగుల' 'మనకవిగుల'
 " 100 " చివరిపల్లెట్టి, '7 పంక్తి' '6 పంక్తి'

**బ్ర|| శ్రీ|| చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారిచే న్రాయబడి
మాచర్ల విక్రయమునకు సిద్ధముగానున్న గ్రంథములు.**

విక్రయమునకు సిద్ధముగానున్న గ్రంథములు.		రు. అ.	
	రు. అ.		రు. అ.
గణపతి 1 వ భాగము	0 12	చతురచంద్రహాసము	0 8
గణపతి 2 వ భాగము	0 12	ఆహార్యశాస్త్రము	0 12
సిద్ధార్థచరిత్ర	0 12	రాజరత్నము	0 12
శుశుగోవిందు	0 12	రాజస్వానకథావలి 1 వ భాగము	1 0
నానక్ చరిత్ర	0 12	డిబ్బా 2 వ భాగము	1 0
సుధాశక్తచంద్రము	1 0	రఘువలచరిత్ర	0 10
కర్పూరచంజరి	1 0	కాద్రిగోజులలో ఆచ్యుతావలసిన గ్రంథములు	
ఘోరదశ్యతిలక	1 0	మహాపురుషుల జీవితములు 1 వ భాగము	
రామచంద్రవిజయం	0 10	డిబ్బా 2 వ	,,
శేషులత	0 12	డిబ్బా 3 వ	,,
నుజిమంజరి	0 6	దేశమాతృకథావలి 1 వ భాగము	
కృష్ణవేణి	0 6	డిబ్బా 2 వ	,,
భారతకథామంజరి	0 8	డిబ్బా 3 వ	,,
సుగ్రహశుక్లదు	0 4	డిబ్బా 4 వ	,,
వినోదములు 1, 2 భాగములు	0 8	మూలవాక్యము	
వినోదములు 3 వ భాగము	0 8	మూలఘటోత్సవము	
పందచరిత్ర	0 4	డోయరంగము	
—* నాటకములు. *		బలచరిత్ర	
గయోపాఖ్యానము	0 8	ఆవిమరకము	
పుసన్నయాదవము	0 8	బెజామిన్ ప్రాంక్ లిన్	
పాపజాతాపహరణము	0 8	హాస్యలత 1 వ భాగము (దేశమాత)	
పాశ్చాతీపరిణయము	0 8	డిబ్బా 2 వ	,,
స్వప్నవాసవదత్త	0 8	డిబ్బా 3 వ	,,
మధ్యమవ్యాయోగము	0 2	డిబ్బా 4 వ	,,
		డిబ్బా 5 వ	,,
		హాస్యమాల (మనోరమ)	

పబ్లిషర్సు లిండ్ బుక్సు సెల్లర్సు,

సన్ లైట్ బుక్స్ డి పో

ప్రాప్రియిటరు, మట్టే సుబ్బారావు, రాజమండ్రి,

వి. యన్. ప్రెస్, రాజమండ్రి

